

**СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

**Лариса Черчик
Ірина Єрко
Наталя Коленда
Олена Міщенко**

**СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ
ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Монографія

За редакцією д.е.н., професора Черчик Л.М.

**Луцьк
2014**

УДК 330.111.4:332.122:379.84

ББК 65.28

Ч 50

Ч 50 Черчик Л. Сучасний стан розвитку туристично-рекреаційного комплексу Волинської області : Монографія / Л. Черчик, І. Єрко, Н. Коленда, О. Міщенко. – Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. – 152 с.

У монографії представлені результати дослідження сучасного стану туристично-рекреаційного комплексу Волинської області, виявлено загальні тенденції та особливості. Здійснено аналіз основних показників функціонування туристично-рекреаційного комплексу Волинської області в структурі західного регіону України та його позиціонування на основі оцінки рівня розвитку регіонів України.

Результати проведеного дослідження будуть корисні науковцям, фахівцям туристично-рекреаційної сфери, представникам державних органів управління, викладачам, студентам.

Рецензенти:

Хумарова Н. І., доктор економічних наук, старший науковий співробітник Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса;

Скрипчук П. М., доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 4 від 27.11.2014 р.)*

ISBN

© Черчик Л.М.,
Єрко І. В.,
Коленда Н.В.,
Міщенко О.В., 2014

ЗМІСТ

Передмова	4
Розділ 1. Оцінка потенціалу туристично-рекреаційного комплексу Волинської області	6
1.1. Природно-рекреаційний потенціал туристично-рекреаційного комплексу Волинської області	6
1.2. Оцінка потенціалу субгалузей рекреації та виявлення стратегічного потенціалу рекреаційної системи регіону	14
Розділ 2. Дослідження тенденцій розвитку субгалузей туристично-рекреаційного комплексу Волинської області	23
2.1. Загальна характеристика та аналіз основних показників діяльності туристичних підприємств Волинської області	23
2.2. Аналіз основних показників розвитку санаторно-курортної сфери регіону	26
2.3. Основні показники розвитку сфери відпочинку та оздоровлення	33
2.4. Кількісні показники та загальна характеристика дитячого оздоровлення та відпочинку	43
Розділ 3. Загальна характеристика основних видів туризму у Волинській області	50
3.1. Екологічний туризм	50
3.2. Спортивно-оздоровчий туризм	60
3.3. Сільський туризм	69
3.4. Подієвий туризм	73
Розділ 4. Оцінка рівня розвитку туристично-рекреаційного комплексу Волинської області	84
4.1. Методика дослідження рівня розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону	84
4.2. Аналіз основних показників функціонування туристично-рекреаційного комплексу Волинської області в структурі західного регіону України	89
4.3. Позиціонування туристично-рекреаційного комплексу Волинської області на основі оцінки рівня розвитку регіонів України	101
4.4. Рекреаційне районування Волинської області	113
Висновки	122
Список використаних джерел	124
Додатки	126

ПЕРЕДМОВА

Гаазька декларація з туризму констатувала феномен “туристичної революції”, а дані Всесвітньої туристичної організації (ВТО) є підставою стверджувати, що туризм – пріоритетна галузь світового господарства двадцять першого століття. За оцінкою ВТО, частка туристичного бізнесу у світовому ВВП становить більше 6%, в сумі інвестицій – 7%, світових споживацьких видатках – 11%, податкових надходженнях – 5%, світовому експорту – 7%. У багатьох країнах туризм – основна галузь національної економіки. Його внесок у ВВП Греції, Італії, Угорщини, Словаччини, Болгарії, Австрії, Швейцарії, Іспанії, Португалії складає 30-35%. У США та Західній Європі в цій сфері зайнятий кожен десятий працюючий, що забезпечує “поглинання” вільної робочої сили. ВТО прогнозує подальше зростання туристичної активності. Міжнародні туристичні потоки протягом останнього десятиліття зберігають середньорічні темпи росту 6-8%. Надходження від міжнародного туризму кілька останніх десятиліть зростали швидше, ніж від світової торгівлі.

В Україні теж стабільно зростають показники розвитку туристичного бізнесу, кількість закладів курортно-санаторної сфери, чисельність рекреантів, іноземних та вітчизняних туристів. Хоча позитивна динаміка є, активно формується інфраструктура ринку рекреаційних та туристичних послуг, росте рівень їх якості та розширюється спектр, стан розвитку туристично-рекреаційної сфери України далеко не відповідає її можливостям. Не дивно, що вона привертає увагу багатьох вітчизняних науковців, які в своїх працях аналізують зарубіжний досвід розвитку туризму, вивчають можливості його активізації в Україні. В багатьох працях відображені регіональні аспекти розвитку курортно-санаторної сфери, внутрішнього та зовнішнього туризму, рекреаційної діяльності. Але як зарубіжний досвід, так і стан, напрями розвитку туристично-рекреаційної сфери вимагають подальшого вивчення, прогнозування тенденцій розвитку, пошуку оптимальних меж розвитку на базі існуючих туристично-рекреаційних ресурсів.

Туристично-рекреаційна сфера визнана як одна з пріоритетних в економіці України загалом та Волинської області зокрема. Зокрема, дослідженню проблем та перспектив розвитку рекреації та туризму в регіоні присвятили свої праці географи Л. Ільїн, В. Круль, І. Єрко, О. Міщенко, М. Мельнійчук, В. Поляковський, економісти В. Голян, Н. Коленда, І. Милько, Л. Черчик, Н. Циганюк та інші. Ними запропоновані різноманітні методологічні підходи до аналізу складових та оцінки туристичного, рекреаційного, туристично-рекреаційного потенціалу, його структури, стратегічного потенціалу, вивчені та описані природно-ресурсні, інфраструктурні, економічні чинники його формування та розвитку. Так у першій монографії¹, яка видана

¹Черчик Л. Туристично-рекреаційний комплекс Волинської області: передумови формування : монографія / Л. Черчик, О. Міщенко, І. Єрко. – Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. – 128 с.

авторами даного дослідження, на основі аналізу природних, економічних, екологічних і соціальних чинників, доведено, що регіон має потужні передумови формування та розвитку туристично-рекреаційного комплексу.

Метою дослідження є аналіз показників, що характеризують стан туристично-рекреаційного комплексу (ТРК) Волинської області, узагальнення тенденцій розвитку, вивчення проблем, які потрібно вирішити. Поставлена мета визначила завдання дослідження та його структуру.

У першому розділі викладено результати оцінки природно-рекреаційного потенціалу туристично-рекреаційного комплексу Волинської області, оцінки потенціалу субгалузей рекреації, стратегічного потенціалу рекреаційної системи регіону.

У другому розділі представлено результати дослідження субгалузей туристично-рекреаційного комплексу Волинської області, а саме туристичної, санаторно-курортної сфер регіону, відпочинку та оздоровлення, окремо – дитячого оздоровлення та відпочинку Волинської області.

Третій розділ присвячено характеристиці окремих видів туризму: екологічного, подієвого, спортивного, екскурсійного.

У четвертому розділі зроблена спроба визначити місце й особливості туристично-рекреаційного комплексу Волинської області на основі оцінки рівня розвитку цієї сфери серед областей західного регіону та України загалом.

Сподіваємось, монографія буде корисною для широкого кола читачів. Зокрема її результати можуть бути використані науковцями, викладачами та студентами як джерело інформації; фахівцями туристично-рекреаційної сфери, представниками державних органів управління, оскільки наукові дослідження стану розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону є основою для обґрунтування та прийняття управлінських рішень, розробки стратегій розвитку регіону та програмних заходів у цій сфері.

РОЗДІЛ 1. ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

1.1. Природно-рекреаційний потенціал туристично-рекреаційного комплексу Волинської області

Поняття природно-ресурсного потенціалу загалом і природно-рекреаційного зокрема трактується неоднозначно, а саме як:

- сукупність усіх видів природних ресурсів регіону з урахуванням їх якості, транспортно-експлуатаційної доступності та економічної доцільності господарського використання [1, с. 9];

- максимальна сукупна продуктивна спроможність і господарська цінність природних рекреаційних ресурсів;

- об'єктивна реальність, що характеризує дійсний стан природних ресурсів, тіл і сил природи з властивими їм законами формування і розвитку елементів, що відображають економічні відношення, оскільки їх використання має безпосередній вплив на рівень продуктивності праці [2, с. 9];

- здатність природного середовища мати на осіб сприятливу фізіологічну, психологічну і одночасно відтворюючу сили і здоров'я дію [3, с. 8];

- система природних і суспільних об'єктів, їх властивостей і відношень, які можуть використовуватись або використовуються для цілей оздоровлення чи відновлення, поповнення, розширення чи нагромадження (акумуляції) духовних і фізичних сил людини у вільний від основного виду її діяльності час [4];

- здатність розвіданих і експлуатаційних природних рекреаційних ресурсів сприяти відтворенню здоров'я людей, їх відпочинку, фізичному, інтелектуальному та духовному розвитку.

Природно-рекреаційний потенціал визначається територіальними, часовими межами, технічними, науковими, фінансовими можливостями освоєння та експлуатації, здатністю задовольняти рекреаційні потреби суспільства, і, відповідно, підлягає економічній оцінці стану та ефективності його використання. Існує кілька методичних підходів до його оцінки. В якості об'єкта оцінки можуть виступати суперсистема (природне середовище), територіальна рекреаційна система, окремі її підсистеми, елементи підсистеми. Найчастіше проводиться оцінка потенціалів окремих рекреаційних ресурсів території у натуральних показниках на основі розрахунку їх рекреаційної місткості, площ, зайнятих ПРР, вартісна оцінка. Оцінка природного рекреаційного потенціалу, проведена за допомогою натуральних показників, дозволяє вирішити завдання планування розвитку та розміщення рекреаційних закладів, субгалузей територіального рекреаційного комплексу, дає можливість аналізувати рівень і пропорції їх розвитку, має чітко виражену практичну спрямованість. Оскільки оцінка природно-рекреаційного потенціалу не є

об'єктом цього дослідження, використаємо існуючі напрацювання авторів монографії [5, 6, 7].

При оцінці ПРП родовищ мінеральних вод використано показники річного дебіту свердловин з таблиці 1.1, а у випадку, де вказані запаси родовища, визначено дебіт за термін 25 років.

Таблиця 1.1

Мінеральні води Волинської області

Джерела мінеральних вод	Тип і якісна характеристика мінеральних вод	Запаси, тис. м ³	Дебіт, м ³ /добу
Горохівське	йодо-бромні	80,0	-
Журавичівське	гідрокарбонатно-кальцієві родонові	-	240,0
Локачинське	гідрокарбонатно-кальцієві, магнієво-кальцієві	90,0	-
Луцьке	йодо-бромні, хлоридно-натрієві	150,0	-
Маневицьке	гідрокарбонатно-кальцієві, магнієво-кальцієві	120,0	-
Ковельське	хлоридно-натрієво-кальцієво-йодо-бромні	-	90,0

Примітка. Таблиця складена за даними обласного управління екобезпеки, управління капітального будівництва облдержадміністрації.

Норма витрат для мінеральних вод з низькою мінералізацією становить 0,036 м³ на курс лікування при використанні для пиття і 2,536 м³ – з прийманням ванн, при цьому враховано триразовий прийом води протягом 24 днів, прийом ванн – 1 раз протягом 10 днів. У випадку використання розсолів врахована чиста їх витрата. Так, для Ковельської свердловини, де мінералізація становить 124-127 г/л, на процедуру використовується 120 мл для пиття і 70 л для однієї ванни (таблиці 1.2).

Таблиця 1.2

Потенціал родовищ мінеральних вод Волинської області

Назва родовища	Річний запас, тис.м ³ /рік	Потреба на 1 курс лікування, м ³ /осіб	Природний потенціал, тис.осіб/рік
Горохівське, Горохівський р-н	3,2	0,036	88,9
Журавичівське, Ківерцівський р-н	87,6	2,536	34,5
Ковельське, Ковельський р-н	32,85	2,501	13,13
Локачинське, Локачинський р-н	3,6	0,036	100,0
Луцьке, Луцький р-н	6,0	0,036	166,7
Шацьке, Шацький р-н	6,095	0,036	169,3
Всього	139,345		572,53

Примітка. Таблиця складена за даними обласного управління екобезпеки, управління капітального будівництва облдержадміністрації.

Природно-рекреаційний потенціал родовищ мінеральних вод складає 572,53 тис. осіб/рік і використовується на 1,6 %. Використання потенціалу родовищ мінеральних вод в санаторіях області складає: Журавичівського – 5 %, Ковельського – 29 %, Шацького – 3 %.

ПРП родовищ лікувальних грязей відображено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Лікувальні грязі Волинської області

Родовища лікувальних грязей	Тип родовища	Запаси, тис.м ³
Шацьке	торфове	4768
Тетеринське	те ж	198
Берестечківське	-“-	41,2
Липнівське	-“-	165,0
Журавичівське	-“-	217
Головнянське	торфове, низинного типу	60,0
Ставівське	те ж	39,0
Машівське	-“-	28,0
Троянівське	торфове	40,0
Гайківське	те ж	36,0

Примітка. Таблиця складена за даними обласного управління екобезпеки, управління капітального будівництва облдержадміністрації.

Враховано термін регенерації грязей – 25 років та середню норму витрати на курс лікування – 0,2 м³ (для аплікацій та ванн). Результати розрахунків відображено в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Природно-рекреаційний потенціал родовищ лікувальних грязей Волинської області

Назва родовища	Сумарний запас, тис.м ³	Норма потреб, м ³	Природний потенціал, тис.осіб/рік
Липнівське, Берестечківське, Горохівський р-н	206,2	0,2	41,24
Журавичівське, Ківерцівський р-н	217	0,2	43,4
Головне, Машів, Любомський р-н	88	0,2	16,16
Троянівське, Маневецький район ¹	40	0,2	8,0
Ставівське, Тетеринське, Ратнівський р-н	237	0,2	47,4
Гайківське, Турійський р-н	36	0,2	7,2
Шацьке, Шацький р-н	4768	0,2	95,36
Всього	5592,2		258,76

Примітка. Використовувати після перевірки на вміст радіонуклідів.

Природно-рекреаційний потенціал родовищ лікувальних грязей складає 258,76 тис.осіб/рік. Для санаторно-курортного лікування використовуються грязі лише Журавичівського родовища, потенціал якого використовується на 9,7 %.

Норма витрат сапропелю для ванн і аплікацій приблизно в два рази більша, ніж для торфових грязей (0,4 м³ на курс лікування). В лікувальних цілях використовуватиметься 0,01 обсягу родовищ, що враховано при визначенні ПРП. Результати розрахунків відображені в таблиці 1.5.

Природно-рекреаційний потенціал озерних родовищ сапропелю становить 50,12 тис.осіб/рік. Для санаторно-курортного лікування сапропелі в області не використовуються.

Таблиця 1.5

Природно-рекреаційний потенціал озерних родовищ сапропелю
Волинської області

Назва району	Загальні запаси, млн. т	Нормативна потреба, м ³	Природний потенціал, тис. осіб/рік
Володимир-Волинський	1,30	0,4	0,92
Горохівський	0,04	0,4	0,02
Іваничівський	1,6	0,4	1,14
Камінь-Каширський ¹	2,5	0,4	1,78
Ківерцівський	0,1	0,4	0,71
Ковельський	3,0	0,4	2,14
Локачинський	2,8	0,4	2,0
Луцький	0,04	0,4	0,02
Любешівський ¹	9,1	0,4	6,5
Любомльський	5,3	0,4	3,78
Маневицький ¹	2,1	0,4	1,5
Ратнівський	15,8	0,4	11,28
Рожищенський	1,2	0,4	0,85
Старовижівський	9,2	0,4	6,57
Турійський	6,1	0,4	4,35
Шацький	10,0	0,4	7,14
Всього	70,18		50,12

Примітка. Використовувати після перевірки на вміст радіонуклідів.

Природний потенціал кліматолікувальних місцевостей визначається за площами курортних лісів області, які мають високофітонцидні властивості. Тривалість сприятливого для кліматолікування періоду в теплу пору року – 155 днів. Тривалість курсу кліматолікування – 48 днів. Норма екологічно-допустимих навантажень на курортні ліси становить 50 осіб/га (ДБН Б.2.4-1-94). Результати розрахунків відображено в таблиці 1.6.

Природно-рекреаційний потенціал кліматолікувальних місцевостей становить 16,15 тис. осіб/рік. При оцінці враховувались площі лісових масивів санаторіїв і профілакторіїв, де передбачається кліматолікування. Потенціал цих територій використовується на 60% при плановій місткості закладів курортно-санаторного лікування, які на них розміщені.

Таблиця 1.6

Природно-рекреаційний потенціал
кліматолікувальних місцевостей Волинської області

Назва району	Площа курортних лісів, га	Природний потенціал, тис. осіб/рік
Іваничівський	8,8	1,41
Ківерцівський	55,1	8,87
Ковельський	19,1	3,07
Шацький	17,4	2,8
Всього	100,4	16,15

При визначенні природного потенціалу зон організованого короткотривалого відпочинку окремо визначені результати по рекреаційних зонах, рекреаційних куточках, які знаходяться за межами населених пунктів і парків, скверів, гідропарків міст та районних центрів. Навантаження на перераховані об'єкти прийняті згідно з ДБН 360-92. Кількість вихідних і святкових днів за теплий період року становить 18, за цілий рік – 45. Вихідні дані та результати розрахунків відображені в таблиці 1.7.

Природно-рекреаційний потенціал організованого короткочасного відпочинку становить 300,95 тис. осіб/рік. Найбільшим потенціалом володіють рекреаційні зони для організованого короткочасного відпочинку міст обласного підпорядкування та Ківерцівського, Ковельського, Шацького районів. Згідно з проведеним аналізом найінтенсивніше використовуються парки та сквери міст Луцька та Ковеля, рекреаційні зони для організованого короткочасного відпочинку Луцького, Ківерцівського, Ковельського, Старовижівського, Шацького районів. Рекреаційні зони для організованого короткочасного відпочинку Камінь-Каширського, Любешівського, Маневицького районів придатні лише для місцевого використання.

Таблиця 1.7

Природно-рекреаційний потенціал організованого короткочасного відпочинку Волинської області

Назва району	Площа міських насаджень, га	Норма навантаження, осіб/га	Площа рекреаційних зон, га	Норма навантаження, осіб/га	Площа рекреаційних куточків, га	Норма навантаження, осіб/га	Природний потенціал, тис. осіб/ рік
Володимир-Волинський	-	-	9,8	8	-	-	1,41
Горохівський	-	-	-	-	1,3	20	0,46
Іваничівський	-	-	-	-	-	-	-
Камінь-Каширський ¹	-	-	11,3	8	7,4	20	4,3
Ківерцівський	4,4	50	48,16	8	9,2	20	13,77
Ковельський	-	-	13,49	8	30,0	20	12,74
Локачинський	-	-	-	-	-	-	-
Луцький	-	-	33,46	8	1,0	20	5,18
Любешівський ¹	-	-	-	-	1,2	20	0,43
Любомльський	-	-	9,6	8	2,0	20	2,1
Маневицький ¹	-	-	-	-	5,1	20	1,83
Ратнівський	-	-	-	-	1,7	20	0,61
Рожищенський	-	-	-	-	-	-	-
Старовижівський	-	-	13,3	8	-	-	1,91
Турійський	-	-	5,7	8	-	-	0,82
Шацький	-	-	118,4	8	8,4	20	20,0
м.Нововолинськ	12	80	-	-	-	-	43,2
м.Ковель	21,68	100	-	-	-	-	97,56
м.Луцьк	21,03	100	-	-	-	-	94,63
Всього	59,24	-	263,21	-	67,3	-	300,95

Примітка. Для місцевого використання.

Природний потенціал річкових та озерних пляжів визначено на основі показників навантаження на пляжні смуги, яке становить 50 осіб/км (ДБН 360-92), тривалості сприятливого для купання періоду, який становить 80 днів в рік. Результати обчислень відображено в таблиці 1.8.

Таблиця 1.8

Природний потенціал річкових та озерних пляжів

Волинської області

Назва району	Довжина пляжної лінії, км	Нормативне навантаження, осіб/км	Природний потенціал, тис. осіб/рік
Володимир-Волинський	1,2	50	0,6
Горохівський	-	-	-
Іваничівський	0,3	50	0,15
Камінь-Каширський ¹	26,2	50	13,1
Ківерцівський	1,8	50	0,9
Ковельський	24,2	50	12,1
Локачинський	0,4	50	0,2
Луцький	0,2	50	0,1
Любешівський ¹	6,2	50	3,1
Любомльський	21,2	50	10,6
Маневицький ¹	18,1	50	9,05
Ратнівський	32,1	50	16,05
Рожищенський	3,4	50	1,7
Старовижівський	42,4	50	11,2
Турійський	28,1	50	14,05
Шацький	68,9	50	34,45
Всього	273,5	-	127,35

Примітка. ¹ Тільки для місцевого використання.

Природний потенціал річкових та озерних пляжів – 127,35 тис.осіб/рік. Враховано лише використовувані на даний час пляжі. Чверть потенціалу припадає на Шацький район. Річкові та озерні пляжі області використовуються дуже інтенсивно. Найбільше навантаження припадає на озерні пляжі Ківерцівського, Любомльського, Ковельського, Ратнівського, Турійського, Старовижівського, Шацького районів.

Природний потенціал мисливських угідь визначено з врахуванням раніше прийнятої екологічної норми – 1 мисливець на 100 га мисливських угідь. Результати розрахунків відображені в таблиці 1.9. Мисливський потенціал області склав 15,834 тис.осіб/рік і використовується в середньому по області на 46%. Варто зауважити, що простежується зменшення фактичної кількості мисливців та угідь за останні роки. Найвища місткість мисливських угідь Камінь-Каширського, Любешівського, Маневицького районів.

Таблиця 1.9

Природний потенціал мисливських угідь Волинської області

Назва району	Площа мисливських угідь, тис. га	Природний потенціал, тис. осіб/рік	Фактична чисельність мисливців, тис. осіб
Володимир-Волинський	95,6	0,956	0,515
Горохівський	92,2	0,922	0,318
Іваничівський	38,7	0,387	0,276
Камінь-Каширський	139,2	1,392	0,159
Ківерцівський	120,1	1,201	0,487
Ковельський	114,1	1,141	0,896
Локачинський	34,3	0,343	0,223
Луцький	87,4	0,874	2,124
Любешівський	133,8	1,338	0,182
Любомльський	113,3	1,133	0,420
Маневицький	182,2	1,822	0,265
Ратнівський	107,6	1,076	0,112
Рожищенський	73,9	0,739	0,485
Старовижівський	87,2	0,872	0,234
Турійський	98,8	0,988	0,385
Шацький	65,0	0,65	0,192
Всього	1583,4	15,834	7,273

Розглянемо компонентно-територіальну та функціонально-територіальну структури природно-рекреаційного потенціалу Волинської області. У таблиці 1.10 відображена компонентно-територіальна структура курортно-санаторного потенціалу Волинської області.

Таблиця 1.10

Компонентно-територіальна структура курортно-санаторного потенціалу Волинської області

Назва району	Природно-рекреаційний потенціал, тис. осіб/рік				Всього	
	мінеральних вод	лікувальних грязей	сапропелів	кліматолікувальних місцевостей	тис. осіб/рік	%
Володимир-Волинський	-	-	0,92	-	0,92	0,1
Горохівський	88,9	41,24	0,02	-	130,18	14,5
Іваничівський	-	-	1,14	1,41	2,55	0,28
Камінь-Каширський	-	-	1,78	-	1,78	0,2
Ківерцівський	34,5	43,4	0,71	8,87	87,48	9,74
Ковельський	13,13	-	2,14	3,07	18,34	2,04
Локачинський	100,0	-	2,0	-	102,0	11,3
Луцький	166,7	-	0,02	-	166,72	18,5
Любешівський	-	-	6,5	-	6,5	0,72
Любомльський	-	16,16	3,78	-	19,94	2,22
Маневицький	-	8,0	1,5	-	9,5	1,06
Ратнівський	-	47,4	11,28	-	58,68	6,53
Рожищенський	-	-	0,85	-	0,85	0,09
Старовижівський	-	-	6,57	-	6,57	0,73
Турійський	-	7,2	4,35	-	11,55	1,28
Шацький	169,3	95,36	7,14	2,8	274,6	30,6
Всього	572,53	258,76	50,12	16,15	898,16	100

Територіальна структура свідчить, що найбільшим рекреаційним потенціалом володіють Горохівський, Ківецький, Ковельський, Луцький, Локачинський, Шацький райони. В останньому районі, який є лідером майже за всіма складовими, знаходиться третина природоресурсного потенціалу рекреаційного спрямування.

Розглянемо функціональну структуру природно-рекреаційного потенціалу Волинської області (таблиця 1.11).

Таблиця 1.11

Функціональну структуру природно-рекреаційного потенціалу
Волинської області

Назва району	Природно-рекреаційний потенціал, тис. осіб/рік				Всього	
	ліку- вально- оздо- ровчий	організованого коротко- часного відпочинку	літнього пляжного відпочинку	утилітарного відпочинку (мислив- ство)	тис. осіб/ рік	%
Володимир- Волинський	0,92	44,61	0,6	0,956	47,086	3,5
Горохівський	130,18	0,46	-	0,922	131,56	9,8
Іваничівський	2,55	-	0,15	0,387	3,087	0,2
Камінь- Каширський	1,78	4,3	13,1	1,392	20,572	1,5
Ківерцівський	87,48	13,77	0,9	1,201	103,35	7,7
Ковельський	18,34	110,3	12,1	1,141	141,88	10,6
Локачинський	102,0	-	0,2	0,343	102,54	7,6
Луцький	166,72	99,81	0,1	0,874	267,50	19,9
Любешівський	6,5	0,43	3,1	1,338	11,368	0,8
Любомльський	19,94	2,1	10,6	1,133	33,773	2,5
Маневицький	9,5	1,83	9,05	1,822	22,202	1,7
Ратнівський	58,68	0,61	16,05	1,076	76,416	5,7
Рожищенський	0,85	-	1,7	0,739	3,289	0,2
Старовижівський	6,57	1,91	11,2	0,872	20,552	1,5
Турійський	11,55	0,82	14,05	0,988	27,408	2,0
Шацький	274,6	20,0	34,45	0,65	329,7	24,6
Всього	898,16	300,95	127,35	15,834	1342,294	100,0

Сумарний природно-рекреаційний потенціал Волинської області, визначений в натуральних показниках, становить 1342,294 тис. осіб/рік.

Функціональна структура представлена на рисунку 1.1, компонентна курортно-санаторна – на рисунку 1.2.

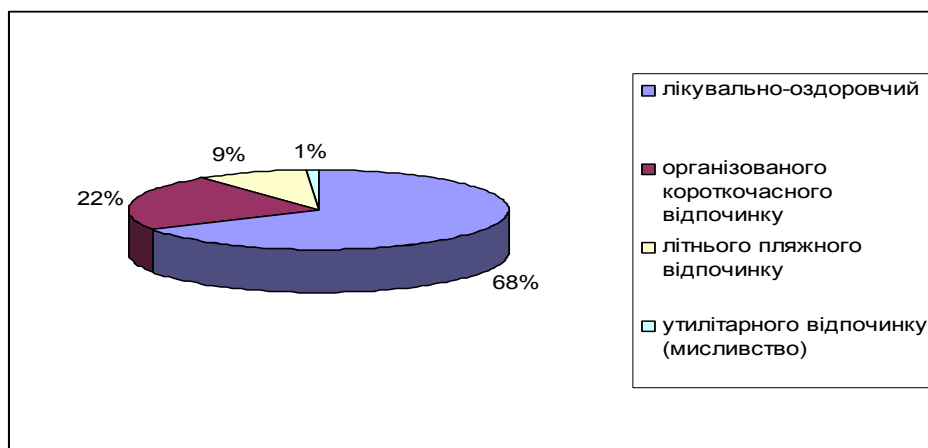

Рис. 1.1. Функціональна структура природно-рекреаційного потенціалу Волинської області

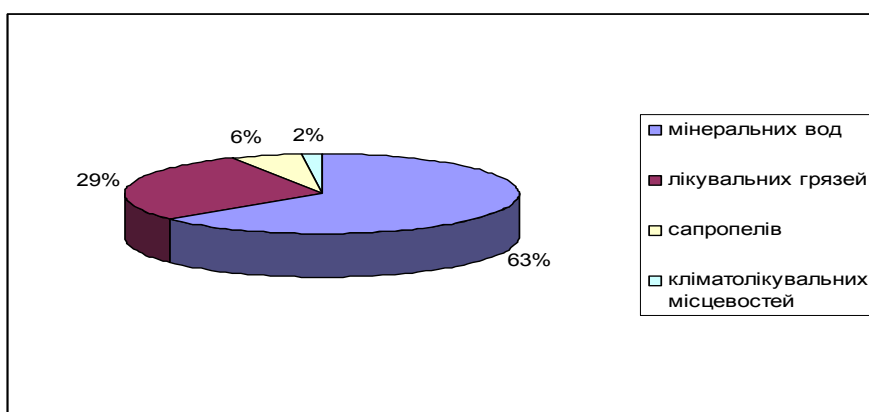

Рис. 1.2. Компонентна структура курортно-санаторного потенціалу Волинської області

Найбільш перспективними для розвитку санаторно-курортного лікування є Ківерцівський, Ковельський та Шацький райони; для туристично-екскурсійного профілю – Володимир-Волинський, Горохівський, Луцький та Шацький райони; для оздоровлення та відпочинку – всі райони поліської частини області за винятком Камінь-Каширського, Любешівського та Маневицького районів, значно потерпілих внаслідок аварії на ЧАЕС.

1.2. Оцінка потенціалу субгалузей рекреації та виявлення стратегічного потенціалу рекреаційної системи регіону

Оцінка сукупного потенціалу субгалузей рекреації дасть можливість визначити, які з них мають найбільше можливостей для розвитку, яку субгалузь рекреації найбільш доцільно розвивати в тому чи іншому регіоні. Крім того, проведена оцінка дасть можливість визначити рівень компонентів сукупного потенціалу тої чи іншої субгалузі рекреації та виявити стратегічний потенціал.

Більшість науковців розглядають чотири субгалузі рекреації: оздоровчу, лікувальну, пізнавальну та спортивну.

У монографії [7] проведено оцінку потенціалу субгалузей рекреації загалом у країні, на основі авторської методики Н. Коленди. На основі визначення проміжних індексів, які характеризують рівень розвитку складових сукупного потенціалу тої чи іншої субгалузі рекреації виявлено:

- для розвитку оздоровчої субгалузі рекреації у країні сформований достатній природно-рекреаційний потенціал, проте низький земельний, необхідно нарощувати величину трудового, фінансового та екологічного потенціалів;

- для розвитку лікувальної субгалузі рекреації є достатній природно-рекреаційний та трудовий потенціал. Для ефективного розвитку цієї субгалузі необхідним є нарощення земельного, інфраструктурного та екологічного потенціалів;

- високий рівень природно-рекреаційного, інфраструктурного та трудового потенціалів дає можливості для ефективного розвитку пізнавальної субгалузі рекреації. Проте потребують нарощення фінансовий, земельний та екологічний потенціал.

- високий рівень природно-рекреаційного, інфраструктурного, трудового та фінансового потенціалів дає можливість для ефективного розвитку спортивної субгалузі рекреації. Проте значне відставання у величині земельного потенціалу створює просторові перешкоди для розвитку цієї субгалузі рекреації. Крім того, нарощення потребує екологічний потенціал.

Визначенні інтегральні індекси розвитку субгалузей рекреації показують, що природно-рекреаційний потенціал у країні дає можливості для найкращого розвитку оздоровчої субгалузі рекреації, земельний – пізнавальної, інфраструктурний – оздоровчої, трудовий – пізнавальної та спортивної, фінансовий – спортивної та лікувальної.

Отже, найкращі можливості у країні є для розвитку пізнавальної та спортивної субгалузей рекреації. Хоча сукупний потенціал оздоровчої та пізнавальної субгалузей менший, проте достатнім для ефективного їх розвитку. Тому можна зробити висновок, що у країні достатньо можливостей для розвитку всіх субгалузей рекреації, а щоб підвищити рівень ефективності їх діяльності, необхідно нарощувати величину окремих компонент сукупного потенціалу.

Варто зауважити, що підвищення сукупного потенціалу оздоровчої субгалузі вимагає збільшення трудового потенціалу, оскільки він є найнижчим серед усіх субгалузей рекреації. Зростання обсягу сукупного потенціалу лікувальної субгалузі потребує підвищення рівня інфраструктурного та екологічного потенціалів. Для збільшення можливостей розвитку пізнавальної субгалузі рекреації необхідно нарощувати земельний, інфраструктурний, фінансовий та екологічний потенціал. Збільшення сукупного потенціалу спортивної субгалузі рекреації можливе шляхом нарощення земельного, екологічного та інфраструктурного потенціалу.

Далі проведено оцінку рівня сукупного потенціалу субгалузей рекреації в розрізі регіонів. Це дало змогу зробити висновки про те, яка субгалузь рекреації має найбільші можливості для розвитку в тому чи іншому регіоні, а також

визначити рівень кожної складової сукупного потенціалу. В подальшому це дозволить виявити стратегічний потенціал та правильно обрати стратегії розвитку рекреаційної системи регіону. Результати розрахунку інтегрального індексу сукупного потенціалу оздоровчої субгалузії рекреації відображено в додатку А (табл. А.1).

Найкращі передумови для розвитку оздоровчої субгалузії в АР Крим, Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Рівненській та Чернівецькій областях. Через досить низький рівень екологічного потенціалу низькі можливості мають Дніпропетровська, Донецька та Запорізька області. Для розвитку оздоровчої субгалузії рекреації найбільший природно-рекреаційний потенціал у Волинській, Рівненській, Чернівецькій та Закарпатській областях, земельний – в Івано-Франківській, Закарпатській та Рівненській областях, інфраструктурний – у в АР Крим, Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Херсонській та Чернівецькій областях, трудовий – в АР Крим, Івано-Франківській, Київській, Львівській та Рівненській областях, фінансовий – у Закарпатській, Івано-Франківській, Київській, Львівській, Рівненській та Хмельницькій областях та екологічний – у Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях. Найгірші умови за рівнем забезпечення розвитку оздоровчої субгалузії природно-рекреаційними ресурсами – у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Луганській, Одеській, Полтавській та Харківській областях, земельними – у Вінницькій, Житомирській, Київській, Кіровоградській, Миколаївській, Полтавській, Сумській та Чернігівській областях, інфраструктурними – у Житомирській, Львівській та Рівненській областях, трудовими – у Донецькій області, Кіровоградській, Луганській, Полтавській, Сумській, фінансовими – в АР Крим, Донецькій області, Луганській та Херсонській та екологічними – у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Луганській, Миколаївській та Одеській областях.

Найкращі передумови для розвитку лікувальної сфери рекреації у АР Крим, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Рівненській, Тернопільській та Чернівецькій областях (додаток А, табл. А.2). Мінімальними можливостями для розвитку лікувальної сфери рекреації володіють Дніпропетровська, Донецька, Запорізька та Київська області. Найвищий рівень природно-рекреаційними ресурсами лікувальної сфери рекреації у Львівській, Івано-Франківській та Закарпатській областях, земельними – у АР Крим та Рівненській області, інфраструктурними – в АР Крим та Чернівецькій області, трудовими – у Вінницькій, Кіровоградській та Львівській областях, фінансовими – у Луганській, Кіровоградській та Чернівецькій областях та екологічними – у Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях. Найнижчий рівень природно-ресурсного забезпечення лікувальної субгалузії у Дніпропетровській, Житомирській, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Луганській, Миколаївській, Одеській, Сумській, Харківській, Хмельницькій, Черкаській та Чернівецькій областях, земельного – у Дніпропетровській, Луганській, Миколаївській, Сумській, Черкаській, Чернівецькій та Чернігівській області, інфраструктурного – у Кіровоградській, Рівненській та

Сумській областях, трудового – у Київській, Миколаївській, Херсонській та Чернівецькій областях, фінансового – в АР Крим та Одеській області, екологічного – у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій та Київській областях. Дніпропетровській, Луганській, Миколаївській, Сумській, Черкаській, Чернівецькій та Чернігівській області, інфраструктурного – у Кіровоградській, Рівненській та Сумській областях, трудового – у Київській, Миколаївській, Херсонській та Чернівецькій областях, фінансового – в АР Крим та Одеській області, екологічного – у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій та Київській областях.

Для розвитку пізнавальної субгалузі рекреації найкращі можливості в АР Крим, Чернівецькій, Івано-Франківській, Хмельницькій, Чернігівській та Закарпатській областях (табл. А.3 додатку А). Низький рівень екологічного потенціалу зумовлює зниження можливостей до мінімальних для розвитку пізнавальної субгалузі у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій та Луганській областях. Найкращі умови для розвитку пізнавальної субгалузі за рівнем забезпечення природно-рекреаційними ресурсами у Чернівецькій, Кіровоградській та Хмельницькій областях, земельними – в Івано-Франківській, Черкаській та Чернігівській областях, інфраструктурними – у Івано-Франківська, Черкаська та Чернігівська області, трудовими – у Львівській, Харківській та Донецькій областях, фінансовими – АР Крим, Донецькій, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Одеській та Чернігівській областях, екологічними – у Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Полтавській та Чернівецькій областях. Найнижчий рівень природно-ресурсного забезпечення пізнавальної субгалузі – у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській та Луганській, аутсайдерами за рівнем розвитку земельної компоненти є Дніпропетровська та Кіровоградська області, інфраструктурної – Миколаївська, Херсонська та Чернігівська області, трудової – Кіровоградська та Тернопільська області, фінансової – Вінницька, Житомирська, Луганська, Тернопільська, Хмельницька та Черкаська області, екологічна – Дніпропетровська, Донецька та Запорізька області.

У Додатку А (табл. А.4) проведено розрахунок інтегрального індексу сукупного потенціалу спортивної субгалузі рекреації, за яким лідирують Чернівецька, Волинська, Закарпатська, Чернігівська та Київська області. Найменшими можливостями для розвитку цього напрямку рекреації володіють Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Одеська області.

Найкращі умови для розвитку спортивної субгалузі за рівнем забезпечення природно-рекреаційними ресурсами у Волинській, Чернівецькій та Чернігівській областях, земельними – в Івано-Франківській, Закарпатській та Чернівецькій областях, інфраструктурними – в АР Крим, Дніпропетровській, Рівненській, Тернопільській та Чернівецькій області, трудовими та фінансовими – у Київській області та АР Крим, екологічними – у Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях. Найгірші передумови розвитку спортивної субгалузі за рівнем природно-рекреаційної компоненти – у Донецькій, Луганській та Одеській областях, земельної – у Вінницькій,

Житомирській, Київській, Кіровоградській, Полтавській та Рівненській областях, інфраструктурної – у Сумській та Чернігівській областях, трудової – у Кіровоградській області та Тернопільській, фінансової – у Тернопільській, Кіровоградській та Миколаївській областях, екологічної – у Дніпропетровській, Донецькій та Запорізькій областях.

На основі проведеної оцінки здійснено групування регіонів за рівнем сукупного потенціалу субгалузей рекреації (табл. 1.12).

Таблиця 1.12

Групування регіонів за рівнем сукупного потенціалу субгалузей рекреації

		Рівень сукупного потенціалу		
		Високий	Середній	Низький
Субгалузі рекреації	Оздоровча	АР Крим, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська	Житомирська, Київська, Миколаївська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернігівська, Чернівецька, Черкаська	Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Луганська, Одеська, Харківська
	Лікувальна	АР Крим, Закарпатська, Львівська, Чернівецька	Вінницька, Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Сумська, Харківська, Хмельницька, Херсонська, Черкаська, Чернігівська	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Одеська
	Пізнавальна	АР Крим, Івано-Франківська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська	Вінницька, Волинська, Закарпатська, Кіровоградська, Львівська, Одеська, Сумська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Черкаська	Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Київська, Луганська, Миколаївська
	Спортивна	Волинська, Закарпатська, Київська, Чернівецька, Чернігівська	АР Крим, Вінницька, Черкаська, Житомирська, Івано-Франківська, Львівська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Одеська

Отже, серед регіонів із високим рівнем сукупного потенціалу АР Крим має достатньо можливостей для розвитку усіх чотирьох субгалузей рекреації, Чернівецька – лікувальної, пізнавальної та спортивної, Закарпатська – оздоровчої, лікувальної та спортивної, для розвитку пізнавальної вона володіє середніми можливостями. Івано-Франківська володіє сукупним потенціалом, який дає можливості задовольняти попит на послуги оздоровчої та пізнавальної субгалузі рекреації, хоча доцільний є розвиток спортивної та лікувальної субгалузі, оскільки регіон володіє середніми можливостями для діяльності у цих напрямках. Львівська область має достатньо можливостей для розвитку лікувальної та оздоровчої субгалузі рекреації, які повинні бути для регіону стратегічними напрямами діяльності. Крім того в області є достатньо можливостей для розвитку пізнавальної та спортивної субгалузі рекреації.

У Волинській області є найкращі можливості для розвитку оздоровчої та спортивної субгалузі рекреації, для розвитку лікувальної та пізнавальної – вона володіє середніми можливостями. У Чернігівській області доцільно формувати стратегічний потенціал, який би давав можливості для задоволення потреб пізнавальної та спортивної субгалузі рекреації. У Рівненській області найкращі передумови для розвитку оздоровчої субгалузі рекреації, та середні – для інших. Київська область володіє найкращими можливостями для розвитку спортивної сфери рекреації. Проте велике антропогенне навантаження зменшує можливості регіону до мінімальних для розвитку пізнавальної та лікувальної субгалузей рекреації.

Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська та Харківська області володіють невеликими можливостями для розвитку всіх субгалузей рекреації. Тому при формуванні стратегічного потенціалу цих рекреаційних систем регіонів потрібно враховувати чинник їх промислового розвитку, націлюючи їх на повне чи часткове задоволення внутрішнього попиту на рекреаційні послуги чи ресурси, розвиток короткотермінового відпочинку, оздоровлення.

Завершивши оцінку фактичного сукупного потенціалу, зауважимо, що для з'ясування його достатності для розвитку рекреаційних систем регіонів, виявлення стратегічного потенціалу, визначення стратегічних резервів і стратегічних прогалів, які вкажуть на шляхи його нарощення, необхідно розрахувати нормативний потенціал рекреаційних систем, який відображатиме можливості задоволення існуючого попиту на рекреаційні послуги. З цією метою визначено обсяги складових сукупного потенціалу на основі нормативних показників їх використання чи антропогенного навантаження.

На основі проведених розрахунків, результати яких подані у монографії [7], побудовано шестигранники потенціалів, в яких відображемо нормативний та фактичний сукупний потенціали кожної рекреаційної системи. Це дозволило визначити стратегічне ядро, тобто основу формування стратегічного потенціалу, стратегічні прогалів, які потребують покриття, та стратегічний резерв, що відображає незадіяні можливості розвитку рекреаційної системи. Графоаналітичне відображення показано в додатку А, рис. А.1.

На основі проведених розрахунків визначено стратегічний потенціал, можливості та загрози, сильні та слабкі сторони його реалізації та розвитку рекреаційної системи регіону (табл. 1.13).

Таблиця 1.13

Результати виявлення стратегічного потенціалу рекреаційної системи регіону

Адміністративні утворення	Сильні сторони	Слабкі сторони	Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону
	Можливості	Загрози	
1	2	3	4
АР Крим	Унікальні природно-рекреаційні ресурси	Вичерпані усі компоненти сукупного потенціалу	Природно-рекреаційний Унікальні властивості природно-рекреаційного потенціалу в поєднанні з іншими компонентами
	Розвиток усіх субгалузей рекреації	Зниження рівня конкурентоспроможності	

Продовження табл. 1.13

1	2	3	4
Вінницька	Наднормативний інфраструктурний та трудовий потенціал, достатній земельний	Недостатній природно-рекреаційний, фінансовий та екологічний потенціал	Інфраструктурний Відповідність довгостроковим цілям розвитку рекреаційної системи
	Розвиток пізнавальної та спортивної субгалузі рекреації	Втрата конкурентних переваг	
Волинська	Високий рівень природно-рекреаційного, трудового та фінансового потенціалу	На межі вичерпання земельний, інфраструктурний та екологічний потенціал	Природно-рекреаційний Оптимальне поєднання компонент сукупного потенціалу
	Збільшення обсягу реалізації рекреаційних послуг оздоровчої та лікувальної субгалузі	Збільшення антропогенного навантаження на рекреаційні території	
Дніпропетровська	Високий попит на рекреаційні послуги	Наявний потенціал значно нижчий за нормативний	Інфраструктурний Відповідність довгостроковим цілям розвитку рекреаційної системи
	Часткове задоволення внутрішнього попиту у рекреаційних послугах	Втрата наявного потенціалу	
Донецька	Достатній земельний потенціал	Низький рівень компонент сукупного потенціалу, окрім земельного	Земельний Відповідність довгостроковим цілям розвитку рекреаційної системи
	Часткове задоволення внутрішнього попиту у рекреаційних послугах	Втрата конкурентних переваг	
Житомирська	Високий природно-рекреаційний, інфраструктурний, трудовий та фінансовий потенціал	Нижчий за нормативний рівень земельного та екологічного потенціалу	Природно-рекреаційний Максимальний обсяг ПРП в поєднанні з іншими компонентами
	Розвиток оздоровчої та спортивної субгалузей рекреації	Збільшення антропогенного навантаження	
Закарпатська	Резерв інфраструктурного та фінансового потенціалу	Низький рівень земельного та екологічного потенціалу	Природно-рекреаційний Унікальні властивості природно-рекреаційного потенціалу в поєднанні з іншими компонентами
	Розвиток усіх субгалузей рекреації	Вичерпання сукупного потенціалу	
Запорізька	Високий рівень земельного потенціалу	Низький рівень усіх компонент сукупного потенціалу, крім земельної	Земельний Відповідність довгостроковим цілям розвитку рекреаційної системи
	Часткове задоволення внутрішнього попиту у рекреаційних послугах	Зниження попиту на рекреаційні послуги	
Івано-Франківська	Наднормативний інфраструктурний, трудовий та фінансовий потенціал	Недостатній екологічний потенціал	Інфраструктурний Оптимальне поєднання компонент сукупного потенціалу
	Розширення сегментів рекреаційного ринку	Погіршення екологічної ситуації в системі	
Київська	Високий попит на рекреаційні послуги	Вичерпаний сукупний потенціал	Природно-рекреаційний Унікальні властивості ПРП в поєднанні з іншими компонентами
	Розвиток оздоровчої, спортивної та пізнавальної субгалузей рекреації	Втрата конкурентних переваг	
Кіровоградська	Високий рівень природно-рекреаційного, інфраструктурного, трудового та фінансового потенціалу	Недостатній земельний та екологічний потенціал	Природно-рекреаційний Відповідність довгостроковим цілям розвитку рекреаційної системи
	Розвиток пізнавальної субгалузі рекреації	Погіршення екологічної ситуації в системі	

Продовження табл. 1.13

1	2	3	4
Луганська	Достатній інфраструктурний потенціал	Недостатній рівень інших складових сукупного потенціалу	Інфраструктурний Відповідність довгостроковим цілям розвитку рекреаційної системи
	Часткове задоволення внутрішнього попиту на тимчасовий відпочинок	Втрата існуючого потенціалу	
Львівська	Наднормативний трудовий потенціал	Сукупний потенціал, за виключенням трудової компоненти, нижчий нормативного	Трудовий Оптимальне поєднання компонентів сукупного потенціалу
	Розвиток лікувальної та оздоровчої субгалузей рекреації	Втрата унікальних рекреаційних ресурсів	
Миколаївська	Високий земельний та достатній фінансовий та екологічний потенціал	Недостатній природно-рекреаційний та трудовий потенціал	Земельний Відповідність довгостроковим цілям розвитку рекреаційної системи
	Часткове задоволення внутрішнього попиту в оздоровчому відпочинку	Зниження рівня обслуговування рекреантів, втрата природно-рекреаційних ресурсів	
Одеська	Наднормативний земельний потенціал	Вичерпані інші складові сукупного потенціалу	Земельний Максимальний обсяг земельного потенціалу в поєднанні з іншими компонентами
	Розвиток пізнавальної субгалузії рекреації	Нерівномірне антропогенне навантаження на рекреаційні території	
Полтавська	Достатній земельний, інфраструктурний та фінансовий потенціал	Вичерпаний природно-рекреаційний, трудовий та екологічний потенціал	Земельний Оптимальне поєднання компонентів сукупного потенціалу
	Розвиток усіх субгалузей рекреації за умови покращення рівня обслуговування	Зниження попиту на рекреаційні послуги	
Рівненська	Достатній природно-рекреаційний, трудовий та фінансовий потенціал	На межі вичерпання земельний, інфраструктурний та трудовий потенціал	Природно-рекреаційний Максимальний обсяг природно-рекреаційного та трудового потенціалу в поєднанні з іншими компонентами
	Розвиток оздоровчої субгалузії рекреації	Втрата конкурентних переваг	
Сумська	Достатній рівень сукупного потенціалу, крім екологічної компоненти	Недостатній екологічний потенціал	Природно-рекреаційний Максимальний обсяг природно-рекреаційного та інфраструктурного потенціалу в поєднанні з іншими компонентами
	Розвиток усіх субгалузей рекреації	Погіршення екологічної ситуації в системі	
Тернопільська	Достатній рівень сукупного потенціалу	На межі вичерпання екологічний потенціал	Інфраструктурний Оптимальне поєднання компонентів сукупного потенціалу
	Розширення ринків збуту рекреаційних послуг	Погіршення екологічної ситуації в системі	
Харківська	Достатній трудовий потенціал	Фактичний сукупний потенціал нижчий за нормативний	Трудовий Відповідність довгостроковим цілям розвитку рекреаційної системи
	Розвиток пізнавальної та спортивної субгалузей рекреації	Втрата існуючих конкурентних переваг	

Продовження табл. 1.13

1	2	3	4
Херсонська	Достатній земельний потенціал	Низький трудовий, фінансовий потенціал	Земельний Відповідність довгостроковим цілям розвитку рекреаційної системи
	Задоволення внутрішнього попиту в рекреаційних послугах	Втрата конкурентних переваг	
Хмельницька	Достатній сукупний потенціал	На межі вичерпання фінансовий та екологічний потенціал	Природно-рекреаційний Оптимальне поєднання компонентів сукупного потенціалу
	Розширення ринків збуту послуг пізнавальної субгалузії рекреації	Погіршення екологічної ситуації в системі	
Черкаська	Достатній природно-рекреаційний, трудовий та фінансовий потенціал	Низький земельний, інфраструктурний та екологічний потенціал	Природно-рекреаційний Оптимальне поєднання компонентів сукупного потенціалу
	Задоволення внутрішнього попиту в рекреаційних послугах	Втрата конкурентних переваг	
Чернівецька	Високий рівень сукупного потенціалу та його перевищення над нормативним	На межі вичерпання земельний потенціал	Природно-рекреаційний Оптимальне поєднання компонентів сукупного потенціалу
	Розвиток усіх субгалузей рекреації	Погіршення екологічної ситуації в системі	
Чернігівська	Наднормативний рівень сукупного потенціалу	Недостатній інфраструктурний потенціал та екологічний	Природно-рекреаційний Максимальний обсяг природно-рекреаційного потенціалу в поєднанні з іншими компонентами
	Розвиток пізнавальної та спортивної субгалузей рекреації	Зниження попиту на рекреаційні послуги	

Примітка. ¹Розроблено Н. Колендою.

У Волинській, Тернопільській та Хмельницькій областях фактичний потенціал є достатнім для задоволення наявного попиту, в Івано-Франківській області – стратегічну прогалину утворює екологічний потенціал, який потребує нарощення з метою підвищення конкурентоспроможності рекреаційної системи. Недостатнім для задоволення існуючого попиту за всіма складовими сукупний потенціал в АР Крим, Дніпропетровській, Київській, Луганській та Харківській областях, тобто потенціал в цих регіонах є вичерпаний і для його відновлення необхідно зменшувати величину антропогенного навантаження. Значний стратегічний резерв розвитку рекреаційної системи у Сумській, Рівненській, Тернопільській та Чернівецькій областях.

Як бачимо, для Волинської області основою стратегічного потенціалу рекреаційної системи є природно-рекреаційний. Також достатньо високий рівень трудового та фінансового потенціалу. Низький рівень земельного, інфраструктурного та екологічного потенціалу. Тому розвиток рекреаційної системи регіону повинен передбачати оптимальне поєднання компонент сукупного потенціалу, бережливе використання тих складових, які формують стратегічну прогалину та регулювання інтенсивності навантажень на складові, які становлять стратегічний резерв.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СУБГАЛУЗЕЙ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Загальна характеристика та аналіз основних показників діяльності туристичних підприємств Волинської області

Усі туристичні підприємства – частини туристичної індустрії, яка виробляє товари та послуги. Згідно з українським законодавством, підприємницька діяльність може здійснюватись і зі створенням, і без створення юридичної особи. Так, 2013 року кількість юридичних підприємств, які займалися продажем туристичного продукту, сягала 27 одиниць, підприємців фізичних осіб – 58 одиниць. За обсягом та характером діяльності, організацією виробничого процесу ці підприємства поділяються на туроператорів і турагентів. Туроператор – потужне туристичне підприємство, мета функціонування якого – розроблення власного турпродукту та його реалізація на внутрішньому й міжнародному ринках. Турагенції – це невеликі, переважно спеціалізовані підприємства, підвладні сезонним коливанням попиту.

На території Волинської області склалася розгалужена мережа туристичних підприємств. На це вказують такі порівняльні числові показники: 2007 року – 67, 2012 – 83, а 2013-го – 85 туристичних підприємств. З них – 15 туроператорів, 64 турагенти, 6 – суб'єктів, які здійснюють екскурсійну діяльність [1]. Загалом відзначається тенденція до подальшого їх зростання. Дохід туристичних підприємств Волинської області у 2013 року сягав 13115,8 тис. грн. [2]. Переважними видами діяльності більшості цих підприємств є іноземний, внутрішній туризм та екскурсійна діяльність.

Основні статистичні показники розвитку туристичної галузі Волинської області за 2013 рік [3] свідчать про припинення спаду туристичної активності, який відбувся з 2000-го до 2005 року.

Як видно з рисунку 2.1, динаміка туристичних потоків за період 2000–2013 рр. вказує на те, що, починаючи з 2005 року, відбувається їх поступове зростання. Однак, структура туристичних потоків у Волинській області останнім часом зазнала змін. Так, якщо 2000 року переважали внутрішні туристичні потоки – 93%, то 2014-го їх частка зменшилася до 33 %. Кількість туристів, які виїжджали за кордон, за цей час збільшилася з 4,5 % до 62 %.

Розвиток іноземного туризму здатен забезпечити одержання валютних коштів за туристичний продукт у державний бюджет області, формування позитивного іміджу регіону на міжнародних ринках. Чисельність іноземних туристів, які подорожували по області, невелика, має тенденцію до спаду. Так, 2007 року фіксується найвищий показник чисельності іноземних туристів (5103 особи), 2010-го – 4021 особа, 2013 р – 1095 осіб [2].

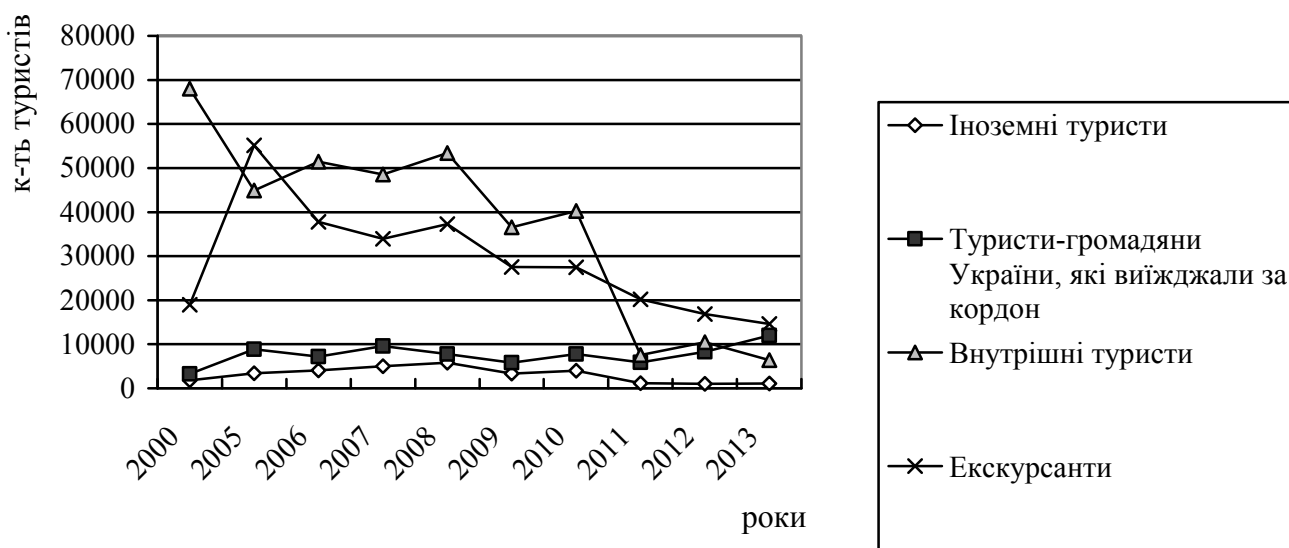

Рис. 2.1. Динаміка туристичних потоків Волинської області у 2000–2013 рр.

Варто зазначити, що розвиток внутрішнього туризму (без екскурсантів) відбувається дуже повільними темпами та йде на спад. Зокрема, чисельність внутрішніх туристів за 2013-й зменшилася майже на 4110 тис. осіб порівняно з 2012 р. Така ситуація засвідчує непопулярність національного туристичного продукту (основна причина – низька якість послуг, її цінова невідповідність) і слабкий розвиток соціального туризму.

У зв'язку з тим, що сусідні країни пропонують якісний туристичний продукт за цінами, не набагато вищими за вітчизняні, це призводить до того, що гроші, які громадяни України витрачають на відпочинок, ідуть на розвиток туристичної інфраструктури інших країн, а не власної держави. Найбільшою популярністю серед волинян користуються тури до Польщі, Туреччини, Єгипту. Серед іноземців, які відвідали область, переважають громадяни Російської Федерації, Польщі, Білорусі, Німеччини, Швеції, Литви.

Варто відзначити, що простежується тенденція зниження чисельності й екскурсантів. Так, 2010 року їх налічувалось 27 481 особа, 2012-го – 16 850, а у 2013-му – 14 591, хоча 2005 року кількість екскурсантів сягала 57 283 особи, а 2006-го – 40 552.

Чисельність туристів, які користувалися послугами туристичних підприємств Волинської області у 2013 року сягала 19 490 осіб. Їх розподіл за цілями відвідування наведено на рис. 2.2. Серед волинян, які подорожували за кордоном і в Україні найулюбленішим видом рекреаційної діяльності є дозвілля. Крім того, розвивається лікувальна рекреаційна діяльність. Так, 2013 року з метою лікування подорожували в межах країни 284 жителі Волинської області. З цією ж метою приїздили на Волинь 996 іноземців. Незважаючи на те, що діловий туризм динамічно розвивається у світі та Україні, частка службових поїздок, що забезпечують туристичні фірми області незначна. Така ситуація виникла через високий рівень депресивності Волинської області, низький рівень розвитку економіки, промислового виробництва, що обмежує ділове спілкування.

Порівнюючи дані щодо туристичних потоків і кількості туристів, які були обслуговані суб'єктами туристичної діяльності, можна зробити такий висновок: туристи почали віддавати перевагу самостійним подорожам, не вдаючись до послуг туристичних організацій. Така ситуація пов'язана з тим, що останнім часом збільшилася можливість самостійного бронювання транспортних квитків та місць у готелях через мережу Інтернет, що значно полегшує процедуру придбання туристичних послуг.

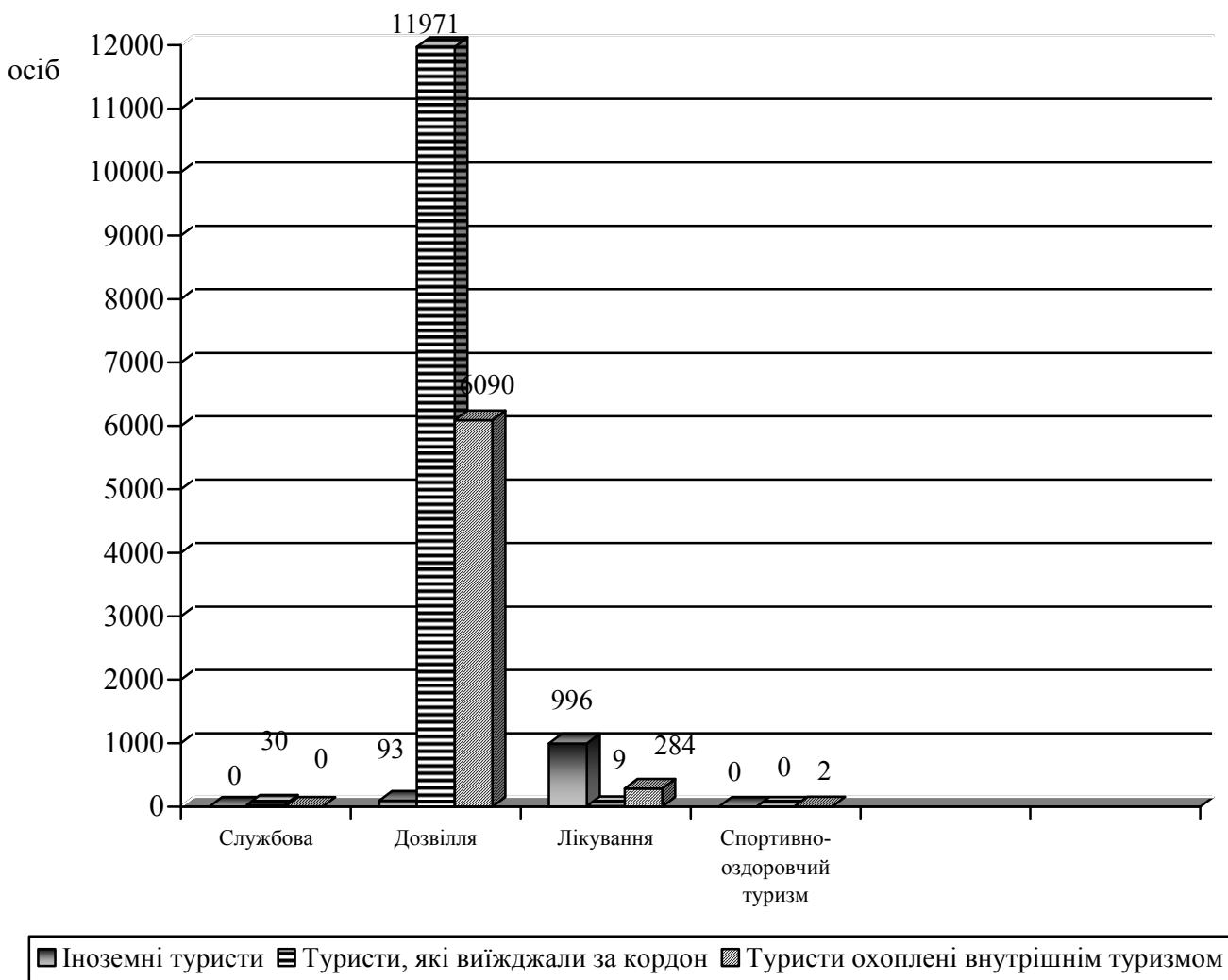

Рис. 2.2. Розподіл туристів за цілями відвідування що обслуговувались туроператорами та тур агентами Волинської області у 2013 році

Отже, виїзний туризм розвивається стрімкішими темпами, ніж іноземний, тому стратегічна мета туризму в області – створення конкурентоспроможного туристського продукту, який зможе гідно представити себе на світовому ринку.

2.2. Аналіз основних показників розвитку санаторно-курортної сфери регіону

Санаторно-курортна сфера Волинської області – важлива складова туристично-рекреаційного комплексу регіону. Санаторно-курортну діяльність регулює Закон України “Про курорти”, чинна нормативно-правова база, яка регламентує її функціонування, економне й раціональне використання природних лікувальних ресурсів та їх охорону, декларуючи доступність санаторно-курортного лікування громадянам усіх вікових груп, передовсім інвалідам, ветеранам війни і праці, учасникам бойових дій, особам, постраждалим унаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, хворим на туберкульоз, дітям і жінкам репродуктивного віку [4]. Однак недосконалість системи законодавчого регулювання – істотна перешкода цілорічної роботи санаторно-курортного комплексу: в бюджетах усіх рівнів не лише не передбачено дотацій в оздоровчу систему, а й під час виплати податків її прирівнюють до промислових підприємств. Такі чинники призводять до подорожчання санаторно-курортних послуг, зниження можливості завантаження оздоровчих установ і, отже, зумовлюють низку соціально-економічних утрат [1]. Санаторії – провідні курортні лікувально-профілактичні заклади. Вони можуть бути однопрофільними (монопрофільними) й багатопрофільними. Медичний профіль санаторію визначають залежно від природних лікувальних факторів курорту й затверджених для нього медичних показань.

Як бачимо з табл. 2.1, мережа закладів санаторно-курортного комплексу Волинської області 2013 року складала дев'ять одиниць, з яких: сім санаторіїв (у т.ч. два дитячих), один санаторій-профілакторій. Порівняно з 2009–2010 роками їх кількість зменшилась на одиницю.

Таблиця 2.1

Динаміка закладів санаторно-курортної сфери Волинської області

Роки	2000	2004	2005	2008	2009	2010	2012	2013
Заклади		2005	2006	2009	2010	2011		
Санаторії	6	6	6	6	6	6	7	7
у них ліжок	1482	1541	1543	1477	1427	1362	1312	1012
Із загальної кількості дитячі санаторії	2	2	2	2	2	2	2	2
у них ліжок	480	421	471	455	455	400	300	430
Пансіонати з лікуванням	-	1	1	-	-	-	-	-
у них ліжок ²	-	486	486	-	-	-	-	-
Санаторії – профілакторії	5	5	5	3	3	3	1	1
у них ліжок	400	350	375	175	175	150	74	74

Примітка. Складено за даними Головного управління статистики у Волинській області.

Якщо порівняти 1990 і 2013 роки, то кількість санаторіїв збільшилася. Це можна пояснити тим, що погіршилась екологічна ситуація в Україні,

підвищилися доходи громадян, наявні сприятливі природні умови та ресурси розвитку цих закладів.

Щодо ліжкового фонду, то він становить 1516 ліжок, що 541 ліжко менше ніж у 2009–2010 роках. У санаторіях області переважають переобладнані комфортабельні номери з повним і частковим санвузлами. Площа житлових кімнат санаторно-курортних закладів в межах норми (не менше 6,0 м² на особу) й порівняно з 2012 роком зросла на 3351 м² (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Площа санаторно-курортних закладів Волинської області
у 2012-2013 роках, м²

Показник	Роки			
	2012		2013	
	загальна	житлова	загальна	житлова
Заклади				
Усього	54 217	14 846	60 385	18 197
санаторії	42 031	10 565	48 198	13 915
з них дитячі санаторії	10 190	3 896	10 191	3 897
санаторії-профілакторії	1 996	385	1 996	385

Примітка. Складено за даними Головного управління статистики у Волинській області.

Відомі в області та за її межами санаторії матері й дитини “Пролісок” Ківерцівського району, “Турія” Ковельського, санаторій “Лісова пісня”, пансіонат “Шацькі озера”, які функціонують у Шацькому районі. Ці оздоровчі заклади використовують ресурси лісоозерних систем.

Санаторій “Лісова пісня” – окраса й перлина Волинського краю. Сосновий ліс, мінералізована вода, відпочинок на золотистому піску озера дарують туристам бадьорість і здоров’я. “Лісова пісня” працює з 1971 року й спеціалізується на лікуванні серцево-судинної системи, органів дихання, шлунково-кишкового тракту, опорно-рухового апарату та хребта (нетуберкульозного характеру), периферичної, центральної нервової, ендокринної систем, шкіри (псоріаз).

Працюють фітобальнеологічне, грязеве, озокеритове відділення, використовують електросвітлолікування, сканувальну лазеротерапію, спеліотерапію, інгаляторій, масаж, стоматологічний кабінет, сауну. Досить багата діагностична база санаторію. Широко впроваджують гомеопатію, комплексну фітотерапію (ванни, зрошення, інгаляції, аплікації, фітогальваніка). Функціонують дієтотерапевтична їдальня на 480 місць із триразовим харчуванням, кафе-бар, кінозала, танцювальна зала, літній танцмайданчик, служба відпочинку на озері. Для проживання надають номери “люкс” і “напівлюкс”. Санаторій має досвід оздоровлення дітей і сімей. Тут організують екскурсії в Ковель, Брест, Львів, на оз. Світязь. Заклад надає оздоровчі й готельні послуги [8, с. 100].

Санаторій “Пролісок” – сучасний лікувально-оздоровчий комплекс Волині – розташований на природоохоронній території, на березі великого озера. У лікувальний комплекс санаторію входять близько 40 лікувальних

процедур. Спеціалізується на лікуванні захворювань серцево-судинної системи, наслідків перенесеного гострого інфаркту міокарда та гострих цереброваскулярних порушень, захворювань органів травлення, нервової системи, опорно-рухових, органів дихання та ЛОР-органів, патологій перебігу вагітності, хвороб сечостатевої системи чоловіків і жінок, нирок та урологічних захворювань, хвороб ендокринної системи й порушень обміну речовин, захворювань шкіри та наслідків опікової хвороби, наслідків хвороб, пов'язаних із дією факторів антропогенного, у т. ч радіаційного забруднення. Санаторій забезпечує повноцінний відпочинок на базі культурно-виховного центру з кіноконцертною залою, конференц-залом, еколого-просвітницьким центром, ігровими майданчиками та кімнатами для дітей, бібліотекою та читальною залом, спорткомплексом, магазином, кафе, тренажерним і більярдним залами, косметичним кабінетом, аптекою, пунктом прокату, автостоянкою. До послуг пацієнтів кімнати одно-, дво-, тримісні та кімнати підвищеної комфортності й номери “люкс”, котеджні будинки [6].

Санаторій “Турія”, розташований на березі Турії, за 2 км від Ковеля, спеціалізується на лікуванні захворювань органів дихання, серцево-судинної системи, опорно-рухового апарату, шлунково-кишкового тракту, а також на оздоровленні потерпілих від аварії на ЧАЕС. У ньому оздоровлюються батьки з дітьми та діти. На території санаторію 1990 року відкрито дві свердловини мінеральної води з хлорно-натрієво-йодо-бромним розсолем (мінералізація 100–120г/л). Тож поєднання природних факторів і сучасної лікувальної бази, а також професіоналізм і чуйність персоналу санаторію стали тією перевагою, яку оцінили тисячі вітчизняних відпочивальників [6].

Санаторій “Згорани” розміщений неподалік м. Любомля. Там лікують та оздоровлює дітей із неспецифічними захворюваннями дихальної системи й дітей, які постраждали від аварії на ЧАЕС. Лікувальні та реабілітаційні процедури, які застосовують у закладі: медикаментозна терапія, лікувальна фізкультура, аерозольтерапія, фітотерапія, масаж та ін. Паркова зона, хвойний ліс, озеро сприяють повноцінному оздоровленню дітей.

Санаторій для дітей із батьками “Дачний” Ківецівського району розташований у мальовничій місцевості, на узліссі соснового лісу за 10 км від обласного центру та 4 км від м. Ківерці. Заклад розрахований на 100 ліжок, із яких 30 – для дітей із батьками. Тут також оздоровлюють дітей, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС (спеціалізація: дитяча неврологія, дитячий церебральний параліч, наслідки перенесених менінгітів, енцефалітів, мієлітів, невритів, уроджених інфекційних уражень нервової системи, спадково-дегенеративних захворювань нервової системи, перенесених постнатальних гострих порушень мозкового кровообігу, травматичних ушкоджень головного і спинного мозку та периферичної нервової системи).

Лікувальні та реабілітаційні фактори, які застосовують: медикаментозне лікування, дієтотерапія, фітотерапія, аеро, іонотерапія, кисневі коктейлі на відварах із трав, кліматотерапія, електро-світло-фізіотерапія, електростимуляція м'язів, парафіно-озокерито-шерстяні аплікації, мануальна терапія, терапія за Монтессорі, логопедична корекція, масаж та ін. Спеціалісти установи

максимально застосовують усі відомі методи медико-соціальної реабілітації дітей-інвалідів, а основним реабілітаційним прийомом навчають і батьків.

Санаторій входить до складу Волинського обласного дитячого територіального медичного об'єднання, що дає змогу широко використовувати потенціал лікувально-діагностичної бази спеціалізованих і параклінічних служб обласної дитячої клінічної лікарні. Основні напрями роботи: медико-соціальна реабілітація дітей із порушенням фізичного і психічного розвитку; психологічна й логопедична допомога дітям та сім'ям; корекція порушень моторики й опорно-рухового апарату [10].

Санаторій-профілакторій "Шахтар" розташований у с. Павлівці Іваничівського району на території колишнього маєтку графа Чацького. Заклад працює увесь рік. В осінньо-зимовий період тут відпочивають дорослі, переважно шахтарі-пенсіонери-регресники. Останнім часом санаторій "Шахтар" прекрасно облаштували. Спеціальні апартаменти є для інвалідів-візочників.

Улітку санаторій запрошує на відпочинок дітей. Організують їхнє дозвілля вихователі-студенти Володимир-Волинського педагогічного коледжу імені Агатангела Кримського. Основний профіль – захворювання опорно-рухового апарату. Допоміжний профіль – захворювання органів дихання. Методи лікування: озокеритолікування, гідроклонолтерапія, ампліпульстерапія та ін. До послуг дітей – кабінети Монтесорі-терапії, працетерапії, заняття з психологом, реабілітологом, логопедом, спортивний і тренажерний зали, верхова їзда на поні, спортивні майданчики, музичні заняття [7].

Волинський обласний тубсанаторій "Колки" розміщений у сосновому лісі, на правому березі Стиру за 45 км від м. Луцька та 25 км від смт. Маневичі. Заклад працює увесь рік. Спеціалізація: лікування хворих на активний туберкульоз. Лікувальні та реабілітаційні фактори, які застосовують: кліматотерапія, фізіотерапевтичне та медикаментозне лікування туберкульозу. Термін лікування – від одного до п'яти місяців, залежно від форми й фази тубпроцесу [9].

Санаторій-профілакторій Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки розпочав роботу у вересні 2004 року. В його складі функціонують бальнеологічне відділення, фізіотерапевтичні кабінети (а саме світло-, електро-, теплолікування та лазеротерапія), зала лікувальної фізкультури та кабінет гідроклонолтерапії, кабінет УЗД. На базі санаторію функціонує лабораторія інформаційної терапії та діагностики. Мета роботи лабораторії і центру – оздоровлення та профілактика захворювань у працівників і студентів СНУ імені Лесі Українки, адже хворобі легше запобігти, ніж вилікувати її. Отож методики обстеження в лабораторії дають змогу виявити захворювання на доклінічному етапі. Санаторій-профілакторій оснащений сучасною технікою, тут працюють кваліфіковані лікарі, що дає змогу підтримувати високий рівень обслуговування [11].

Аналіз розміщення обласних санаторно-курортних закладів засвідчує, що найбільша їх кількість у Шацькому та Ківерцівському районах, тут представлено 35 % ліжкового фонду санаторно-курортних закладів (табл. 2.3).

Що ж до розміщення лікувально-оздоровчих закладів, то можна виділити певні особливості: більшість закладів тяжіє до водойм, орієнтовані на природно-рекреаційні ресурси. Ці особливості впливають на нерівномірність розподілу рекреаційних установ на території Волинської області: найбільше їх функціонує в Шацькому, Ковельському, Ківерцівському, Луцькому районах, де основою туристичного освоєння є озера, річки, ліси. У ряді районів закладів відпочинку немає.

Таблиця 2.3

Заклади санаторно-курортної сфери Волинської області у 2013 році

Адміністративна одиниця	Санаторії			Із них – дитячі санаторії			Санаторій-профілакторій		
	К-ть закладів	У них ліжок-місць	Обслужено приїжджих	К-ть закладів	У них ліжок-місць	Обслужено приїжджих	К-ть закладів	У них ліжок-місць	Обслужено приїжджих
Волинська область	5	1012	12278	2	430	3141	1	74	667
м. Луцьк	–	–	–	–	–	–	1	74	667
м. Володимир-Волинський	–	–	–	–	–	–	–	–	–
м. Ковель	–	–	–	–	–	–	–	–	–
м. Нововолинськ	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Володимир-Волинський	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Горохівський	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Іваничівський	1	50	723	–	–	–	–	–	–
Камінь-Каширський	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Ківерцівський	1	200	3535	1	100	1721	–	–	–
Ковельський	1	252	2842	–	–	–	–	–	–
Локачинський	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Луцький	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Любешівський	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Любомльський	–	–	–	1	330	1420	–	–	–
Маневіцький	1	100	437	–	–	–	–	–	–
Ратнівський	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Рожищенський	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Старовижівський	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Турійський	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Шацький	1	410	4735	–	–	–	–	–	–

Упродовж останнього часу простежується тенденція до збільшення кількості фактично проведених ліжок-днів (людино-днів) у санаторно-курортних і оздоровчих закладах (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка фактично проведених ліжко-днів (людино-днів)
у санаторно-курортних і оздоровчих закладах
Західного регіону у 2009-2013 рр.

Показник	Роки			
	2009–2010	2011	2012	2013
Заклади				
Усього	271718	329074	317101	301518
Санаторії	190653	248140	234173	222784
Дитячі санаторії	61 498	64269	68007	63766
Санаторії-профілакторії	19567	16665	14921	14968

Примітка. Складено за даними Головного управління статистики у Волинській області.

З 2009 року поступово збільшується кількість фактично проведених ліжко-днів (людино-днів) у санаторно-курортних закладах із 271,7 тис. у 2009-му до 301,5 тис. у 2013 році.

Одна з причин виникнення такої ситуації, на нашу думку, – стало подорожчання в середньому на 10–20 % вартості відпочинку в ближньому зарубіжжі за 2009–2013 рр., що зумовило перенесення попиту від дорожчих поїздок за кордон на доступніші поїздки в межах країни [2].

Важливе значення для забезпечення якості лікування в санаторно-оздоровчих закладах Волинської області має високий професіоналізм фахівців. Загальна середньооблікова кількість працівників у санаторно-курортних закладах області 2013 року склала 932 особи, що на 223 особи більше ніж у Рівненській, на 544 – у Чернівецькій областях, або 1,3 % від сумарного показника по Україні. Проаналізуємо докладніше структуру працівників санаторно-курортних закладів регіону (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Середньооблікова чисельність штатних працівників у санаторно-курортних закладах Волинської області

Штатні працівники, показник	Роки											
	2009–2010			2011			2012			2013		
	лікарі	середній мед. персонал	інші	лікарі	середній мед. персонал	інші	лікарі	середній мед. персонал	інші	лікарі	середній мед. персонал	інші
Заклади												
Всього	56	306	989	45	193	963	44	204	663	40	210	682
санаторії	39	205	727	26	111	459	29	121	466	29	124	472
з них дитячі санаторії	10	84	224	12	65	227	11	73	182	8	77	194
санаторії-профілакторії	7	17	38	7	17	50	4	10	15	4	9	16

Примітка. Складено за даними Головного управління статистики у Волинській області.

Найбільшу частку в середньообліковій чисельності всіх працівників займає допоміжний персонал (перевищує 73 %). Це пов'язано з тим, що сюди входять педагоги (вихователі), кухарі, прибиральники та інші категорії. Значну частку серед працівників становить середній медичний персонал (понад 22 %).

Доходи та витрати цих закладів відображені у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Основні показники фінансово-господарської діяльності санаторіїв
Волинської області, 2013 р., тис. грн.

Показник	Санаторії
Доходи від наданих послуг, усього	41709,5
у тому числі, від продажу номерів (плата за проживання)	300,5
від додаткових послуг, які не входять у вартість номера	1082,3
Від реалізації путівок	40326,7
Операційні витрати, усього тис. грн., у тому числі	40909,5
матеріальні витрати	19321,2
оплата праці	10725,8
відрахування на соціальні заходи	3897,0
відрахування на амортизацію	1947,3
інші операційні витрати	5018,2
Інші витрати	379,0

Примітка. Складено за даними Головного управління статистики у Волинській області.

Загальна вартість перебування всіх розміщених осіб у санаторно-курортних закладах Волинської області 2013 року становить 66699,1 тис. грн (санаторії – 53835,9, дитячі санаторії – 11860,3, санаторії-профілакторії – 1002,9 тис. грн). Для порівняння: у Рівненській області – 48499,8 тис. грн.; у Чернівецькій – 12993,7 тис. грн [2].

Проаналізуємо докладніше фактичні витрати на один ліжко-день (людино-день) перебування в санаторно-курортних закладах Волинської області, які включають витрати на харчування та медикаменти (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Фактичні витрати на один ліжко-день (людино-день) перебування у санаторно-курортних закладах, які працювали впродовж 2009–2013 рр., грн.

Показник	Роки			
	2009–2010	2011	2012	2013
Заклади				
Санаторії	209,0	181,1	193,0	241,7
Дитячі санаторії	–	215,1	163,0	186,0
Санаторії-профілакторії	–	77,8	72,2	67,0

Примітка. Складено за даними Головного управління статистики у Волинській області.

Найбільші витрати на один ліжко-день (людино-день) перебування в санаторіях, а найменший – у санаторія-профілакторіях, для порівняння: фактичні витрати на один ліжко-день (людино-день) перебування в санаторіях Рівненської області 2013 року – 187,6 грн; у Чернівецькій – 125,2 грн. Така різниця в ціновій політиці зумовлена використанням різних методів

ціноутворення на курортно-рекреаційні послуги в областях Західного регіону. Так, у Чернівецькій області в умовах диференціації попиту застосовують цінову дискримінацію (диференціацію), орієнтуючись на споживачів із середнім рівнем доходу, за рахунок чого пропонується менший спектр послуг, але достатньо високої якості й за доступними для більшості клієнтів цінами.

Актуальна проблема – недофінансування санаторно-курортних та оздоровчих закладів. Хоча санаторії і вважають державними лікувальними об'єктами, вони впродовж останнього часу самостійно заробляють кошти на своє утримання, а держбюджет забезпечує лише 10–15 % їх фінансування.

Аналізуючи кількісні показники діяльності санаторно-курортної сфери Волинської області, варто зазначити постійне стабільне збільшення оздоровлених упродовж тривалого часу осіб: так, 2013 року оздоровлено 16,1 тис. чол., що на 21 % більше ніж 2009-го (12,7 тис. чол.) (табл. 2.8). Осіб, які відпочивали впродовж одного-двох днів 2013 року – 450, така ситуація визначається специфікою надання послуг санаторіями, що вимагає відносно тривалого перебування для отримання бажаного оздоровчого ефекту.

Постійно зростає кількість іноземних громадян, які скористалися Волинськими оздоровницями 2013 року – 284 особи (1,5 % від загальної кількості оздоровлених), із яких у санаторіях – 130 осіб, санаторіях-профілакторіях – 2 особи.

Таблиця 2.8

Динаміка оздоровлених санаторно-курортними та оздоровчими закладами за 2009 – 2013 роки, осіб

Показник	Роки			
	2009–2010	2011	2012	2013
Заклади				
Усього оздоровлено, у т. ч.	12726	16095	15902	1 086
у санаторіях	11796	12319	12243	12278
дитячих санаторіях	–	2976	2994	3141
у санаторіях-профілакторіях	930	800	665	667

Примітка. Складено за даними Головного управління статистики у Волинській області.

Традиційно користуються оздоровницями області відвідувачі з Росії Білорусі та Польщі. Високий попит іноземців засвідчує позитивні зрушення в розвитку рекреаційної сфери, які проявляються у залученні інвестицій, популяризації санаторно-курортних можливостей регіону за кордоном, підвищенні якості та розширенні асортименту послуг.

2.3. Основні показники розвитку сфери відпочинку та оздоровлення

Засоби розміщування – це будь-які об'єкти, у яких регулярно або час від часу надають послуги для ночівлі. Вони поділяються на колективні та індивідуальні, колективні – на готелі й аналогічні засоби розміщення, інші колективні засоби розміщення та спеціалізовані [9]. Поширений вид колективних засобів розміщення на території Волинської області – заклади відпочинку, а

саме: пансіонати відпочинку, бази відпочинку, туристичні бази, студентські табори. Усі ці заклади функціонують у складі різних відомств. Оздоровлення в них відбувається сезонно (три – чотири місяці на рік). Ці заклади мають просте обладнання, значною мірою через відсутність коштів на їх утримання у відомств, на балансах яких вони закріплені, і максимальне використання рекреаційних ресурсів.

На території Волинської області розташовано 106 закладів відпочинку, або 93 % від загальної кількості спеціалізованих та інших закладів розміщення.

Починаючи з 2009 року, кількість баз відпочинку зросла на 19 одиниць і в 2013 році становила 74 заклади (з них чотири належать фізичним особам-підприємцям), турбаз і студентських таборів – на дев'ять одиниць і 2013 року становила 31 заклад (із них чотири належать фізичним особам-підприємцям) (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Динаміка закладів відпочинку Волинської області

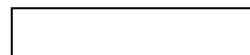
Заклади відпочинку	Роки							
	2000	2004/ 2005	2005/ 2006	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2012	2013
Бази та інші заклади відпочинку	72	56	71	57	55	68	67	74
в них місць	2468	1985	2076	1900	1859	2123	2269	2504
Пансіонати відпочинку	–	–	–	1	1	1	1	1
в них ліжок	–	–	–	510	374	374	374	374
Туристичні бази, студентські літні табори	14	3	3	7	10	22	21	31
в них місць (ліжок)	329	129	123	837	1120	268	261	571

Примітка. Складено за даними Головного управління статистики у Волинській області

Унаслідок політичних і соціально-економічних змін у державі на території Волинської області не працювало впродовж 2013 року 12 баз відпочинку та інших закладів відпочинку, які належить юридичним особам.

Заклади відпочинку розміщені таким чином (табл. 2.10): на природоохоронних територіях – 59 (з них – 1 пансіонат відпочинку, 44 бази відпочинку та 15 турбаз і студентських таборів), решта – в оздоровчих місцевостях.

Заклади відпочинку на території Волинської області розміщені нерівномірно. Найбільша їх кількість розташована у Шацькому (58) та Старовижівському (24) районах. Ліжковий фонд закладів відпочинку 2013 року становить 3449 одиниць, що на 684 більше ніж у 2010–2011 рр. Найбільша місткість закладів відпочинку в Шацькому, Турійському, Старовижівському районах. Загальна житлова площа кімнат закладів відпочинку Волинської області становить 21111 м², (для порівняння: у Рівненській – 12326 м², Чернівецькій областях – 7607 м²) [1].

Таблиця 2.10

Заклади відпочинку Волинської області у 2013 році

Адміністративні одиниці	Бази відпочинку, інші заклади відпочинку			Пансіонат відпочинку			Туристські бази, студентські табори		
	К-ть закла- дів	У них ліжко- місць	Обслу- жено приїж- джих	К-ть закла- дів	У них ліжко- місць	Обслу- жено приїж- джих	К-ть закла- дів	У них ліжко- місць	Обслу- жено приїж- джих
Волинська область	74	2504	12701	1	374	3970	31	571	8826
м. Луцьк	–	–	–	–	–	–	2	18	235
м. Володимир- Волинський	–	–	–	–	–	–	–	–	–
м. Ковель	–	–	–	–	–	–	4	-50	2545
м. Нововолинськ	–	–	–	–	–	–	–	–	–
райони									
Володимир- Волинський	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Горохівський	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Іваничівський	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Камінь-Каширський	2	60	202	–	–	–	–	–	–
Ківерцівський	–	–	–	–	–	–	1	11	70
Ковельський	–	–	–	–	–	–	3	17	1748
Локачинський	–	–	–	–	–	–	1	13	142
Луцький	–	–	–	–	–	–	1	8	374
Любешівський	–	–	–	–	–	–	1	11	403
Любомльський	–	–	–	–	–	–	1	12	74
Маневицький	2	31	27	–	–	–	–	–	–
Ратнівський	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Рожищенський	–	–	–	–	–	–	1	6	786
Старовижівський	24	479	2226	–	–	–	–	–	–
Турійський	3	154	520	–	–	–	1	10	420
Шацький	43	1780	9726	1	374	3970	15	415	2029

Єдиний в області пансіонат відпочинку “Шацькі озера” розташований на лівому березі озера Світязь, серед соснового бору. Житлові корпуси з номерами на 2–3 особи з усіма зручностями розраховані на 374 місця. У пансіонаті функціонують їдальня, кафе, бари, відеозала, сауна, кінотеатр, бібліотека, тенісно-більярдний зал, спортивні й танцювальний майданчики, пункт прокату туристського та спортивного спорядження, пошта, крамниці, автостоянка, пляж,

ринок. Відпочивають тут індивідуально й сімейні туристи, проводять оздоровчі та спортивні табори для дітей тощо [7].

Відпочинок у закладах Волинської області залежить від компетентного персоналу. Загальна середньооблікова чисельність штатних працівників у закладах відпочинку області 2013 року склала 207 осіб (із яких 114 – жінки), що на 138 осіб більше, ніж у Рівненській, на 67 – Чернівецькій областях. Загальна кількість позаштатних працівників – 59 осіб та 29 неоплачуваних працівників (власники, засновники підприємства та члени їхніх сімей).

Показники фінансово-господарської діяльності закладів відпочинку Волинської області наведені в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Основні показники фінансово-господарської діяльності закладів відпочинку Волинської області, 2013 р., тис. грн

Показники	Бази відпочинку, інші заклади відпочинку	Пансіонат відпочинку	Туристські бази, студентські табори
Доходи від наданих послуг, усього, юридичні особи	3249,5	1471	3341,1
Фізичні особи підприємці	532,1	–	2500,4
у тому числі			
від продажу номерів (плата за проживання)	795,6	1016	115,2
від додаткових послуг, що не входять у вартість номера	325,3	243	–
від реалізації путівок	1596,5	212	725,5
Операційні витрати, усього тис. грн	4961,6	1440	868
у тому числі			
матеріальні витрати	1032,6	445	474,1
оплата праці	1686,6	323	218,4
відрахування на соціальні заходи	546,1	118	80
відрахування на амортизацію	838,8	320	–
інші операційні витрати	857,5	234	95,5
Інші витрати	188,9	–	–

Примітка. Складено за даними Головного управління статистики у Волинській області

Загальна вартість перебування всіх розміщених осіб у закладах відпочинку Волинської області 2013 року становить 8243,3 тис. грн (бази та інші заклади відпочинку – 3653,3, пансіонат відпочинку – 1693,4, туристичні бази та студентські табори – 2896,6 тис. грн) (табл. 2.12).

Фактичні витрати на один ліжко-день (людино-день) перебування в закладах відпочинку найбільші на турбазах і студентських таборах – 135,1 грн, а найменші на базах відпочинку – 55,7 грн. Кількість фактично проведених ліжко-днів (людино-днів) на місяць максимального розгортання 2013 року становить 2878 на базах та інших закладах відпочинку та пансіонатах відпочинку [2].

Загальна кількість осіб, які відпочивали у Волинській області 2013 року у пансіонатах відпочинку, на базах відпочинку та в інших закладах відпочинку, становить 15 067 осіб (з яких 3970 у пансіонатах відпочинку), із яких оздоровлені впродовж тривалого часу 11 321 осіб (1990 – у пансіонатах відпочинку), упродовж одного-двох днів – 3746 (1 980 – у пансіонатах відпочинку).

Таблиця 2.12

Основні показники діяльності закладів відпочинку Волинської області, 2013 р.

Показники	Бази відпочинку, інші заклади відпочинку	Пансіонат відпочинку	Туристські бази, студентські табори
Кількість ночівель проведених розміщеними особами, одиниць (ліжко-днів для спеціалізованих засобів розміщування, усього	65 571	16 934	21 437
діти у віці 0–17 років	9341	1380	792
іноземці	30	436	1 431
Середня тривалість перебування, усього	5,2	4,3	2,4
діти у віці 0–17 років	5,3	4	3,2
іноземці	3	2,7	1,5
Фактичні витрати на один ліжко-день (людино-день) у середньому за рік, грн	55,7	100,0	135,1
Загальна вартість перебування всіх розміщених у закладах осіб протягом року, тис. грн	3653,3	1693,4	2896,6

Примітка. Складено за даними Головного управління статистики у Волинській області

Упродовж червня–серпня 2013 року в регіоні на базах відпочинку та в інших закладах відпочинку перебувало 14 551 осіб (із яких 3970 осіб у пансіонатах відпочинку). Кількість фактично проведених ліжко-днів у закладах відпочинку Волинської області становить 103 942 (для порівняння: у Рівненській області 21 242, Чернівецькій – 19 150) [2].

В закладах відпочинку в 2013 році перебували 1110 іноземних громадян (із яких на базах відпочинку – 10, пансіонатах відпочинку – 162, туристичних базах і студентських таборах – 938), а 2009 року – 215 осіб.

Найбільша кількість баз відпочинку розміщено на території Шацького національного природного парку, де функціонує чотири зони відпочинку, а саме: Гряда, Світязь, урочище Гушове, Пісочне [11, с. 186].

Зона відпочинку “Гряда” – розташована на східному узбережжі озера Світязь на території смт Шацька за 1 км від автодороги Любомль – Шацьк – Піща. Територія зони займає площу 28,25 га. Основна частина її зайнята базами відпочинку – 20,0 га, решта – установами соціально-культурного обслуговування, зеленими насадженнями загального користування, пляжами. Територія зони має високу природну цінність, привабливість, значний рекреаційний потенціал (пляжі, лісові масиви, луки). Основні недоліки цієї зони відпочинку – невисокий ступінь комфортності та благоустрою, недостатній

рівень соціально-культурного обслуговування. У зоні відпочинку відсутнє чітке зонування – стихійно організовано пляж, культурно-побутове обслуговування, відсутні спортивні майданчики.

Зона відпочинку “Світязь” розташована вздовж узбережжя Світязя, багата на природні піщані пляжі, які місцями покриті трав’яною рослинністю, дно озера піщане з поступовим пониженням глибини. Зона виділяється як одне ціле, хоча формувалась у межах населеного пункту з урахуванням уже наявної забудови. Загальна площа під закладами відпочинку становить 8,37 га. Зона відпочинку розташована в сприятливому для подальшого розвитку її інфраструктури архітектурному середовищі, але в окремих випадках додатково потребує каналізування, водопостачання, зовнішнього освітлення та благоустрою території кожного закладу відпочинку, пляжів і зв’язків між ними, що підняло б культурно-побутовий рівень і для відпочинку, і для проживання місцевого населення.

Зона відпочинку “Урочище Гушове” розташована за межами с. Світязя на території Світязької сільської ради (південне узбережжя оз. Світязь, загальною площею під закладами відпочинку 53,02 га). Прекрасні природні піщані пляжі, поступово понижене дно озера, лісові масиви поблизу створюють сприятливі умови для відпочинку дітей.

Зона відпочинку “Пісочне” розміщується на південно-східному узбережжі оз. Пісочне. Вона дуже популярна серед відпочивальників завдяки озеру з дуже чистою цілющою водою, піщаним дном, піщаними пляжами, лісовим оточенням із високими фітонцидними властивостями. Тут функціонує санаторій “Лісова пісня” та інші заклади відпочинку вищих навальних закладів м. Львова загальною площею 28,46 га.

У зв’язку із щорічним збільшенням кількості охочих відвідати Шацький національний природний парк виникає потреба в будівництві нових зон відпочинку, що дасть змогу забезпечити зростаючий попит і рівномірно розподілити рекреаційне навантаження на природні комплекси.

Розроблено проекти п’яти нових зон відпочинку на території Шацького НПП [11, с. 193].

1. “Пульмо” – зона відпочинку на північно-західному узбережжі оз. Світязь на землях резерву орієнтовною площею 25 га. Дасть змогу підвищити зайнятість населення, збільшити дохідні частини бюджету Пульмівської сільської та Шацької районної ради, покращити інфраструктуру населених пунктів. Під’їзний шлях планують організувати від нинішньої дороги Пульмо – Шацьк, яку буде вкрито твердим покриттям.

2. “Соминець” – зона відпочинку на східному узбережжі оз. Соминець на землях резерву Шацької селищної ради орієнтованою площею 40 га. Повз цю територію проходить автодорога Шацьк – Піща та відгалуження цієї дороги, що веде до зони відпочинку “Грядя”. Зона має сприятливе розташування для будівництва туристичних готелів, торгового центру та інших закладів відпочинку, що могли б функціонувати цілорічно, обслуговуючи проїжджаючих туристів. Планують організувати пляж із пунктом прокату човнів та рятувальною станцією на березі оз. Соминець. Окрім купання і

прийняття сонячних ванн, є можливість для організації любительської риболовлі.

3. “Залісся” – розміщення на південно-західному березі оз. Пулемецьке (територія Пульмівської сільської ради поблизу с. Кошари, на землях запасу, орієнтованою площею 35 га). Це сприятиме розвитку віддалених територій парку. Вільна від забудови територія дасть можливість якнайкраще сформувати зону відпочинку з усіма потрібними об’єктами для прийому та обслуговування туристів. Тут планують розмістити комплекс закладів відпочинку нового зразка, торгово-побутові, розважальні заклади. Для повноцінного функціонування пляжу в прибережно-захисній смузі оз. Пулемецьке потрібно організувати благоустрій пляжної території, розмістити рятувальну станцію, пункти прокату човнів. Організація під’їзду проектується від нинішньої дороги Кошари – Залісся; потрібним також є будівництво автобусної станції, автостоянок.

4. “Пулемець” – зона відпочинку на північно-західному березі оз. Пулемецьке (землі резервного фонду Пулемецької сільської ради поблизу с. Пулемця орієнтованою площею 2 га). Тут планують розмістити туристичний готель для очікуваного потоку білоруських туристів. Під’їзну дорогу слід організувати від нинішньої вулиці с. Пулемця. Передбачають благоустрій пляжу з організацією рятувального пункту та прокату човнів. У цій зоні потрібно організувати водопостачання та каналізування території.

5. “Люцимер” – зона відпочинку на східному узбережжі оз. Люцимер орієнтованою площею 15 га, що оточене землями постійного користування Шацького НПП. Під’їзна дорога проходить по території Шацького НПП і сполучає зону відпочинку з дорогою Вілиця – Шацьк. Для цього потрібно розмістити заклади відпочинку, які своєю архітектурною зовнішністю гармонійно зливались з навколишнім природним середовищем. Є потреба в організації мережі лісових стежок, які б сполучали дві ділянки зони та пляжні території оз. Люцемир.

Особливою популярністю користується мисливсько-рибальський відпочинок. Мисливські угіддя – ділянки суші та водного простору, на яких перебувають або можуть перебувати мисливські тварини і які передані належним чином у користування для ведення мисливського господарства [5].

Мисливство на Волині має давні й міцні традиції. Питома вага цього заняття в господарській системі, розміри й способи мисливства склалися історично та залежали від багатьох чинників. Насамперед цьому сприяли природно-кліматичні та географічні умови: у лісах водилося чимало дичини, у ріках – видри та бобри. В області організовує мисливський процес обласна рада Українського товариства мисливців та рибалок, членами якого на 1 січня 2014 року є 6 014 осіб (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Розподіл членів Українського товариства мисливців і рибалок на території Волинської області в 1996 та 2014 рр.

Районні та міські ради УТМР	Рік			
	1996		2014	
	мисливці	рибалки	мисливці	рибалки
Володимир-Волинська	564	27	287	5
Горохівська	827	—	—	—
Іваничівська	454	35	320	8
Камінь-Каширська	527	—	290	—
Ківерцівська	810	—	428	—
Ковельська	1217	20	911	4
Локачинська	362	31	149	—
Луцька районна	831	—	891	—
Любешівська	404	—	98	—
Любомльська	838	—	489	—
Маневицька	384	1	77	—
Ратнівська	551	—	126	—
Рожищенська	720	5	419	—
Старовижівська	504	—	370	—
Турійська	700	7	—	—
Шацька	296	—	231	—
Луцька міська	1111	93	634	1
Нововолинська	421	30	179	—
Великоосницька	96	—	34	—
Усього	11 317	249	5933	18

Примітка. Складено за даними Волинської обласної ради Українського товариства мисливців і рибалок.

Мисливство на території області дозволено у 50 мисливських господарствах (загальна площа 1577,5 га). Кількість мисливських тварин становить 347,5 тис. голів (у тому числі: копитні тварини – 13,4 тис. голів, хутрові звірі – 73,3 тис., перната дичина – 260,8 тис. шт.) (табл. 2.14)

Таблиця 2.14

Динаміка ведення мисливського господарства на території Волинської області у 2000–2013 рр.

Показник	Рік				
	2000	2005	2010	2012	2013
1	2	3	4	5	6
Кількість мисливських господарств	36	38	42	39	50
Площа мисливських угідь на кінець року, тис. га у тому числі	1581,5	1583,7	1575,1	1562,5	1577,5
охоплених мисливським упорядкуванням	1312	896,9	1454,5	1533,3	1274,7

Продовження табл. 2.14

1	2	3	4	5	6
Кількість працівників, зайнятих у мисливському господарстві, осіб	215	218	206	224	245
Кількість мисливських тварин, тис. голів					
копитні тварини	8,9	11,2	12,1	13,1	13,4
хутрові звірі	64,9	71,9	70,7	69,9	73,3
перната дичина, тис. шт.	185,6	217,7	244	250,8	260,8
Витрати на ведення мисливського господарства у фактичних цінах, тис. грн.	805,2	1959,3	6468,8	6795,9	7886
у тому числі на охорону, відтворення, облік диких тварин, упорядкування мисливських угідь	223,9	598,7	2319,2	2606,6	3074,9

Примітка. Складено за даними Головного управління статистики у Волинській області.

Кількість мисливських господарств порівняно з 2000 роком збільшилася на 14 одиниць, але площа мисливських угідь зменшилася на 4 га (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Динаміка площі мисливських угідь, наданих у користування підприємствам, організаціям у 2000–2014 рр.

Адміністративна одиниця	Рік				
	2000	2005	2010	2012	2013
Волинська область	1581,5	1583,7	1575,1	1562,5	1577,5
м. Луцьк	87,4	87,4	100,0	134,7	137,1
м. Ковель	114,1	114,1	120,5	114,1	114,8
м. Володимир-Волинський	–	–	16,2	87,6	68,8
райони					
Володимир-Волинський	95,6	95,6	73,9	–	14,2
Горохівський	92,2	92,2	85,6	84,0	90,5
Іваничівський	38,7	38,7	47,6	38,7	44,9
Камінь-Каширський	139,2	139,2	144,9	139,3	144,2
Ківерцівський	123,2	120,4	103,1	120,4	120,4
Локачинський	34,3	34,3	34,3	34,3	34,3
Луцький	–	–	–	–	4,3
Любешівський	133,8	120,3	120,3	120,3	119,2
Любомльський	113,3	113,3	113,3	113,3	113,3
Маневицький	177,2	195,7	195,6	150,2	142,4
Ратнівський	107,6	107,6	101,9	107,6	107,6
Рожищенський	73,9	73,9	73,9	74,0	74,0
Старовижівський	87,2	87,2	87,2	87,2	87,2
Турійський	98,8	98,8	98,8	98,8	102,3
Шацький	65,0	65,0	58,0	58,0	58,0

Примітка. Складено за даними Головного управління статистики у Волинській області.

Рибальство упродовж століть було для людини одним із основних способів здобуття їжі. Воно і сьогодні є однією з найулюбленіших розваг і популярних видів спорту. На території Волинської області функціонує федерація рибного спорту, яка проводить змагання з ловлі різних видів риби.

Найзавятіші рибалки – члени Товариства мисливців і рибалок, яке має у своєму підпорядкуванні на території області два ставки та один розподільник в Іваничівському районі.

Фінансова діяльність Волинської облради УТМР за три роки діяльності дещо змінилась (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

Витрати на ведення мисливського господарства та надходження від експлуатації мисливських угідь Волинської облради УТМР у 2010 та 2013 рр., грн

Найменування	Роки	
	2010	2013
Загальні витрати на ведення мисливського господарства	2 037 900	2 236 105
– заробітна праця працівників, зайнятих у мисливському господарстві	1 002 594	1 289 568
– витрати на охорону відтворення та облік диких тварин, упорядкування мисливських угідь	566 665	799 689
у тому числі		
облік диких тварин	122 606	20 205
охорона диких тварин та боротьба з браконьєрством		153 569
біотехнічні заходи зі збереження та відтворення мисливських тварин	444 059	625 915
Надходження від ведення мисливського господарства	652 347	983 039

Примітка. Складено за даними Волинської обласної ради Українського товариства мисливців і рибалок.

Діяльність Волинської облради УТМР залежить від наявної кількості кваліфікованого персоналу, кількість якого за останні три роки зросла на 35 осіб, так, 2010 року їх налічувалося 70 осіб. (із яких два мисливствознавці та 65 штатних егерів), а 2013 року – 105 осіб (із яких 3 мисливствознавці та 102 штатних егерів). Щороку зростає чисельність штатних працівників, зайнятих у мисливському господарстві (табл. 2.17). 2013 року найбільше їх було в Ківецівському та Старовижівському районах.

Таблиця 2.17

Динаміка чисельності працівників, зайнятих у мисливському господарстві Волинської області

Адміністративна одиниця	Рік				
	2000	2005	2010	2012	2013
1	2	3	4	5	6
Волинська область	215	218	206	224	245
м. Луцьк	16	11	13	31	33
м. Ковель	13	14	17	17	18
м. Володимир-Волинський	–	–	7	6	5
райони					
Володимир-Волинський	9	16	5	–	4
Горохівський	21	8	6	7	7
Іваничівський	3	4	8	6	9
Камінь-Каширський	10	11	12	17	21

Продовження табл. 2.17

1	2	3	4	5	6
Ківерцівський	38	36	27	27	28
Локачинський	2	3	2	4	4
Луцький	–	–	–	–	3
Любешівський	9	10	9	15	14
Любомльський	10	11	9	16	16
Маневицький	31	41	33	13	14
Ратнівський	8	9	12	11	11
Рожищенський	4	3	5	8	8
Старовижівський	22	21	21	23	23
Турійський	9	9	9	14	17
Шацький	10	11	11	9	10

Примітка. Складено за даними Головного управління статистики у Волинській області.

На території області відстрілюють такі види мисливських тварин – козуля, кабан, дикий кролик тощо. Основні види риб, які виловлюють рибалки: у ставках – карась, короп; в озерах – лящ, плотва, окунь, карась, щука; на річках – плотва, окунь, щука, короп та ін.

Таким чином, сфера відпочинку та оздоровлення – найбільш розвинута та перспективна, забезпечена природними ресурсами, має достатньо розвинену інфраструктуру, яка, проте, потребує суттєвого удосконалення та модернізації.

2.4. Кількісні показники та загальна характеристика дитячого оздоровлення та відпочинку

Велику увагу в області приділяють оздоровленню дітей у літніх таборах. Упродовж літа 2013 року працювало 11 позаміських закладів оздоровлення та відпочинку (у 2000 році їх було 12; у 1990 році – 19), із них – 6 підпорядковані Управлінню освіти і науки облдержадміністрації, міськвиконкомам та райдержадміністраціям, 5 – галузевим профспілковим організаціям. (табл. 2.18). Результати дослідження показали, що 2005 року порівняно з 2000-м, зростає кількість місць у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, чисельність дітей, які перебували в них, із 162 до 564 одиниць і з 15 453 до 46 435 дітей відповідно. Починаючи з 2005-го до 2013 року, кількість місць у дитячих закладах оздоровлення і відпочинку поступово зменшується, а чисельність дітей, які перебували в них, зростає. Зокрема, кількість дитячих закладів оздоровлення і відпочинку в 2013 році склала 649 одиниць, тобто 3,5 % від сумарного показника по Україні; було оздоровлено 59 205 дітей. Збільшення чисельності дітей, які перебували влітку в дитячих закладах оздоровлення і відпочинку, пов'язане з збільшенням кількості закладів відпочинку із денним перебуванням та збільшенням кількості дітей, що відпочивали й оздоровлювалися за межами області.

Суттєва проблема сучасних дитячих таборів Волинської області – інфраструктура 80-х років минулого століття. Над модернізацією таких

оздоровчих установ ніхто не працював: надто великі витрати та довгий термін окупності.

Таблиця 2.18

Динаміка дитячих закладів оздоровлення та відпочинку у Волинській області, 2000–2013 рр.

Показник	Рік							
	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Кількість закладів, усього	162	564	586	567	602	617	638	649
у тому числі заміські	12	12	15	13	12	12	12	11
У НИХ МІСЦЬ, УСЬОГО	2335	3152	3712	3508	3193	2945	2695	2730
у тому числі в заміських	2105	1750	2360	2020	1795	1770	1705	1692
Кількість дітей, які відпочивали, усього осіб	15453	46435	51488	47446	55244	55630	55529	59205
у тому числі в заміських	7725	5790	6824	6205	4969	4674	4908	5596

Примітка. Складено за даними Головного управління статистики у Волинській області.

Така ситуація пов'язана з тим, що дитячий відпочинок для туроператорів більш витратний, ніж дорослий: для дітей потрібна спеціальна їжа, майно, а вартість путівки для дітей нижча, ніж путівки для дорослих.

Більшість таборів розташована на берегах озер і річок, у лісових масивах. Багато з них зосереджено в Шацькому (“Супутник”, “Чайка”, “Світязь”, “Лицеїст”), Ківерцівському (“Імені Олега Кошового”, “Авангард”, “Берізка”, “Радість”), Луцькому (“Сонячний”, “Ровесник”) районах.

Упродовж літнього періоду 2013 року функціонувало 11 позаміських оздоровчих закладів та 638 закладів відпочинку (у тому числі: 30 таборів праці й відпочинку, 605 – з денним перебуванням та три наметових містечка), де активним дозвіллям було охоплено 5596 дітей та 53 609 дітей – відповідно (табл. 2.19).

Позаміський дитячий заклад оздоровлення та відпочинку “Барвінок” райкому профспілки працівників агропромислового комплексу. Табір розташований на території Павлівського лісництва. На території закладу розміщено десять окремих будинків (по три кімнати в кожному), з відповідним інвентарем. Матеріально-технічне забезпечення – басейн, душ, відкрита естрада, спортивний майданчик; турніки, бесідки, карусель, човники, кімната для роботи гуртків, клубне приміщення. 2013 року тут оздоровлено 541 дитина.

Позаміський дитячий заклад оздоровлення та відпочинку “Веселка” райкому профспілки працівників агропромислового комплексу займає територію площею 3 га. У таборі оснащено фізіотерапевтичний та масажний кабінет, проводять інгаляції, споживають фіточаї. Заклад забезпечений досвідченим персоналом, з стаж роботи і працюють у закладах освіти Горохівського району, а також медичними працівниками з Горохівської районної центральної лікарні. 2013 року тут оздоровлено 488 дітей.

Таблиця 2.19

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку Волинської області,
які працювали влітку 2013 р.

Місто, район	Кількість закладів		У них місць		Кількість дітей, які відпочивали, осіб		Питома вага оздоровлених дітей у загальній кількості дітей 7–16 років, %
	усього	у тому числі заміські	усього	у тому числі в заміських	усього	у тому числі в заміських	
Волинська область	649	11	2730	1692	60944	5596	50,6
м. Луцьк	31	–	173	–	3853	–	27,7
м. Володимир-Волинський	9	–	78	–	1503	–	39,6
м. Ковель	18	–	–	–	1507	–	23,2
м. Нововолинськ	13	–	30	–	1818	–	45,6
райони							
Володимир-Волинський	22	–	–	–	1360	–	51,8
Горохівський	50	1	212	127	4264	488	68,0
Іваничівський	34	2	360	300	3240	1119	61,9
Камінь-Каширський	41	–	–	–	4178	–	46,3
Ківерцівський	51	1	270	220	5384	656	64,0
Ковельський	38	1	172	65	2727	260	58,6
Локачинський	25	–	80	–	1194	–	48,4
Луцький	43	2	460	420	5790	1195	62,9
Любешівський	30	–	–	–	2612	–	52,5
Любомльський	43	–	65	–	2502	–	54,2
Маневицький	47	–	82	–	3745	–	51,3
Ратнівський	40	–	48	–	3736	–	53,5
Рожищенський	36	–	50	–	2745	–	64,3
Старовижівський	29	–	–	–	2007	–	61,2
Турійський	26	–	30	–	1835	–	62,5
Шацький	23	4	620	560	3142	1878	59,4

Примітка. Складено за даними Головного управління статистики у Волинській області.

Позаміський дитячий заклад оздоровлення та відпочинку “Супутник” обкому профспілки працівників освіти і науки розташований на берегах Світязя і займає 4,8 га. Упродовж літа 2013 року оздоровлено 744 дитини.

Позаміський дитячий заклад оздоровлення та відпочинку “Чайка” обкому профспілки працівників охорони здоров’я розміщений на березі оз. Світязь, на достатньо озелененій території і займає площу 3,2 га. Діти проживають у двох корпусах капітальної забудови. Умивальники, санвузли розміщені окремо на території табору. Оздоровлено впродовж літа 2013 року 510 дітей [4].

Позаміський дитячий заклад оздоровлення та відпочинку “Ровесник” управління освіти Луцького міськвиконкому розміщений у мішаному лісовому масиві, далеко від населених пунктів, біля траси Луцьк – Торчин – Володимир-Волинський. Площа табору 6,2 га. Є асфальтований майданчик, спортивний

майданчик, ротонда. Житлові кімнати облаштовано у двоповерховому корпусі та семи двоповерхових будиночках. Кімнати – від шестимісних до дев'ятимісних, є духова кімната на шість ліжок, кімната гігієни дівчинки, санвузол у корпусі та надвірний. Оздоровлюються діти завдяки цілодобовому перебуванню на свіжому повітрі, проведенню фіззарядки, комплексу оздоровчих і профілактичних фізичних вправ, прийому йодовмісних препаратів, вітамінів і фіточаїв. У таборі є ротонда, кімнати для гурткової роботи. Працюють гуртки радіоелектроніка, інформатики та комп'ютерних ігор, ритміки, аеробіки, музики та вокалу, а також спортивні секції. У таборі 2013 року було оздоровлено 616 дітей.

Позаміський дитячий заклад оздоровлення та відпочинку “Оберіг”, що перебуває в комунальній власності відділу освіти Ковельської райдержадміністрації, розташований у мальовничому куточку Ковельщини, на березі оз. Ухо. На території закладу є всі умови для змістовного та комфортного відпочинку: вісім вмебльованих спальних будиночків, адміністративний корпус, медпункт, їдальня, телефонний зв'язок. Для занять спортом облаштовано футбольне міні-поле, два волейбольних і один баскетбольний майданчики, тенісний корд, бігові доріжки, інші спортивні споруди. Берегова лінія озера облаштована, а саме: вимощено пляж, збудовано 20-метровий пірс. 2013 року тут оздоровлено 260 дітей.

Позаміський дитячий заклад оздоровлення та відпочинку “Світязь” комунальної форми власності Володимир-Волинської спеціалізованої школи-інтернату I-III ступенів “Центр освіти та соціально-педагогічної підтримки” управління освіти і науки облдержадміністрації. Дитячий заклад розташований у с. Пульмо Шацького району, в екологічно чистій лісоозерній зоні. Він створений для зміцнення здоров'я, організації активного відпочинку, задоволення інтересів і духовних потреб дітей і підлітків. У закладі оздоровлено 602 дитини [4].

Позаміський дитячий заклад оздоровлення та відпочинку імені Олега Кошового належить Волинському обкому профспілки працівників державних установ. Табір розташований за 7 км від м. Луцька в лісовому сосновому масиві площею 4 га. Функціонує заклад із 1952 року. На його території розміщений стаціонарний плавальний басейн. У таборі у двох спальних корпусах (один – двоповерховий, другий – одноповерховий) є 57 дитячих кімнат, у кожній із них проживає по троє – семеро дітей. Кімнати обладнані згідно із санітарними вимогами до проживання в дитячих таборах. На кожному поверсі працюють у достатній кількості капітально відремонтовані духова, умивальники, вбиральні, побутова кімната та кімната гігієни дівчинки. Ураховуючи природний потенціал (розміщення в сосновому лісі), табір профілюється на оздоровленні дітей із захворюванням дихальних шляхів і щитовидної залози. У таборі дітям надають оздоровчо-профілактичні послуги, зокрема проводять фізіотерапевтичні процедури, працюють інгаляторій, ЛФК, фітобар, масажний кабінет. 2013 року оздоровлено 658 дітей.

Позаміський дитячий заклад оздоровлення та відпочинку “Сонячний” центру туризму, спорту та екскурсій управління освіти і науки

облдержадміністрації і розміщений за п'ять кілометрів від м. Луцька, біля водойми, що межує з хвойним лісом і займає площу 5,1 га. Таке місце розташування комплексу позитивно впливає на відпочинок і профілактичне лікування дітей, завдяки чому було оздоровлено 484 дитини.

Позаміський дитячий заклад оздоровлення та відпочинку “Ліцеїст” ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою має комунальну форму власності й належить управлінню освіти і науки Волинської облдержадміністрації. Табір розкинувся поблизу озер Світязь та Пулемецьке. Тут функціонують столова, їдальня, спортивна площадка, кімнати відпочинку, медичний кабінет, кімнати для вихователів, приміщення для роботи гуртків. 2013 року оздоровилося 75 дітей [4].

Передовсім оздоровлювалися діти, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки, а саме:

- 1074 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (у т. ч. в закладах оздоровлення – 411);
- 996 дітей-інвалідів (72);
- 10 636 дітей, постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи (184);
- 22729 дитини з багатодітних сімей і малозабезпечених сімей (1115) [2].

Упродовж літа 2013 року послуги з оздоровлення та відпочинку отримало 59 205 осіб, або 2,9 % від загальної кількості оздоровлених дітей в Україні (у тому числі: 3,3 % дітей охоплені відпочинком; 1,4 % – оздоровленням).

Мобільним складником рекреації, яка пов'язаної з доданням відстані задля лікування, є оздоровча міграція. Останнім часом вона досить поширена не лише серед дорослих, а й дітей віком до 17 років. Звичайно, діти віком до п'яти років подорожують разом із батьками, адже видавати путівки до дитячих оздоровчих закладів дозволено лише із шестирічного віку.

Охарактеризуємо міграції дітей віком до 17 років із метою оздоровлення та відпочинку в дитячих закладах влітку 2013 року у Волинській області (рис. 2.3). Найбільше дітей віком до 17 років із Волинської області (1252 дитини) 2013 року прибуло до АР Крим і Херсонської області, адже на узбережжях Чорного й Азовського морів функціонують потужні курорти. Усього з території Волинської області виїжджало на оздоровлення 60 944 осіб, у тому числі: 1565 – діти-сироти, 1033 – діти-інваліди, 11 115 – діти, постраждалі від наслідків Чорнобильської катастрофи, 22 947 – діти із багатодітних і малозабезпечених сімей [2]. Упродовж літньої оздоровчої кампанії міськвиконками та громадські організації направили три групи дітей (76 осіб) на оздоровлення за кордон (у Німеччину та Швецію).

Управління у справах сім'ї, молоді та спорту Волинської облдержадміністрації спільно з міськвиконками та райдержадміністраціями направляє дітей пільгових категорій у ДПУ “МДЦ “Артек” (АР Крим) та ДП “УДЦ “Молода гвардія” (м. Одеса). За літній період оздоровлено 601 дитину [3].

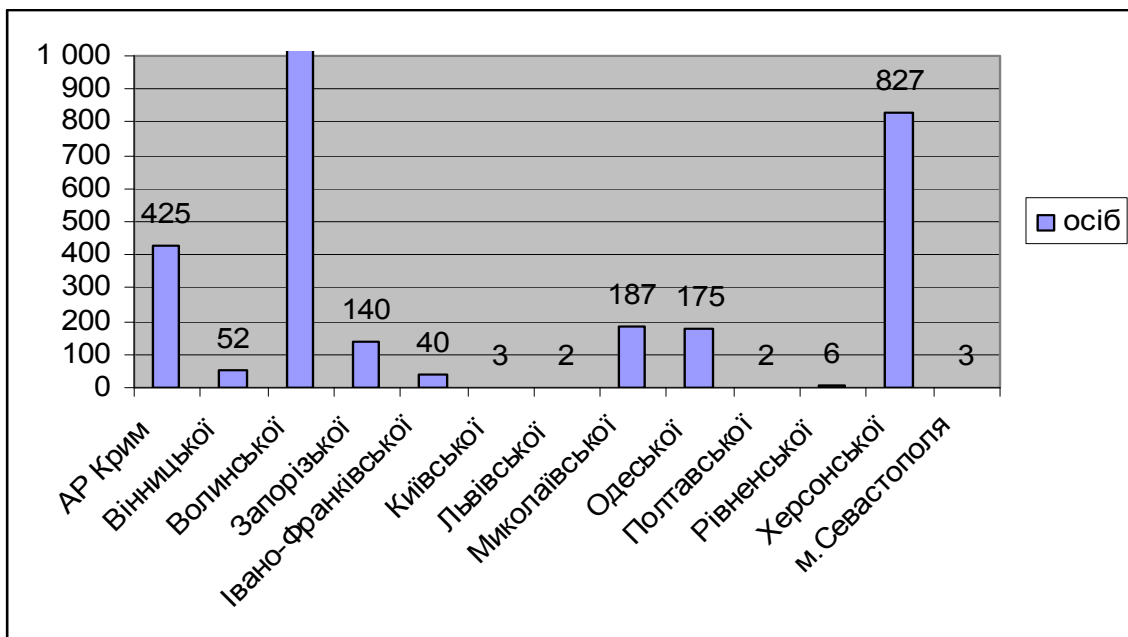

Рис. 2.3. Міграції дітей віком до 17 років для оздоровлення та відпочинку в дитячих закладах влітку 2013 року¹ у Волинській області
Примітка. ¹ Розроблено за даними Головного управління статистики у Волинській області.

Середня кількість днів роботи дитячих закладів оздоровлення та відпочинку влітку 2013 року на території Волинської області – 19, що збігається із середнім показником по Україні (для порівняння: у Рівненській – 14, Чернівецькій області – 18 днів). Середній термін перебування дитини в дитячому оздоровчому закладі та закладі відпочинку – 14 днів (21 день – в оздоровчих закладах та 14 днів – у закладах відпочинку).

Загальна вартість перебування дітей в закладах оздоровлення та відпочинку Волинської області – 21 028 тис. грн (у тому числі – 12357,9 тис. грн у закладах оздоровлення та 8670,1 тис. грн у закладах відпочинку). Середня вартість одного людино-дня перебування дитини в закладі – 25 грн. (у тому числі – 107 грн у закладах оздоровлення та 12 грн у закладах відпочинку). Загальна кількість людино-днів, проведених дітьми в закладах – 848 529 (у тому числі – 115 368 у закладах оздоровлення та 733 161 людино-день у закладах відпочинку).

На літню оздоровчу кампанію 2013 року було використано 24474,8 тис. грн бюджетних коштів (у тому числі: на підготовку – 6092,2 тис. грн, на проведення оздоровлення – 11544,8 тис. грн, на відпочинок – 6837,8 тис. грн), а саме: з обласного бюджету – 14482,8 тис. грн, 9967,0 тис. грн з міських і районних бюджетів та 25 тис. грн з державного бюджету [2].

З початку 2013 року в місцевих санаторіях, підпорядкованих управлінню охорони здоров'я облдержадміністрації, і за путівками МОЗ оздоровлено 3084 дитини. Здійснюється санаторно-курортне лікування дітей області, постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи. Міністерство соціальної політики України на 2013 рік виділило регіону 7200 путівок (44,2% від потреби), для санаторно-курортного лікування дітей означеної вище категорії (у складі груп і дітей віком до десяти років у супроводі одного з батьків), у т. ч.

– 3419 путівок (47,5 % від кількості) – на літній оздоровчий сезон, що на 1223 одиниці більше порівняно з аналогічним періодом 2012 року (впродовж червня – серпня 2012-го відповідні послуги отримали 2196 осіб) [3].

Середньооблікова чисельність штатних працівників у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку – 11 307 осіб, із них – в оздоровчих 424, у закладах відпочинку – 10 883.

Упродовж літа 2013 року проведено 28 вистав для дітей, які переглянуло близько 4 тис. глядачів. Музейні заклади відвідало близько 5 тис. дітей; працівники музеїв провели понад 300 екскурсій. Діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, відвідали музеї та брали участь в екскурсіях безкоштовно. Для дітей, які відпочивали в таборах, проводили оглядові та тематичні екскурсії у Волинський краєзнавчий музей, Музей Волинської ікони, Художній музей м. Луцька та Колодяжненський літературно-меморіальний музей Лесі Українки.

РОЗДІЛ 3. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ ОСНОВНИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1. Екологічний туризм

Зміст та особливості розвитку екологічного туризму. Змістове наповнення поняття “екологічний туризм” не має чітких меж, оскільки використовують його з різними за змістом означеннями: природний, альтернативний, відповідальний, стійкий, м’який, природоохоронний, зелений, пригодницький тощо, що не дає змоги отримати точну статистичну інформацію про розвиток екотуризму.

Узагальнення наукових підходів дало можливість сформулювати визначення екотуризму як такого виду туризму, що розвивається і функціонує на відносно незмінених господарською діяльністю природних територіях, зокрема природоохоронних, з урахуванням стійкості та рекреаційно-туристської місткості ландшафту, при дотриманні природоохоронних норм і технологій під час виконання екологічних турів та програм. Його провідні функції – задоволення потреб туристів у різноманітних видах відпочинку; розвиток виробничої інфраструктури; створення додаткових робочих місць; наповнення місцевого бюджету; збереження цінних природних комплексів; екологічна освіта серед широких мас населення.

На нашу думку, екологічний складник, який розуміємо як прагнення не завдати шкоди середовищу, де здійснюється туризм, повинен бути присутній у будь-якому виді туризму. Однак, під час розгляду туризму в межах природоохоронних ландшафтів, екологічний складник набуває глибшого значення, оскільки ці території мають свої особливості використання. Власне, тому екотуризм ми розглядаємо як такий, що розвивається в межах природоохоронних ландшафтів національних природних парків, де рекреаційно-туристська діяльність повинна здійснюватися лише в тих місцях і в такому обсязі, наскільки це гарантує збереження виділених для заповідання об’єктів.

Проблема рекреаційного використання природних ландшафтів національних природних парків визначається невідповідністю їхньої рекреаційної місткості чисельності відвідувачів. Природоохоронне законодавство України передбачає обмежене й регульоване використання національних природних парків через функціональне зонування їх територій. Отже, для організації екологічного туризму в національних природних парках першочергове завдання – визначення їхньої рекреаційної місткості, що визначатиме показник рекреаційних навантажень.

Аналіз передумов розвитку екологічного туризму в національних природних парках Волинської області засвідчує, що серед трьох створених лише в Шацькому НПП проведене функціональне зонування, а також раціональне й збалансоване використання природоохоронних ландшафтів й

забезпечує можливість розрахунку рекреаційної місткості його територій та порівняння її з місткістю закладів розміщення.

Як уже зазначено в розділі 2.2, у межах Шацького національного природного парку виділяють чотири зони відпочинку; “Гряди”, “Світязь”, “Урочище Гушове”, “Пісочне”. Заплановане розміщення п’яти нових, зокрема: “Пульмо”, “Соминець”, “Залісся”, “Пулемець”, “Люцимер”. Зони відпочинку “Урочище Гушове” та “Пісочне” сформовані в стаціонарній зоні рекреації постійного користування Шацького НПП. Зона відпочинку “Гряди” також розміщена в стаціонарній зоні, але належить іншим землевласникам і землекористувачам, що входить у Шацький НПП без вилучень.

“Урочище Гушове” розташоване за межами с. Світязя, на території Світязької сільської ради, що на південному узбережжі однойменного озера. Загальна площа під закладами відпочинку – 54,5 га, їх місткість сягає 1974 осіб [16].

Зона відпочинку “Пісочне” розмістилася навколо оз. Пісочне. Тут функціонує рекреаційний пункт “Перемут”. На східному узбережжі озера розкинувся житловий масив “Урочище Ляпове”, а на південному заході – санаторій “Лісова Пісня”. У межах цієї зони, на площі 26,61 га (враховуючи кількість жителів с. Гаївки), розташовані заклади розміщення рекреантів місткістю 1208 осіб.

Зона відпочинку “Гряди” розташована на північно-східному та східному узбережжі оз. Світязь на відстані 1 км від автодороги Любомль–Шацьк– Піща. Її площа сягає 28,25 га. Основна частина зони зайнята базами відпочинку (20 га), решта – установами соціально-культурного обслуговування, зеленими насадженнями загального користування, пляжами. Тут функціонують 57 баз відпочинку на 2071 місце та наметове містечко на 347 осіб [16].

У межах діючих зон відпочинку ШНПП виділяють три категорії заліснених ділянок: парк зони короткочасного відпочинку, де проходять частково екологічні стежки “Світязянка”, “Лісова пісня”, лісопарк у якому розташовані заліснені ділянки закладів розміщення зони відпочинку “Урочище Гушове” на 1974 осіб, зони відпочинку “Гряди” на 2418 рекреантів, “Пісочне” для 1210 відпочивальників (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Площі ділянок різного функціонального призначення діючих зон відпочинку Шацького НПП

Категорія заліснених ділянок	Площа, га
<i>Зона відпочинку “Гушове”</i>	162,6
Парк короткочасного відпочинку	11,1
Рекреаційний ліс	3,5
Лісопарк	148
<i>Зона відпочинку “Пісочне”</i>	478,9
Парк короткочасного відпочинку	7,8
Рекреаційний ліс	5,6
Лісопарк	465,5
<i>Зона відпочинку “Гряди”</i>	28,25
Лісопарк	28,25

Рекреаційний ліс у межах зони відпочинку “Гряда” відсутній, а на території “Урочища Гушового” сягає 3,5 га, у зоні відпочинку “Пісочне” – 5,6 га. Розподіл лісів Шацького національного природного парку відповідно до матеріалів таксації деревостанів здійснений Комплексною експедицією “Укрдержліспроект” у 2002 р. (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Розподіл деревних порід Шацького НПП за категоріями стійкості

Група стійкості	Категорія деревостанів	Група деревних порід
Нестійкі	темнохвойні	ялина європейська, в складі якої супутні породи не перевищують 20 %
	світлохвойні	ліси чистих сосняків та насадження сосни, у яких обсяг супутніх порід не перевищує 20 % складу
Малостійкі	змішані	дві й більше деревних породи, де лісоутворююча порода займає в складі насадження 70 % і менше
	широколистяні	дуб звичайний, дуб червоний у складі насаджень перевищують 70 %
Стійкі	дрібнолистяні	чисті березняки, вільшняки, осичники, грабняки та змішані насадження цих порід, де супутні породи займають до 20 % складу деревостану

Примітка. Складено за матеріалами Проекту організації території, охорони, відтворення та рекреаційного використання природних комплексів і об’єктів Шацького національного природного парку.

Найбільшу площу в зонах відпочинку “Гряда”, “Пісочне” займають ліси світлохвойних дерев, представлені здебільшого сосною звичайною. Ця категорія належить до нестійкої групи деревостанів, якій належать ліси чистих сосняків та насадження сосни, де обсяг супутніх порід здебільшого представлений березою повислою, частково дубом і вільхою чорною, що не перевищує 20 % складу.

Змішані ліси простежуються на невеликих ділянках у межах зон відпочинку “Урочище Гушове”, “Пісочне”. Ці ліси належать до малостійких, у їх складі переважають сосново-березові ліси з домішками дуба звичайного, вільхи чорної, граба звичайного.

До стійкої групи належать березові ліси та вільшняки гравілатові, що простежуються на території “Урочища Гушове” й на південному сході зони відпочинку “Пісочне”. Крім того, до цієї групи належать заплави малих річок, потоків і меліоративних каналів із чагарниково-пушицево-сфагновими луками та болотами на лучно-і торфово-болотних ґрунтах, приозерні заболочені ділянки з трав’янисто-болотними луками, що розміщені частково вздовж берегової лінії оз. Світязь, на крайньому сході “Урочища Гушове”, а також у межах с. Гаївки зони відпочинку “Пісочне”.

Під час визначення рекреаційної місткості природоохоронної території варто використовувати знижувальні коефіцієнти й враховувати її диференційований режим використання [10].

Таблиця 3.3

Екологічна місткість зон відпочинку Шацького НПП

Категорія заліснених ділянок	Рекреаційне навантаження категорій деревостанів, осіб/га								Екологічна місткість, осіб
	світлохвойні		змішані		дрібно-листяні		приозерні заболочені луки		
	площа, га	рекр. нав.	площа, га	рекр. нав.	площа, га	рекр. нав.	площа, га	рекр. нав.	
Зона стаціонарної рекреації постійного користування ШНПП									
Зона відпочинку “Гушове”									
Парк короткочасного відпочинку	9,1	15,0	2,0	17,0	–	–	–	–	170,5
Лісопарк	15,6	8,0			130,0	12,0	2,4	15,0	1720,8
Рекреаційний ліс	3,5	3,0	–	–	–	–	–	–	10,5
Загалом зона відпочинку “Гушове”	28,2	26,0	2,0	17,0	130	12,0	2,4	15,0	1901,8
Зона відпочинку “Пісочне”									
Парк короткочасного відпочинку	7,8	15	–	–	–	–	–	–	117,0
Лісопарк	438,5	8,0	10,0	9,0	9,0	12,0	8,0	15,0	3826,0
Рекреаційний ліс	3,5	3,0	2,1	3,6	–	–	–	–	18,06
Загалом зона відпочинку “Пісочне”	449,8	26	12,1	12,6	9	12	8	15	3961,06
Зона стаціонарної рекреації інших землевласників і землекористувачів, які входять в Шацький НПП без вилучень									
Зона відпочинку “Грядя”									
Лісопарк	24,49	8	–	–	–	–	3,76	5	252,32
Загалом зона відпочинку “Грядя”	24,49	8	–	–	–	–	3,76	5	252,32

Примітка. Площі досліджуваних територій визначалися з використанням цифрових версій карт в форматі ГІС MapInfo 9.0.

Так, використовуючи наукові рекомендації Е. Репшанса ми встановили, що цей коефіцієнт для стаціонарної зони відповідатиме 1, а для зони регульованої рекреації – 0,38 [17]. Окрім цього, вводимо знижувальний коефіцієнт крутизни схилу поверхні. Під час визначення крутизни схилу використовували таку формула:

$$i = \frac{h_1 - h_2}{l + M} \quad (3.1),$$

де i – крутизна схилу;
 h_1 – значення висоти обраної точки;
 h_2 – абсолютна відмітка дзеркала озера;
 l – відстань між точками h_1 і h_2 на карті;
 M – масштаб карти.

Відповідно до ДБН можна застосовувати знижувальні коефіцієнти при крутизні схилу рельєфу 10–20 ‰ – 0,8; 20–30 ‰ – 0,6; 30–50 ‰ – 0,4; понад 50 ‰ – 0,2 [5].

Оскільки використовувані нами показники рекреаційних навантажень повинні застосовуватися для лісів I бонітету [16], а середній клас бонітету насаджень парку становить 2,2, то показники рекреаційної місткості на ландшафтні комплекси мають бути знижені на 15 % у зоні регульованої та стаціонарної рекреації та на 25 % в господарській зоні парку.

Проведені нами розрахунки крутизни схилу рельєфу в межах досліджуваних зон відпочинку засвідчують невисокі значення цього показника. Так, у зоні відпочинку “Урочище Гушове” спостерігається крутизна схилу від 7,7 ‰ до 18,8 ‰, ураховуючи середнє зважене цих показників знижувальний коефіцієнт становитиме 0,8. У зоні відпочинку “Пісочне” крутизна схилів рельєфу визначалась у п’ятьох точках. Цей показник коливався від 4,8 ‰ до 11,5 ‰, де середнє зважене не сягало 10 ‰. Тому показником крутизни схилу в зоні відпочинку “Урочище Пісочне” можна знехтувати. У зоні відпочинку “Гряда” крутизна схилу становить 3,3 ‰. Розраховані нами показники рекреаційної місткості наведено в табл. 3.4.

Проведений розрахунок показав, що рекреаційна місткість зони відпочинку “Урочище Гушове” значно перевищує місткість закладів розміщення, збудованих у межах цієї території. Така ситуація може призвести до деградації лісових, болотних, лісо-болотних екосистем цієї ділянки національного природного парку, що недопустимо для природоохоронної території. Варто зазначити, що в межах зони відпочинку “Урочище Гушове” недоцільно будувати нові бази відпочинку, а є потреба вдосконалювати сервіс та якість відпочинку у вже наявних закладах. У зоні відпочинку “Пісочне” рекреаційна місткість сягає 3366,90, а місткість закладів відпочинку – 1208. Ці підрахунки дають підставу стверджувати, що в межах лісопаркової частини означеної зони можливе будівництво нових закладів відпочинку та інших об’єктів, які забезпечуватимуть потреби відпочивальників. Розрахована рекреаційна місткість зони відпочинку “Гряда” сягає 214,47 осіб, а місткість розташованих тут стаціонарних закладів розміщення туристів у 11 разів вища. Така ситуація може призвести до незворотних змін ландшафтних комплексів у межах цієї території. Тому пропонуємо розширити площу рекреаційної зони “Гряда”, винісши її з прибережної зони оз. Світязь. При цьому збільшення площі зони відпочинку не повинно зумовлюватись будівництвом нових закладів розміщення туристів.

Таблиця 3.4

Рекреаційна місткість діючих зон відпочинку Шацького НПП

Категорія заліснених ділянок	Екологічна місткість	Понижуючий коефіцієнт			Рекреаційна місткість, осіб
		бонітету лісу	функціональної зони	крутизни схилу	
Зона відпочинку “Урочище Гушове”					
Парк короткочасного відпочинку	170,5	0,85	1	0,8	115,9
Лісопарк	1720,8	0,85	1	0,8	1170,14
Рекреаційний ліс	10,5	0,85	1	0,8	7,14
Загалом зона відпочинку “Урочище Гушове”	1901,8	0,85	1	0,8	1293,22
Зона відпочинку “Пісочне”					
Парк короткочасного відпочинку	117	0,85	1	–	99,45
Лісопарк	3826	0,85	1	–	3252,1
Рекреаційний ліс	18,06	0,85	1	–	15,35
Загалом зона відпочинку “Пісочне”	3961,06	0,85	1	–	3366,90
Зона відпочинку “Грядя”					
Лісопарк	252,32	0,85	1	–	214,47
Загалом зона відпочинку “Грядя”	252,32	0,85	1	–	214,47

Таки чином, оптимальне значення коефіцієнта рекреаційно-стаціонарної місткості має зона відпочинку “Пісочне”, критичне – зона відпочинку “Урочище Гушове”, катастрофічне – зона відпочинку “Грядя”, де місткість закладів відпочинку в 11 разів вища за рекреаційну місткість природного ландшафту.

Отже, у процесі організації екотуристичної діяльності в національних природних парках доцільно використовувати запропонований алгоритм визначення рекреаційної місткості, що дає змогу враховувати ландшафтні особливості й інтенсивність рекреаційного використання НПП.

Екотуристські маршрути НПП “Прип’ять-Стохід і Шацького НПП”. Для визначення основних видів і форм екотуризму, що розвиваються у ШНПП, в межах українсько-німецького проекту Розвиток секторальної туристичної концепції для Шацького національного природного парку влітку 2009 року проведено соціологічне опитування аудиторії відпочивальників у чотирьох зонах відпочинку парку. Згідно з результатами опитування у віковій структурі відпочивальників переважають люди середнього віку (30–59 років) – 50 %, молодого віку (18–29 років) – 40 %, діти (до 18 років) – 8 %, а похилого віку –

понад 60 років – 2 %. Серед опитуваних 50 % засвідчили, що мета їхнього приїзду – відпочинок і оздоровлення, 30 % стверджували, що прагнуть пізнати навколишнє середовище; 20 % – розваги. Відповідно до цього дослідження можна стверджувати, що в Шацькому національному природному парку здебільшого розвиваються лікувально-оздоровчий і пізнавальний види туризму. Серед пізнавальних форм екотуризму в Шацькому національному природному парку активно розвивається орнітологічний туризм. Тут проведено низку експериментальних екскурсій з орнітотуризму, у яких взяли участь туристські фірми Польщі, Німеччини, Швейцарії. Зацікавленість туристів розвинутих Європейських країн у пізнанні природних ландшафтів парку звичайно буде зростати за наявності потрібного матеріально-технічного забезпечення, розвитку інфраструктури регіону, облаштованих туристських маршрутів, стежок і відповідних гідів для проведення екскурсій на фаховому рівні.

У сучасних умовах на території парку сформовано низку водних, короткотривалих піших маршрутів, веломаршрутів регіонального й міжнародного значення та кінний маршрут.

Піші маршрути відповідно до їх складності сформовані для відпочивальників різної вікової категорії. Перевага веломаршрутів полягає в досить добре розвинутій мережі ґрунтових доріг між озерними та лісовими ландшафтами. За порівняно короткий час завдяки велосипеду й фаховому гіді можна відвідати велику кількість оглядових точок, цікавих з огляду історії, географії та біології. Для розвитку велотуризму, зазвичай у місцях високої концентрації відпочивальників, мають бути облаштовані велогаражі, від яких і починатимуться маршрути. Нині ведеться подальша розробка європейського веломаршруту, який проходить територією Німеччини та Польщі й матиме продовження в межах ШНПП. Кінний маршрут проходить повз десять Шацьких озер. Починається він у межах рекреаційної зони “Гряди” в наметовому містечку. Оз. Соминець – перше з озер в межах маршруту. Далі він пролягає біля озер Перемут і Пісочне.

Обігнувши з півночі оз. Пісочне, маршрут проходить біля оз. Кримно, а потім біля озер Озерце та Карасинець, далі повз озер Люцимер та Чорне і закінчується на його початку в наметовому містечку рекреаційної зони “Гряди”.

Для відпочинку, оздоровлення та пізнання у Шацькому НПП сформовано низку екологічних стежок. Екологічна стежка “Лісова пісня” прокладена між двома озерами – Пісочне, Перемут – і перетинає автомагістраль Львів–Брест. У межах цієї стежки переважно подорожують відпочивальники санаторію “Лісова Пісня”. Загальна її довжина 3200 м.

На початку екологічної стежки “Лісова пісня” створено вхідну арку, яка зроблена з дерева в стилі поліського народного дерев’яного мистецтва. Поряд з аркою стоїть аншлаг із картосхемою цієї стежки та інформацією про Шацький національний природний парк. Від санаторію ця стежка проходить сосновим лісом до автомагістралі. Упродовж цієї ділянки є стенди з інформацією. Біля автомагістралі розташований рекреаційний пункт “Перемут”. Тут є лісові меблі, обладнані місця для відпочинку з лавками й альтанками. Шлях екологічної стежки замикається біля оз. Перемут. Варто зазначити, що більша

частина цієї стежки проходить в межах піщаної рівнини зони стаціонарної рекреації, де сформувалися дернові піщані ґрунти, що піддавалися рекреаційній дигресії. Такі ґрунти потрібно укріплювати суглинистим або кам'янистим ґрунтом. Від автомагістралі, в напрямку оз. Перемут, стежка проходить у межах зони регульованої рекреації. Біля озера маршрут пролягає через глибоке торфовище, хоча й осушене, проте в дощову погоду непрохідне. Протяжність цієї ділянки на стежці сягає близько 80 м. Тут для комфорту подорожувальників зроблено дерев'яний місток, а наприкінці маршруту – оглядовий майданчик.

На топографічній карті маршрут екологічної стежки “Світязянка” має вигляд овалу. Її довжина 5200 м. “Світязянка” починається приблизно на віддалі 300 м від пансіонату Шацькі озера і простягається лісовим масивом, замикаючи овал біля затоки Бужня оз. Світязь. Ця екологічна стежка маркована, обладнана місцем для шашликів, відпочинку. Навесні та влітку тут розмаїття квітів, у т. ч. й занесених до Червоної книги України (конвалія лісова, пальчатокорінник травневий, любка дволиста, росичка середня та ін.). Улітку любителі аматорського туризму вздовж “Світязянки” можуть знайти багато ягід (чорниця, брусниця, ожина, малина). Велика кількість мохів і лишайників засвідчує слабко порушений стан біогеоценозу, оскільки вони вразливі до витоптування і є індикаторами рівня рекреаційних навантажень. Варто зазначити, що інформаційні аншлаги, лісові меблі екологічної стежки “Світязянка” застарілі. Тому в межах цієї стежки влітку 2010 року сформовано новий обладнаний інформаційними стендами та лісовими меблями маршрут (рис. 3.1).

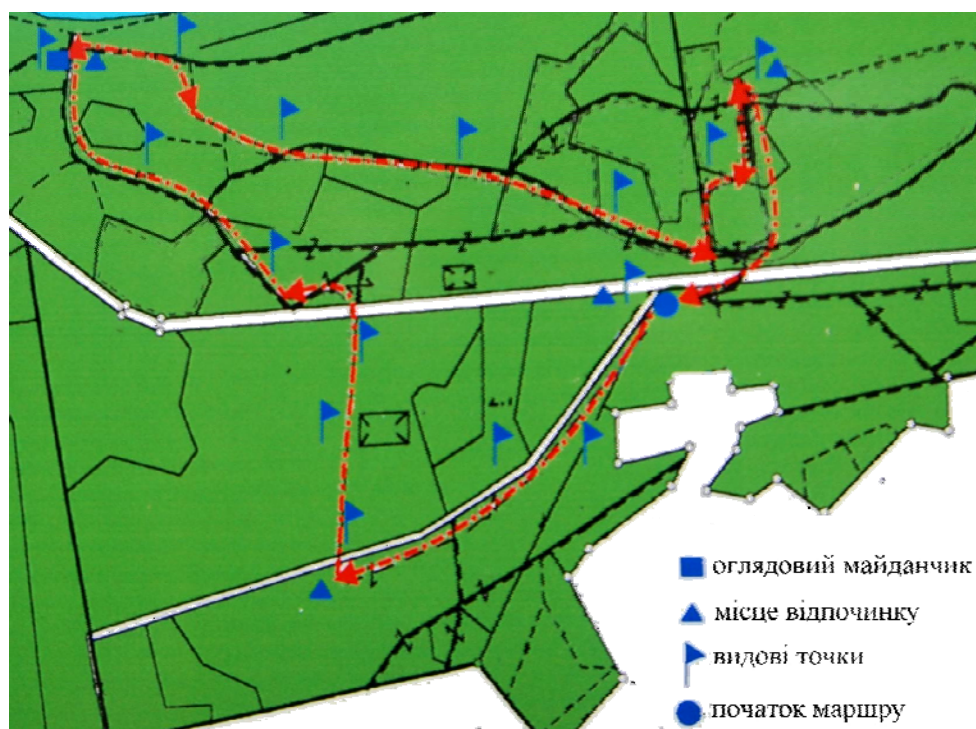

Рис. 3.1. Схема маршруту екологічної стежки “Світязянка”

Оновлений маршрут “Світязьки” починається неподалік низки стаціонарних закладів розміщення рекреантів й автодороги Шацьк-Залісся. На початку стежки розміщено стенд із її картосхемою, де позначено розташування оглядового майданчика, місць зупинок та видових точок. Оглядовий майданчик розташований неподалік затоки Бужня, з його помосту можна споглядати природу цієї аквасистеми. Місця відпочинку обладнані альтанками, лавками, інформаційними стендами. У важкодоступних заболочених ділянках стежки покладено дерев’яні помости. Інформаційні стенди, розташовані вздовж стежки наводять інформацію про природно-ресурсний потенціал Шацького НПП, особливості його рельєфу, фауни та флори. Подорожуючи цією стежкою, можна побачити піщані дюни з розміщеними на них казковими витязями. У межах цього маршруту – сосновий ліс чорницевий, де в підрості дуб, у підліску горобина, крушина, ліщина. У трав’яному покриві домінують чорниця, брусниця, верес звичайний, костриця овеча. У долині, неподалік затоки Бужня, розташувався вільховий ліс. Незначні відмінності рельєфу сприяли тому, що на деяких ділянках лісу рівень ґрунтових вод відносно глибокий. Тут на піщаних утвореннях сформувався сосновий ліс без підліску та підросту з бідним трав’яним покривом. На ділянках лісу, де простежується пониження рельєфу, а рівень ґрунтових вод фіксується порівняно високо, можна побачити сосновий, де в підрості росте береза й вільха, у підліску – ліщина, крушина й порівняно багатий трав’яний покрив: верес, чорниця, брусниця, ожина волосиста та дібровна, веснівка дволиста, лохина, квасениця звичайна. Місцями вздовж маршруту трапляються папороті майже в ріст людини. Велика кількість мохів засвідчує незначні рекреаційні навантаження в межах цієї території.

Цікавий туристський маршрут завдовжки 6400 м можна запроєктувати уздовж західної частини берегової лінії оз. Люцимер. На початку маршруту зростає багато кущів малини та ожини. У лісовому покриві переважає вільха чорна, поодинокі ялівець звичайний та береза повисла, а в трав’яному – жовтець, тонконіг однорічний. Часто трапляються заболочені луки. Цей туристський маршрут можна використовувати лише в перспективі, оскільки біля оз. Люцимер немає об’єктів відпочинку. На нашу думку, в межах пропонованого маршруту можна створити наметове містечко. Для активного відпочинку рекреантів у межах цього містечка потрібно організувати прокат велосипедів, катамаранів, човнів та екскурсії вздовж туристського маршруту за допомогою екскурсоводів.

Територія НПП “Прип’ять–Стохід” визначається переважанням ландшафтів заболочених заплавл із різнотравно-осоковими луками на торф’яно-болотних ґрунтах. На відміну від інших НПП Українського Полісся, лісова рослинність займає тут меншу частину й не утворює великих лісових масивів. Найбільші з них – Сваловицька та Бучинська дачі на Прип’ять-Стохідській ділянці парку між руслами цих річок. Привабливі в рекреаційно-туристському аспекті краєвиди спостерігаються біля озер Люб’язь, Біле, Скорінь, а також річок Прип’ять і Стохід.

Характерна особливість цих річок – наявність десятків рукавів, русел, затонів, стариць, серед яких безліч заболочених і піщаних островів. Частина цієї

території належить до водно-болотних угідь міжнародного значення як місць поселення водоплавних птахів. Екотуристські маршрути НПП “Прип’ять–Стохід” вирізняються за метою, зокрема: науковий, пізнавальний, розважальний, спортивний, а також за способом пересування: водний, кінний, велосипедний, піший. Водні маршрути проходять уздовж річок Прип’ять, Стохід. Засобами пересування слугують мотокатери та байдарки. Велика кількість русел, затонів і стариць, з одного боку, приваблює рекреантів, з іншого – створює небезпеку заблукати. Тому при проходженні водних маршрутів на території НПП “Прип’ять–Стохід” рекреантів повинен супроводжувати фахівець парку. Кінний маршрут проходить лісовими дорогами від озера Біле до озер Луки та Рогізне. Нині цей маршрут не використовують, оскільки парк не має відповідного забезпечення для його здійснення.

Веломаршрути в межах парку проходять переважно автомобільними та ґрунтовими дорогами. Варто зазначити: на сьогодні ці маршрути не мають відповідного обладнання, зокрема велодоріжок, знакового забезпечення.

Отже, серед екотуристських маршрутів НПП “Прип’ять–Стохід” водні найбільш використовувані. Це можна пояснити особливостями природних умов парку. Під час розробки туристського маршруту потрібно сформуванати його паспорт із такою інформацією: відомості про маршрут; відомості про район подорожі; цінні туристські об’єкти й стислий їх опис; технічний опис маршруту; картографічні матеріали.

Під час формування технічного опису треба описати можливі небезпечні ділянки в межах маршруту, а також рекомендації щодо необхідних речей туристів. Так, під час проходження водного маршруту в межах парку “Прип’ять–Стохід” бажано мати засіб від комарів.

2010 року адміністрацією НПП сформовано водний маршрут “Чарівний світ Полісся”, який популярний не лише серед волинян, а й мандрівників з інших куточків України. Його протяжність 46 км. Починається цей маршрут біля Любешівського парку, далі проходить руслом р. Стохід, до впадіння в р. Прип’ять, а потім річкою Прип’ять до берега оз. Люб’язь. Уздовж маршруту, у с. Сваловичі, можна спостерігати хати, криті очеретом. Зупинки, заплановані в межах маршруту, дадуть змогу побачити всю привабливість Волинського Полісся. Цей маршрут має на шляху природні перешкоди та небезпечні ділянки. Наприклад, на ділянці маршруту смт Любешів – ур. Попівка бачимо велику кількість русел, береги порослі травою і очеретом; від ур. Попівка до с. Бучина ділянка маршруту характеризується звивистим та вузьким руслом, подекуди завширшки 1,5-2 м, є місця з поваленими деревами.

Отже, у національному природному парку “Прип’ять–Стохід” сформована мережа піших, велосипедних, кінних і водних маршрутів. Найбільш використовувані водні маршрути. У парку є відповідне технічне спорядження для проходження водних маршрутів і фахівці, які можуть супроводжувати рекреантів під час походу.

3.2. Спортивно-оздоровчий туризм

Особливе місце займає спортивно-оздоровчий туризм. Під спортивно-оздоровчим туризмом слід розуміти специфічний вид туристсько-рекреаційної діяльності, головна риса якого – активний спосіб пересування (похід), який має за мету ознайомлення з природою, культурою, історією території подорожі, відновлення фізичних, психічних, духовних сил людини, удосконалення туристських знань, умінь і навичок активного відпочинку й рекреації.

За обставин, що склалися нині, спортивно-оздоровчий туризм, поєднує два види туризму: оздоровчий і спортивний. Спортивний туризм в Україні належить до неолімпійських видів спорту і в Єдиній спортивній класифікації України та Правилах змагань зі спортивного туризму чітко виділено такі види туризму: пішохідний, лижний, гірський, водний (на гребних судах і плотах), велосипедний, мотоциклетний, автомобільний, вітрильний, спелеологічний або їх комбінація (комбіновані походи). Означені види туризму розвиваються в межах спортивно-оздоровчого туризму, але в спортивному туризмі мають бути виконані певні норми за набором технічно складних перешкод, тривалості, протяжності й інших чинників туристського спортивного походу. Оскільки особливість спортивно-оздоровчого туризму – активний спосіб пересування, то до видів спортивно-оздоровчого туризму важко зарахувати такі види спортивного туризму як мотоциклетний, автомобільний, вітрильний.

Основний критерій у спортивно-оздоровчому туризмі – подолання маршруту активним способом, тобто без використання механічних транспортних засобів, покладаючись лише на власні сили, реалізуючи вміння і навички пересування пішки, на лижах, плавання на плотах і човнах, їзди на велосипеді.

Активний рух – визначальна риса спортивно-оздоровчого туризму. За цією ознакою спортивно-оздоровчий туризм можна назвати активним туризмом (іншомовні відповідники: пригодницький туризм, екстремальний туризм) [5, с. 9].

Туристські походи поділяються за видами на пішохідні, лижні, гірські, водні, велосипедні, спелеологічні, автомобільні, мотоциклетні, вітрильні. Можливе проведення комбінованих походів з елементами різних видів туризму. У порядку зростання протяжності, тривалості й технічній складності маршрутів походи поділяються на I, II, III, IV, V, VI категорій складності (далі – к. с.). Маршрути походів, що мають складність, тривалість або протяжність меншу за установлену Правилами для походів I к. с., належать до некатегорійних і поділяються на походи 1, 2, 3 ступеня складності. Туристські подорожі проводяться сформованими групами різних організаційних форм (екскурсії, експедиції, походи). Похід – це подорож організованої групи з використанням активних форм пересування за визначеним маршрутом, під час проходження якого можливе подолання природних перешкод: перевалів, порогів, печер тощо різних категорій і ступенів складності. Під час подорожей туристи ознайомлюються з природою, культурою, історією. Вони дають їх учасникам фізичне й моральне задоволення, сприяють їх духовному збагаченню.

Для розвитку спортивно-оздоровчого туризму велике значення має характер рельєфу території. Волинська область характеризується рівнинним рельєфом, лише в південній частині ускладнена незначними підняттями Волинської височини. Загалом рельєф місцевості сприяє активним видам туризму й відпочинку. Розміщення області в помірно-континентальному кліматичному поясі та відповідні кліматичні умови сприяють організації і літніх, і зимових видів туризму. Достатня кількість годин сонячного освітлення в поєднанні з густою гідрологічною сіткою сприяє розвитку пляжно-купального відпочинку, водного туризму. Основне природне багатство області – озера та ліси. Рекреаційну цінність регіону підвищують велика кількість розміщених на території області пам'яток природи та садово-паркового мистецтва, археології, історії й архітектури. Один із важливих факторів, який позитивно впливає на розвиток спортивно-оздоровчого туризму – розвинута транспортна мережа автомобільних і залізничних шляхів, яка з'єднує Волинську область не лише з іншими областями України, й з Білоруссю і Польщею [11, с. 103].

Відповідно до специфіки території Волинської області поширені види спортивно-оздоровчого туризму такі пішохідний, водний, велосипедний, лижний.

Пішохідний туризм – вид туризму, який характеризується подоланням маршруту пішки в усіх районах, за винятком високогір'я. Для цього виду туризму характерне подолання найпростіших перешкод, таких як схили пагорбів, ярів, балок, ділянки густого лісу, болота, струмки, річки.

На території Волинської області пішохідний туризм розвивається на всій місцевості, найбільш він поширений на природоохоронних територіях, а найменш – у південній частині області.

У Шацькому національному природному парку ще з 1980 року існують різні види маршрутів. Особливо перспективні нові форми активного відпочинку на території національного парку та району загалом. Для Шацького НПП пішохідні екологічні маршрути були апробовані з часу заснування самого парку, ще в середині 1980-х рр. Зазвичай такими пішими маршрутами були еколого-пізнавальні стежки, які використовували відпочивальники пансіонату та санаторію, а також учасники різних конференцій та офіційних зустрічей. Перші такі маршрути становили не більше 5–6 км. Тепер перспектива розвитку пішохідних маршрутів помітно зросла, у парку проводять сотні науково-пізнавальних екскурсій.

Основні короткотривалі пішохідні маршрути [16, с. 74].

Маршрут № 1 (загальна довжина близько 11,5 км, тривалість 3,5–4,5 год) уже апробовано на ділянці між с. Світязь, починаючи від пансіонату до околиць сіл Підманево та Омеляне, далі до берегів оз. Чорне Велике. Цей маршрут має значні перспективи як одноденний. З смт Шацьк туристи можуть автотранспортом доїхати до пансіонату або на пляжі озер національного парку з подальшим поверненням до місця розташування. Завдяки розвитку сільського туризму, цей маршрут може бути застосований для багатьох відпочивальників у с. Світязі.

Маршрут № 2 (загальна довжина близько 8,5 км, тривалість 2,5–3 год.). Передбачає похід від турбази до затоки „Бужня” на оз. Світязь, а далі берегами Світязя до села Пульмо.

Маршрут № 3 (загальна довжина близько 10,5 км, тривалість 3–4 год). Починається від с. Світязь і проходить поліськими ландшафтами сільського характеру до с. Омеляного, а далі до берегів оз. Люцимер і північних околиць Шацька.

Маршрут № 4 (загальна довжина близько 10 км, тривалість 3–4 год). Починається від с. Грабового до гори Костюшка, далі по долині до берегів р. Західний Буг, де туристи ознайомлюються з басейною екосистемою і повертаються до с. Адамчуки. Від початку екскурсії до її завершення туристам надається автотранспорт.

Маршрут № 5 (загальна довжина близько 11,5 км, тривалість 4–4,5 год). Починається від с. Пульма, пролягає уздовж берегів цікавого з погляду орнітологічного туризму оз. Климівське до оз. Острівянське та до с. Острів'я.

Маршрут № 6 (загальна довжина близько 9,5 км, тривалість 3–4 год). Починається від санаторію “Лісова пісня”, далі сільською місцевістю вздовж околиць с. Мельники до Карасинської гори та оз. Соминець. Наприкінці прямують до ур. “Грядя”.

Відомий серед волинян пішохідний маршрут на території Шацького НПП “Цуманська пуца”, починається від смт Цуманя по старій вузькоколійці на Чортове болото через річку Кормин до с. Берестяного.

Отже, треба визнати, що більшість названих піших маршрутів добре адаптована для туристів похилого та шкільного віку.

Водний туризм – вид туризму, який характеризується подоланням маршруту на плавзасобах (човни, байдарки, катамарани, плоти, тощо), зазвичай на річках, озерах, водосховищах. Під час подорожі часто трапляються перешкоди, вони можуть мати і природне, і штучне походження. Основні природні перешкоди: обмілини, перекати, хвилі у відкритих водоймах, топляки, зарослі, завали, кам'яністі перекати тощо. До штучних перешкод належать мости, кладки, паромні переправи, греблі, загати.

Водний туризм на Волині розвивається на найбільших водних системах області, а саме головні річкові артерії: Стир, Прип'ять, Стохід і на території Шацьких озер. Водні маршрути Волинської області:

Водний маршрут № 1 (загальна довжина близько 27 км) – від пансіонату “Шацькі озера”, де облаштована стоянка для човнів, через оз. Світязь із короткочасною зупинкою на острові і подальшим проходженням з'єднувальною каналом до оз. Луки. Надалі мандрівка продовжується вздовж берегів оз. Луки в напрямку с. Затишся, далі протилежним берегом до перешийка в оз. Перемут. Тут човни залишаються на об'їзній стоянці, а відпочивальників автотранспортом довозять до пансіонату або санаторію. У сприятливу погоду під час походу можуть бути заплановані короткотривалі зупинки біля пляжів озер Світязь та Перемут.

Водний маршрут № 2 (загальна довжина близько 18 км). Проходить від стоянки човнів біля с. Залісся до пологих берегів Пулемецького озера з

подальшим проходженням каналом до оз. Острів'янське, що поруч с. Острів'я. Від с. Острів'я туристи добираються організованим автотранспортом до пансіонату чи санаторію.

Водний маршрут № 3. Розпочинається від стоянки човнів біля с. Острів'я і проходить у протилежному напрямку до с. Залісся [6, с. 74].

Чимало туристичних маршрутів на території національного парку “Прип'ять-Стохід”, а саме пішохідні: “Гармонія життя в долині”, “Чарівний світ Полісся”, “Поліськими нетрями”, “Прип'ятські мандрі”. У таких мандрівках можна ознайомитись із природою рідного краю, особливостями ландшафтів, різноманітністю флори та фауни. У межах території Національного природного парку можуть відбуватися подорожі тривалістю один–два дні та 5–10-денні мандрівки. Найкраще такі походи здійснювати з гідами для підвищення безпеки учасників, що дасть можливість найповніше ознайомитись з туристичними атракціями цього регіону [15].

Тури вихідного дня:

- водний туристичний маршрут № 1 правим руслом р. Стохід. Протяжність 28 км; смт. Любешів – ур. Попівка – с. Бучин – с. Сваловичі;

- водний туристичний маршрут № 2 річкою Прип'ять. Протяжність 17 км; с. Люб'язь – оз. Люб'язь – с. Хоцунь – ур. Муравина – с. Сваловичі;

- водний туристичний маршрут № 3 р. Цир–Прип'ять. Протяжність близько 23 км; р. Цир біля с. Цир – р. Прип'ять – оз. Люб'язь;

- водний туристичний маршрут № 4. Протяжність близько 14 км; с. Люб'язь – оз. Люб'язь – р. Прип'ять – ліве русло р. Прип'ять – ур. Сіжин – праве русло р. Прип'ять – р. Прип'ять – оз. Люб'язь;

- дводенна водна подорож на байдарках маршрут № 1. Протяжність 30 км. с. Ветли – ур. Дубок (с. Люботин) – ночівля - с. Люб'язь;

- дводенна водна подорож на байдарках маршрут № 2. Протяжність близько 40 км; р. Цир (біля с. Цир) – р. Прип'ять – оз. Люб'язь – с. Люб'язь Ночівля – с. Люб'язь – оз. Люб'язь – с. Хоцунь – ур. Муравина – с. Сваловичі;

- дводенна водна подорож на байдарках маршрут № 3 по р. Стохід. Протяжність близько 46 км; с. Седлище – с. Любешівська Воля – с. Заріка – ночівля – смт. Любешів – ур. Попівка – с. Бучин – с. Сваловичі;

- дводенна водна подорож на байдарках маршрут № 4. Каскад озер. с. Щитинь або с. Невір – с. Почапи – оз. Святе – Ночівля – оз. Волянське – оз. Біле;

- дводенна водна подорож на байдарках маршрут № 5: с. Люб'язь – оз. Люб'язь – с. Хоцунь – ур. Муравина – с. Сваловичі або смт. Любешів – ур. Попівка – с. Бучин – с. Сваловичі – Ночівля – бункери Першої світової війни – с. Млин – оз. Нобель;

- дводенна водна подорож на байдарках маршрут № 6: Стохід–Прип'ять. Протяжність 46 км; смт. Любешів – ур. Попівка – с. Бучин – с. Сваловичі – Ночівля – (другий день 17 км проти течії річки) ур. Муравина – с. Хоцунь – оз. Люб'язь – с. Люб'язь.

У національному парку “Цуманська пуща” теж створено туристичні маршрути. Серед них – водний еколого-просвітницький туристичний маршрут “По річці Путилівці”.

Велосипедний туризм – вид туризму, який характеризується подоланням маршруту на велосипедах в усіх районах. Цей вид туризму приваблює передовсім своєю високою мобільністю. Часто велосипедні маршрути збігаються з пішохідними, а за той же час турист на велосипеді може подолати набагато більші відстані й побачити багато цікавого.

На території Волинської області розроблено чимало веломаршрутів, розрахованих на масового користувача. Особливо багато їх на території Шацького національного парку. Завдяки сприятливому мікроклімату та рельєфу, багатству природних ландшафтів їх потрібно розглядати як один із найбільш перспективних регіонів для розвитку велотуризму із залученням відпочивальників різного віку (від 10 до 70 років). Умови парку дають змогу впроваджувати безпечний велотуризм із використанням нинішньої рекреаційної інфраструктури.

Для перспективи розвитку велотуризму мають бути облаштовані велостоянки, від яких і починатимуться веломаршрути. Зокрема, у місцях високої концентрації туристів і відпочивальників, на території санаторію “Лісова пісня” і пансіонату “Шацькі озера”, повинні локалізуватись велостоянки та пункти прокату велосипедів із наявним ресурсом не менше 15–20 велосипедів. Означені нижче маршрути туристи можуть використовувати упродовж 3–7 годин, а також упродовж 3–4 днів з організацією ночівель на будь-якій замовленій туристичній базі, туристичному профілакторії-пансіонаті, санаторії “Лісова Пісня”, готелі смт Шацька чи у приватному секторі. У мережі туристичних маршрутів передбачається формування “Малого туристичного велокола”, загальна довжина якого не перевищує 53–58 км, тривалістю 1–2 дні або 6–8 годин. Крім того, на території району передбачається формування і “Великого туристичного велокола”. Велике велоколо матиме протяжність 141–147 км і долатимуть його туристи впродовж трьох–чотирьох днів [16; 184].

Основні регіональні велосипедні маршрути [16; 189].

Маршрут № 1 (загальна довжина близько 41 км, тривалість 4,5–5,5 год). Пролягатиме від турбази “Шацькі озера” через с. Підманево, с. Омеляне, понад оз. Люцимер, околицями Шацька, далі до берегів оз. Соминець, ур. Гряда, оз. Світязь, ур. Іллічовка, затоки Бужня з подальшим поверненням до турбази “Шацькі озера”.

Маршрут № 2 (загальна довжина близько 28 км, тривалість 3,5–4,5 год). Пролягатиме від турбази “Шацькі озера” до гори Костюшка, далі по долині до берегів р. Західний Буг, де туристи ознайомлюються з басейновою екосистемою, далі – до с. Адамчуки, с. Грабове, с. Ольшанка з подальшим поверненням до турбази.

Маршрут № 3 (загальна довжина близько 35 км, тривалість 4,5–5 год). Пролягатиме від турбази “Шацькі озера” до затоки Бужня, оз. Клімівське, с. Острів’я, берегів оз. Пулемецького та с. Пулемець, с. Залісся з подальшим поверненням до турбази.

Мале коло передбачає маршрут від прикордонного переходу від с. Адамчуки через с. Світязьські Смоляри, с. Світязь з поворотом до туристичної бази, далі затока Бужня, с. Залісся, с. Ольшанка, луки в долині Західного Бугу, с. Грабове, с. Адамчуки.

Велике коло передбачає маршрут від прикордонного переходу – с. Адамчуки – с. Світязьські Смоляри – с. Світязь – оз. Чорне Велике – ландшафтами сільського характеру до оз. Люцимер і північних околиць Шацька – гори Карасинець – с. Мельники – оз. Кримно та місцевого хутора – назад до оз. Пісочне – польовими та лісовими дорогами до оз. Мошне – польовими дорогами до оз. Луки – далі відвідати рибне господарство біля с. Піща – с. Хрипськ – до кордонів із Республікою Біларусь і до с. Красний Бір та болотних комплексів ур. “Кошелеве”. Далі лісовими стежками до с. Ростань, оз. Острівянське, с. Острів’я, береги оз. Пулемецького, с. Пульмо, оз. Світязь, невелика ділянка із зворотом та туристична база, затока Бужня, с. Залісся, с. Ольшанка, луки в долині Західного Бугу, с. Грабове, с. Адамчуки, перехід кордону.

Спортивно-оздоровчі туристські походи організують і проводять туристські клуби, секції та інші громадські об’єднання. Туристи самі добирають склад групи, визначають маршрут походу, забезпечують себе спорядженням, продуктами харчування, а на маршруті організують ночівлі, переходи, екскурсії. Маршрути спортивно-оздоровчих туристських походів затверджують маршрутно-кваліфікаційні комісії. Класифікацію спортивних туристських маршрутів за категоріями складності здійснюють маршрутно-кваліфікаційні комісії при федераціях спортивного туризму.

Маршрутно-кваліфікаційні комісії у своїй діяльності керуються чинними законодавчими й нормативно-правовими актами, Єдиною спортивною класифікацією України, Положенням про туристські маршрутно-кваліфікаційні комісії (МКК) федерації спортивного туризму України – колегії суддів змагань туристських спортивних походів, Правилами проведення змагань туристських спортивних походів, іншими нормативними документами центрального уповноваженого органу виконавчої влади з питань фізичної культури і спорту, документами Федерації [13].

Маршрутно-кваліфікаційна комісія проводить регулярні консультації з питань вибору маршрутів, організації, підготовки та проведення походів, розглядає заявочні документи туристських груп на походи, здійснює контроль за їх готовністю до запланованих походів, проводить профілактичну роботу задля попередження нещасних випадків у походах, контролює проходження групами маршрутів у встановлені терміни, розглядає звітні документи груп про здійснені походи й визначає кінцеву категорію складності цих походів, приймає рішення за відповідними матеріалами щодо присвоєння розрядів та звань зі спортивного туризму в частині туристських спортивних походів, розглядає випадки порушення Правил проведення змагань туристських спортивних походів. Мета діяльності МКК – сприяти розвитку спортивного туризму, залучати широкі верстви населення до активної участі в туристських спортивних походах, безпеці їх проведення, а також створення організаційних

умов для присвоєння туристам-спортсменам розрядів і звань зі спортивного туризму за здійсненні походи відповідно до вимог Єдиної спортивної класифікації України [13].

У Волинській області функціонує чотири маршрутно-кваліфікаційні комісії. Маршрутно-кваліфікаційна комісія обласної федерації спортивного туризму має такі повноваження на здійснення туристських спортивних походів на період з 14.06.2011 р. до 14.06.2015 р.: пішохідний туризм – походи 1, 2, 3 ступеня складності, I, II, III категорія складності; лижний туризм – походи 1, 2, 3 ступеня складності, I, II категорія складності; велосипедний туризм – походи 1, 2, 3 ступеня складності, I, II, категорія складності. Маршрутно-кваліфікаційна комісія обласного Центру туризму спорту та екскурсій має наступні повноваження: пішохідний туризм – походи 1, 2, 3 ступеня складності, I, категорія складності; лижний туризм – походи 1, 2, 3 ступеня складності, I, II, категорія складності.

Волинські маршрутно-кваліфікаційні комісії в період з 2012-го до 2013 року затвердили 83 заявочних документи (843 учасники), зокрема: у 2012 р. – 24 документи (251 учасник), а саме: з пішохідного туризму – 20, з велосипедного туризму – 2, з лижного туризму – 1, з водного – 1; у 2013 р. – 59 документів (592 учасники), а саме: з пішохідного туризму – 54, з велосипедного туризму – 3, з водного туризму – 2 [6, с. 153].

В області існує широка мережа туристсько-краєзнавчої роботи, яку координує Центр туризму, спорту та екскурсій управління освіти Волинської обласної державної адміністрації (Центр туризму). Це 14 філій Центру туризму, 7 станцій юних туристів, 3 відділи туристсько-краєзнавчої роботи при центрах дитячо-юнацької творчості. Створено та діє 27 базових та 16 опорних шкіл, які є методично-практичними центрами з розвитку туризму і краєзнавства в 97 освітніх округах області. Гуртковою роботою у 2013 році охоплено 13 207 гуртківців (829 гуртків) (табл. 3.5).

У туристсько-краєзнавчій роботі зайнято 76 штатних працівників та 111 керівників гуртків. Нова Програма розвитку туризму й краєзнавства в навчально-виховних закладах Волинської області на період 2014–2017 років, розроблена Центром туризму, має за мету пропаганду здорового способу життя, змістовного дозвілля та відпочинку, розвиток духовного, інтелектуального й фізичного потенціалу кожної особистості, залучення якомога більше школярів до занять спортом, подорожей, пошуково-дослідницької, національно-патріотичної роботи. Вивчаючи рідний край, набуваючи вмінь і навичок самообслуговування під час подорожей, досягається головна мета – виховання самодостатнього, національно свідомого, здорового громадянина України. Основна форма навчально-виховної діяльності Центру туризму, спорту та екскурсій – заняття в гуртках, секціях, клубах. Цією роботою охоплено понад дві тисячі дітей, які займаються за 22 туристсько-краєзнавчими профілями: пішохідний, водний, велосипедний, лижний туризм, спортивне багатоборство, спортивне орієнтування, топографія, юні туристи, організатори туристсько-краєзнавчої роботи, різноманітні краєзнавчо-дослідницькі, спортивно-оздоровчі, військово-патріотичні напрями та ін.).

Таблиця 3.5

Гурткова робота Волинської області 2013 року

Назва гуртків (творчих об'єднань)	Кількість гуртків	Охоплено учнів
Спортивно-туристичний напрям		
Юні туристи-краєзнавці (початковий рівень)	59	996
Туристсько-спортивні	24	321
Пішохідний туризм	63	963
Лижний туризм	1	16
Водний туризм	3	40
Гірський туризм	1	15
Велотуризм	9	270
Спортивний туризм	59	946
Спортивне орієнтування	52	871
Організатори туристсько-краєзнавчої роботи	3	72
Школа безпеки (юні рятувальники)	55	723
Туристичний	14	242
Юні туристи	28	465
<i>Усього</i>	371	5940
Краєзнавчі		
Історичне краєзнавство	59	921
Літературне краєзнавство	7	98
Географічне краєзнавство	58	910
Геологічне краєзнавство	1	22
Юні археологи	2	27
Юні етнографи (етнографічне краєзнавство)	8	121
Юні екологи-краєзнавці (екологічне краєзнавство)	52	946
Народознавчі	50	719
Активісти шкільного музею	9	143
Юні екскурсороводи	7	86
Туристсько-краєзнавчий	64	1039
Моя маленька Батьківщина	5	89
Пізнайко-мандрівник	7	115
Юні краєзнавці	33	423
<i>Усього</i>	362	5659
Військово-патріотичного напрямку		
“Юні захисники Вітчизни”, “Майбутній воїн”, “Юні патріоти”	47	780
Козацько-лицарського виховання, юні козачата	10	129
“Джура”	17	368
Пошукові об'єднання, військово-історичні		
Гуртки за напрямами військової підготовки	15	202
Зірниця	6	109
Пласт	1	20
<i>Усього:</i>	96	1608
<i>Разом усіх гуртків</i>	829	13207

Щороку Центр туризму організовує та проводить понад 60 міських, обласних, всеукраїнських та міжнародних туристсько-краєзнавчих заходів: змагання, зльоти, турніри, конкурси, науково-практичні конференції, навчальні

семінари, а також походи, експедиції для учнівської, студентської молоді, туристського активу, працівників освіти області, у яких беруть участь понад 15 тис. учасників. Найбільш масові є: Фестиваль фізичної культури та військово-патріотичного виховання школярів Волині, під час якого одночасно проходять три заходи (Всеукраїнська військово-патріотична спортивна гра “Зірниця”; гра “Сокіл”, (“Джура”), обласні змагання школярів а “Козацький гарт” (задіяно понад 700 школярів)); обласні туристичні зльоти (до 300 дітей), відкриті обласні змагання зі спортивного орієнтування (понад 600 дітей); зліт освітян області, на якому виступають кращі команди вчителів і управлінь та відділів освіти (до 300 учасників).

Крім того, Центр туризму щороку проводить Всеукраїнський зліт юних туристів-краєзнавців, активістів руху учнівської молоді “Моя земля – земля моїх батьків”; Всеукраїнські змагання зі спортивного орієнтування; Першість ЦТСЕ з велотуризму; змагання зі спортивного туризму “Весняний триатлон”; змагання зі спортивного туризму та спортивного орієнтування “Новачок”; змагання зі спортивного туризму та спортивного орієнтування “Багряний лист”; туристсько-краєзнавчі змагання “Козацькі забави”; відкритий Чемпіонат області серед юніорів з лижного туризму; обласний туристсько-краєзнавчий зліт-змагання з туризму серед опорних з туристсько-краєзнавчої роботи сільських загальноосвітніх шкіл, присвячений пам’яті Ігоря Коротуна; Чемпіонат області з пішохідного, водного та велосипедного туризму серед юніорів; відкриті особисто-командні змагання зі спортивного орієнтування “Волинська осінь”; Міжнародні змагання зі спортивного туризму серед юніорів “Волинь”; Чемпіонат України серед юнаків зі спортивного орієнтування та багато інших.

У Міжнародних змаганнях зі спортивного туризму серед юнаків “Волинь” беруть участь близько 15 команд з Білорусі, Латвії, Литви, Росії й України. Збірні команди Волині брали активну участь у всеукраїнських масових заходах туристсько-спортивного та військово-патріотичного спрямування серед учнівської та студентської молоді. Упродовж останніх трьох років збірні команди Волині – переможці Відкритих змагань Закарпатської області з пішохідного туризму “Осінні старти”. Серед вагомих досягнень:

- I місце у Чемпіонаті України з лижного туризму (2010 р.), II місце – 2012 р.;
- I місце у III етапі Всеукраїнської гри “Зірниця” (2012 р., 2013р.);
- I місце (2012 р.), призери (2013 р.) у Всеукраїнській дитячо-юнацькій військово-патріотичній грі “Сокіл” (“Джура”);
- I місце у Відкритих змаганнях Тернопільської області серед учнівської молоді зі спелеорієнтування “Кубок пам’яті В. О. Радзівського” (2012 р.);
- II місце у Чемпіонаті України зі спортивного орієнтування серед студентів ВНЗ III-IV рівня акредитації (2012 р.).

Таким чином, Волинська область володіє значними природно-рекреаційним потенціалом, який є передумовою успішного розвитку спортивно-оздоровчого туризму, має значні туристичні ресурси, що становлять базу для організації і функціонування активного туризму (сприятливі природні

умови, значна кількість цікавих екскурсійних об'єктів, розвинута транспортна мережа).

3.3. Сільський туризм

Термін “сільський зелений туризм”, який трактують як відпочинок в українському селі, у правовому полі України з'явився 1996 року, коли Міністерство юстиції України зареєструвало Статут Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Пізніше цей термін був використаний у Законі України від 2003 року “Про особисте селянське господарство” та Законі України від 2004 р. “Про сільськогосподарську дорадчу діяльність”, а також у нормативних документах Президента України та Кабінету Міністрів України.

Сільський зелений туризм – вид туризму, який розвивається в межах сільської місцевості та передбачає пізнання рекреантами традицій, звичаїв, особливостей природи території відпочинку. Агротуризм, на відміну від сільського зеленого, передбачає використання сільського (фермерського) господарства для рекреації, освіти чи активного залучення до традиційних форм господарювання.

Сільський зелений туризм має оздоровчу, естетичну, пізнавальну функції. Крім того, це саме той сектор економіки, який заслуговує на найбільшу увагу в Україні. Він потенційно може забезпечити значний внесок в економіку сільських територій у вигляді нових робочих місць, збільшення надходжень від зовнішньоекономічної діяльності, поповнення державного бюджету сплатою податків, сприятиме зниженню імпорту та інтенсифікує використання місцевих сировинних ресурсів. Цей вид туризму, сприяючи розвитку малого бізнесу в аграрних регіонах, дає можливість міським мешканцям активно відпочивати в приватних сільських господарствах, а сільським господарям покращити своє фінансове становище.

У Волинській області сільський зелений туризм розвивається переважно на сезонній основі, зокрема влітку. Природні особливості Волинської області сприяють розвитку цього виду туризму в усіх адміністративних районах. Однак, найбільш привабливі для туристів села, розташовані біля річки, озера чи лісу. Тому найбільша кількість агросадиб сконцентрована у Шацькому, Ківерцівському, Ковельському районах. Багатий природно-ресурсний потенціал і наявність вільних трудових ресурсів створюють усі передумови для організації сучасної туристичної інфраструктури й розвитку вітчизняного та міжнародного сільського зеленого туризму на території області. Так, мисливські угіддя Цуманських лісів Ківерцівського району вже стали місцем активного відпочинку любителів полювання з Італії, Франції, Німеччини, Бельгії.

Сільський зелений туризм в умовах Волинської області передбачає реалізацію певних послуг, зокрема національна домашня кухня, участь у проведенні свят, народних обрядів (весілля, колядки, троїсті музики), відвідування народних умільців, домашні музеї, збір грибів, ягід і їх

консервування, риболовля, полювання, оздоровчі сауни з фіто чаями, старовинні рецепти омолодження, піші історико-культурні та природні туристичні маршрути, зимові розваги, поїздки на санях, прогулянки на конях тощо. Для функціонування такої форми відпочинку потрібна добре підлагоджена соціальна інфраструктура – мережа об'єктів соціально-культурного значення району, села: магазини, пошта, лікарні, оздоровчі заклади, об'єкти культури (музеї, виставкові зали, палаци культури тощо), стадіони, школи, позашкільні заклади, які розташовані поблизу і можуть використовуватись туристами. Варто зазначити: інфраструктурне забезпечення віддалених від районних центрів сіл перебуває на неналежному рівні, зумовлене слабкою доступністю, низьким рівнем надання медичних, інформаційних послуг, розваг та ін.

Найбільша концентрація сільських територій зосереджена в північній частині області, що сприяло формуванню на цій території мережі агросадиб.

В умовах загальноекономічної кризи, що загострили економічні й соціальні проблеми села, популяризація сільського зеленого туризму – актуальне завдання сьогодення. Тому у Волинській області приділяють значну увагу розвитку сільського зеленого туризму. Так, громадське об'єднання “Волинські перспективи” проводить навчання і тренінги із започаткування та ведення бізнесу у сфері сільського туризму для зацікавлених селян. Комунальне підприємство “Волинський обласний екскурсійно-методичний центр” проводить семінари для сільських голів, начальників відділів культури й туризму на тему “Сільський туризм як вид підприємницької діяльності”. На базі останнього діє інформаційно-довідковий центр сільського туризму “Волинський дивокрай”, у якому господарі особистих селянських господарств отримують індивідуальні консультації та методичні рекомендації. Фахівці центру спільно із представниками “Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму” здійснюють сертифікацію гостинних садиб із визначенням їх категорії за програмою “Українська гостинна хата”, а інформація про гостинні садиби поширюється через веб-сайт центру www.vturizm.com.ua.

2012 року обліковано 298 приватних садиби на базі особистого селянського господарства, які надають послуги із зеленого туризму. 226 із них знаходяться в Шацькому районі, тому можна констатувати про перспективність розвитку сільського зеленого туризму на Волині (рис. 3.2). Як бачимо, кількість агросадиб у Волинській області постійно зростає, причому як видно з рис. з 2005 по 2012 рр. їх кількість збільшилася майже у 30 разів. Найвища тенденція до поширення агросадиб спостерігається у Ковельському, Любомльському, Турійському, Ратнівському, Ківерцівському, Любешівському районах.

У Ківерцівському районі громадським об'єднанням “Волинські перспективи” реалізовувався проект з ліквідації жіночого безробіття. Цей проект зорієнтований на жінок, які мали хороші обійстя, щоб навчити їх вести бізнес. Кілька господинь уже переобладнали у своєму будинку по дві–три кімнати під готельні номери з домашнім затишком. Є такі агрооселі в с. Жабці. Тут туристів приваблюють ліс та озеро, де можна порибалити, покататися на конях, збирати гриби, ягоди. Загалом, у районі функціонує 20 агроосель,

зокрема у селах Жидичин, Кульчії їх діє 8. У кожній з них нині може перебувати одночасно дві–три особи (у деяких кількість зростає до десяти). Вартість послуг (проживання і харчування) – від 30 до 70 грн за добу. Крім того, господарі агроосель можуть надавати й інші послуги за додаткову оплату: екскурсії, виступи фольклорних колективів [1].

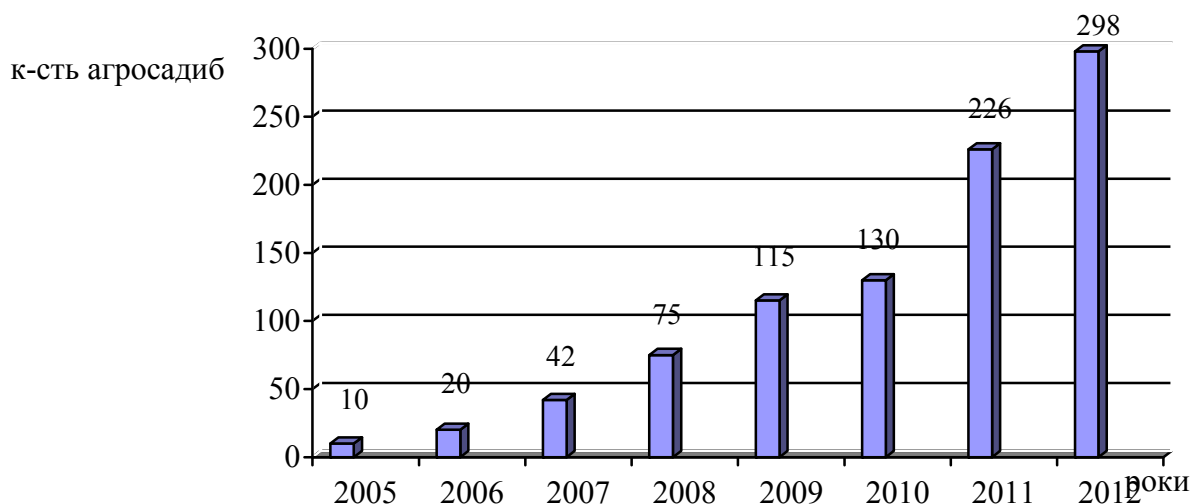

Рис. 3.2. Кількість агросадіб Волині в динаміці за 2005-2012 роки

У Любешівському районі створено та зареєстровано громадську організацію операторів сільського зеленого туризму “Муравина”. Райдержадміністрація розробила туристичний маршрут “Таємниці Стоходу”. Видано путівник по екологічній стежці парку відпочинку смт Любешова “Старий парк над Стоходом”, брошуру про національний природний парк “Прип’ять–Стохід”. Проводять відкриті змагання з плавання на байдарках “Поліська регата” в липні, відкритий турнір із ручного косіння низинних боліт “Українська косовиця” – у серпні.

Рожищенська райдержадміністрація традиційно проводить фестиваль зеленого туризму “Рожищенська Мальованка”, семінар “Перспективи розвитку зеленого туризму в Рожищенському районі”.

Володимир-Волинська райдержадміністрація видала двомовний путівник “Володимир-Волинський район запрошує”, а Горохівська – буклет “Берестечківський народний історичний музей та пам’ятки м. Берестечка”, Любомльська – буклети “Неповторна краса природи Любомльщини”, “Духовні свідки славетної минувшини”, “Костел Св. Трійці в Любомлі”, Ковельська – “Сільський зелений туризм на Ковельщині”.

Знайти агросадибу за вподобанням можливо на сайті “Волинь туристична”. Так, у с. Жидичині Ківецького району, за 8 км від обласного центру, розташована агросадиба “У Лідії”, яка пропонує дві двомісні кімнати, усі побутові зручності, смачні страви з екологічно чистих продуктів. Тут можна поласувати медом із пасіки, дізнатися таємниці виготовлення молокопродуктів

та страв української кухні, а місцеві народні умільці можуть ознайомити із народними ремеслами.

Агросадиба “Несухойжі”, розташована поблизу річки Турія серед соснового лісу, що за 800 м від автодороги Ковель – Любешів в с. Тойкуті Ковельського району. Поблизу є два ставки, крите приміщення для відпочинку на свіжому повітрі. Господарі пропонують збір грибів і ягід, риболовлю, вечорниці біля вогнища, печену картоплю та смажені шашлики, запечену власноруч зловлену рибу або юшку з димком. Тут пропонують водну прогулянку на човні річкою Турія, прокататися кіньми на бричці влітку, а санями – взимку, послухати українську народну пісню у виконанні місцевого фольклорного колективу [18].

Агросадиба “Гаївка” розташована в с. Ольганівці Рожищенського району. Крім житлового будинку, в садибі розташовані альтанки для відпочивальників, є місце для авто, ставок. У користування туристам може надаватися і будинок, і присадибна рекреаційна зона.

Агросадиба “У Коріня” розташована за 7 км від смт Ратна, в с. Комарові. Садибу оточує ліс, а за кілька метрів від неї протікає річка. Навколо будинку розташований ставок. У будинку є кухня, їдальня, дві спальні, два балкони з видом на річку, сауна, тренажери, два санвузли, душ, басейн.

Агросадиба “Іванісік Валентини Олексіївної” розташована в с. Люб’язі Любешівського району. В садибі є одно-, дво-, тримісні кімнати з усіма побутовими зручностями. У садибі можна навчитися вишивати, гаптувати, випікати домашній хліб, готувати старовинні поліські страви в печі. Господарі приймають гостей увесь рік.

Агросадиба “Хвиля” теж розташована в с. Люб’язі. Оселя облаштована всіма зручностями. Господарі запропонують тут чудовий відпочинок: рибну ловлю на оз. Люб’язь та катання на катамарані чи катері. Оскільки тут є власна пасіка, то можна скуштувати меду. Господарі готові приймати гостей увесь рік і надають одно-, дво-, тримісні кімнати.

Агросадиба “Галина” розташована у смт. Стара Вижівка. Оселя облаштована всіма зручностями, а господарі можуть запропонувати чудовий відпочинок: рибну ловлю на озерах району, річці Вижівці, катання на човні. Поїздки до пам’яток природи та архітектури Старовижівщини: 700-літнього дуба, 300-літньої сосни, Милецького Свято-Миколівського чоловічого монастиря, краєзнавчого музею, пам’ятки археології Семенової гори та ін., а також за бажання гостей екскурсії до м. Ковеля, у Музей-садибу Лесі Українки, до смт. Ратна, м. Бреста (Білорусь), зокрема в Брестську фортецю [1].

На Поліссі, у с. Теклі Старовижівського району розташована агросадиба “Надія”. Тут господарі можуть організувати екскурсію кіньми. Довкола села розкинувся ліс, куди можна організувати збір грибів і ягід. За 3 км від агросадиби – озеро, а зовсім поруч протікає Прип’ять, де можна купатися та рибалити. Для гостей влаштовують вечорниці біля багаття. Тут готують традиційні для регіону страви: вареники з ягодами, пиріжки з квасолею, омачку, ботвиння. У домі багато вишитих серветок, рушників, а також тканих доріжок, ряден.

Садиба “Петрівський маєток” розташована в с. Петровому Іваничівського району. У агросадибі пропонують такі послуги: басейн, російську баню, фінську сауну, бар-стійку, караоке, солодощі, барбекю-мангал, відпочинок на сіні, гамак, стоянку для авто. А також додаткові платні послуги (туристичні екскурсії, проведення корпоративів, пневмотир, дитячі мотоцикли, самовар (на шишках), кальян, вудка, пейнтбол). Ця садиба розташована в лісовому масиві, огорожена й цілодобово охороняється.

Крім того, у Волинській області функціонують елітсадиби, які користуються попитом завдяки сучасним додатковим послугам та інноваційним технологіям. Останнім часом сільський зелений туризм приваблює іноземних туристів. У Волинській області побували гості з Канади, Польщі, Німеччини, Росії. Подекуди вони приїждять узимку, щоб у сільській родині зустріти Різдво. Отже, залучення інвестицій у розвиток сільського туризму на Волині перспективне. У майбутньому є можливість створення маршрутів із включенням територій Хелмського повіту Люблінського воєводства Республіки Польща та Брестської області Білорусі, розроблення спільного міжнародного туристичного продукту.

Можна констатувати: розвиток сільського зеленого туризму на території Волинської області може забезпечити економічну та демографічну стабільність у сільських місцевостях області та розв’язати їх соціально-економічні проблеми. Крім того, цей вид туризму позитивно впливає на відродження, збереження і розвиток місцевих народних звичаїв, промислів, пам’яток історико-культурної спадщини. Однак, для успішного розвитку сільського зеленого туризму у Волинській області потрібно створити центри підготовки менеджерів сільського туризму, покращити якість реклами на обласному, регіональному й національному рівнях, створити можливість отримання кредитних ресурсів для сільського населення та сприятливих умов для інвестицій.

Отже, розвиток сільського туризму у Волинській області вимагає розв’язання соціально-економічних проблем села. Крім того, доцільно розробити низку туристських маршрутів різного типу і складності, запровадити практику активного відпочинку “на замовлення” – рибальство, полювання, вело-, пішохідний, кінний туризм тощо. Ці елементи здорового й активного відпочинку в поєднанні з природничо-економічними передумовами для розвитку сільського туризму в області зможуть підняти престиж цього виду туризму та виконати його економічні та соціальні задачі в розвитку сільської місцевості.

3.4. Подієвий туризм

Подієвий туризм – напрям туризму, де основною мотивацією поїздки є відвідання певної події, зокрема спортивні та воєнізовані змагання, культурні заходи, відтворення історичних подій, фестивалі, виставки, концерти, ярмарки, карнавали тощо. Його розвиток ґрунтується на формуванні нових подієвих турів,

які з випадкових переходять у розряд регулярних, що сприяє залученню широкого контингенту туристів. Подієвий туризм дає можливість уникнути такої гострої проблеми в туризмі як сезонний чинник. У разі, коли йдеться про масштабну подію, вона стимулює розвиток інфраструктури регіону та надходження прибутку від туризму, тож регіон отримує вигоди завдяки певній події.

В Україні івентіндустрія бере початок із 90-х роках. ХХ ст. Історично склалося так, що в самостійну сферу івент виділився лише в останні двадцять років. Цей підйом викликаний відповідністю потребам людей, які у всі часи хотіли отримати враження, стати частиною подій, впливати на їх хід.

Волинська область, зважаючи на її багатовікову історію та багаті традиції, вирізняється своєю самобутністю, тому розвиток подієвого туризму на цій території надзвичайно перспективний. Подієвий туризм часто передбачає певний пізнавальний складник, тобто долучення туристів до місцевої культури. Його можна класифікувати за типом події та за її масштабом. Однак, подієві ресурси найбільш доцільно класифікувати за тематикою заходу.

Економічні (аукціони, покази мод, ярмарки та виставки, автомобільні й авіаційні салони, економічні форуми). Виставково-ярмаркова діяльність в області здійснюється на принципах реалізації єдиної державної політики щодо розвитку виставкової діяльності, забезпечення координації діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у цій сфері, створення рівних умов для суб'єктів виставкової діяльності всіх форм власності, сприяння провадженню суб'єктами господарювання виставкової діяльності та недопущення недобросовісної конкуренції між її суб'єктами.

Координацію виставкової діяльності здійснює обласна рада з питань виставкової діяльності. Положення про її діяльність та склад затверджується розпорядженням голови облдержадміністрації. Волинська обласна рада кожні п'ять років розробляє регіональну програму розвитку виставкової діяльності, яка враховує Стратегії економічного та соціального розвитку області й Концепції розвитку виставково-ярмаркової діяльності в Україні, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України.

Щороку ТЗОВ "Л-Світ" та Волинська торгово-промислова палата організують і проводять в області 30 виставкових заходів. Тематичні розділи виставок: одяг, взуття, українські вишиванки, косметика, парфуми, галантерея, продукти харчування, товари для спорту та відпочинку, спортивне спорядження та інвентар, медичне обладнання, автомобілі вітчизняного й зарубіжного виробництва, засоби для експлуатації, догляду та технічного обслуговування автотехніки, автозапчастини, аксесуари, автокосметика, масла тощо.

Головне управління агропромислового розвитку облдержадміністрації спільно з відкритим акціонерним товариством "Волиньагрореммаш" і приватним підприємством "Агротехсервіс" організувало й проводить в м. Луцьку щорічну міжнародну виставку-ярмарок "Волинь-Агро". Участь у цій виставці беруть потужні волинські підприємства, представники владних і ділових кіл Волині, Польщі та Білорусі.

Управління культури та туризму облдержадміністрації у Волинському обласному академічному музично-драматичному театрі імені Т. Шевченка проводить міжрегіональну виставку-ярмарок “Волинь туристична запрошує”.

Волинська торгово-промислова палата 2014 року запланувала такі виставкові заходи: універсальна виставка “Осінній каприз”; загальноміська виставка творчих робіт “Зимова фантазія”, що традиційно проходить у січні в Центральній бібліотеці для дітей. Виставка – це фінальна частина конкурсу “Зимова фантазія”, який організовує Луцький міський центр соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді. На цьому заході відображуються дитячі мрії та фантазії про найсуворішу й водночас найзагадковішу пору року; в день архістратига Михаїла проходить “Михайлівський ярмарок”, на якому представляють кращі зразки своєї продукції підприємства з різних регіонів України. Тут пропонують придбати сезонний одяг, взуття, головні убори, парфумерію, косметику, а відома в Україні й за її межами одеська фірма “Ольга-стиль” – ділові жіночі костюми.

Крім того, у Луцьку є дві постійно діючі виставки “Волинь. Сьогодні та перспективи”, “Волинь сільськогосподарська”.

Водночас, залишаються певні труднощі щодо належного проведення виставкових заходів місцевого та національного рівня через відсутність в області виставкового центру або пристосованого для виставкової діяльності приміщення, які відповідають технічним, технологічним та естетичним вимогам здійснення виставково-ярмаркової діяльності, правилам технічної та пожежної безпеки; застаріла матеріально-технічна база виставкових організацій, виставок “Волинь. Сьогодні та перспективи” та “Волинь сільськогосподарська”; низька активність волинських товаровиробників щодо участі у виставках, недостатня кількість презентаційних матеріалів підприємств для представлення їх виробничого та інвестиційного потенціалу на інвестиційних та виставкових заходах.

Для забезпечення розвитку виставково-ярмаркової діяльності у Волинській області доцільно скоординувати роботу органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності у сфері виставкової діяльності; підвищити рівень проведення виставкових заходів в області до рівня сучасних вимог через покращення виставкової інфраструктури; активізувати участь волинських підприємств і організацій у національних та міжнародних виставкових заходах; посилити вплив виставкової діяльності на науково-технічне та технологічне оновлення виробництва для підвищення конкурентоспроможності продукції місцевих товаровиробників і забезпечення її просування на перспективні ринки збуту; розширити співпрацю місцевих товаровиробників із підприємствами різних регіонів України, а також представниками бізнесових кіл інших країн; підвищити імідж й інвестиційну привабливість області шляхом пропаганди досягнень регіону в різних сферах соціально-економічної діяльності на вітчизняному та міжнародному рівнях.

Громадські заходи (гастрономічні фестивалі, фестивалі та виставки квітів). Фестиваль ковальства та флористики “Солом’яна птаха” відбувається в межах Дня міста Луцька і проходить у стінах Луцького замку. Тут

представляють свої творчі здобутки ковалі та флористи. Організатори називають цей захід “сімейним святом”, створюючи умови для родинного затишного відпочинку. Фестиваль супроводжується майстер-класами, показовими виступами та виконанням колективних виробів.

Фестиваль народної творчості “Не будемо журитись, а будем веселитись” проходить у смт Іваничі. Тут можна спостерігати за феєричним шоу, неймовірними виступами, різноманітними конкурсами та розвагами, театралізованими фольклорними обрядодійствами, а також помилуватися квітковими композиціями, відвідати виставку-продаж робіт народних умільців. Місцеві жителі частують автентичними стравами прибужанської кухні й ознайомлюють із давніми хліборобськими традиціями та звичаями краю.

Наприкінці серпня в обласному центрі вже декілька років поспіль традиційно відбувається виставка квітів. Це свято вже стало своєрідною “родзинкою” на День народження міста. У виставці беруть участь заклади освіти, охорони здоров’я, установи та організації соціальної сфери, громадські організації, флористи-професіонали, підприємства тощо.

Традиційно у м. Луцьку Братство бджолярів та Гільдія медоварів України проводить у червні мистецьке свято “Медова квітка”. У програмі цього свята: театралізовані вуличні дійства з танцями, музикантами, народними піснями та гумором, презентація медової кухні, майстер-класи з відкачування меду, медоваріння, виставка-продаж.

У рекреаційному комплексі “Мальованка” на березі річки Стир, що в селі Дубищі Рожищенського району, проходить фестиваль зеленого туризму “Мальованка”. Гостям пропонують придбати прикраси ручної роботи, вироби народних майстрів, скуштувати частування тутешніх кухарів і насолодитися народною музикою. Лейтмотив етнофесту “Рожищенська мальованка” – розвиток зеленого туризму та популяризація народного мистецтва.

Мистецькі заходи (музичні, театральні фестивалі та конкурси, кінофестивалі, фольклорні обряди, свята та фестивалі). Міжнародний фестиваль “Поліське літо з фольклором” засновано 1994 року у м. Луцьку. Він відбувається раз на два роки в серпні. У ньому беруть участь колективи з різних країн світу та континентів. Вони репрезентують яскравий, автентичний фольклор своїх народів. Мета фестивалю – охорона та популяризація традиційного культурного спадку в таких формах його вираження, як танець, пісня, музика, народні ремесла, ігри та забави через інтеграційні зустрічі фольклорних колективів різних країн; формування естетичного смаку в підростаючого покоління і виховання в молоді поваги до традиційної культури українського народу та народів світу. Щороку організатори намагаються представити колективи якомога різних культур, тому фестиваль відвідують гості з кожного континенту світу. Основні елементи фестивалю: відкриття в Луцькому замку, святковий парад за участю усіх колективів і гала-концерт на Луцькому стадіоні “Авангард”. Під час фестивалю, який може тривати від трьох до семи днів, місто перетворюється на суцільний концертний майданчик, де на кожній площі, чи у сквері мешканців і гостей міста розважають артисти зі всього світу. Крім зарубіжних фольклорних колективів, фестиваль презентує

українські традиції. Тематика заходів представлена переважно танцювальними або музичними номерами.

Міжнародний фестиваль українського фольклору „Берегиня” проводять у Луцьку задля збереження традиційної народної культури українців, розширення творчих зв'язків, обміну досвідом та інформацією в царині народної творчості із зарубіжними громадами українців. Фестиваль відкритий для учасників з усіх країн світу та аматорських колективів України, незалежно від їх відомчого підпорядкування. Проводять цей фестиваль раз на три роки. Провідні його завдання: утвердження українських народних традицій у побуті українського народу; популяризація традиційних обрядів, звичаїв українців всіх земель і країв поселення; привернення уваги широких кіл громадськості, державних органів, засобів масової інформації до стану автентичних та сучасних фольклорних колективів, майстрів народних ремесел для відродження та популяризації традиційної культури; виявлення самобутніх автентичних і сучасних фольклорних колективів, майстрів народних ремесел; посилення впливу традиційної народної культури на формування світогляду та духовності молодого покоління українців; долучення різних вікових груп населення до культурної спадщини українського народу. Фестиваль передбачає показ календарно-обрядових і родинно-побутових дійств, зокрема літньо-осінніх звичаїв та обрядів, ігор, розваг, пісень, фрагментів весілля, народин, хрестин, толоки тощо. У фестивалі беруть участь: вокальні фольклорні гурти, фольклорно-етнографічні ансамблі, солісти-вокалісти, солісти-інструменталісти, народні музики та інструментальні гурти (весільні музики) різного складу. Репертуар колективів та окремих виконавців має складатися з творів, які побутують у їхній місцевості, тривалість виступу не менше 30 хв. У межах фестивалю традиційно проходить науково-практична конференція, до роботи якої запрошуються фольклористи, етнографи, етномузикологи, мистецтвознавці, краєзнавці з України та зарубіжжя, конкурс інструментального виконавства на традиційних народних інструментах українців.

Всеукраїнський фестиваль української альтернативної музики “Бандерштат” уперше проведено у 2007 році. Відтоді він став щорічним і проходить у м. Луцьку. На фестивалі відбуваються виступи багатьох українських гуртів та проведення майстер класів різного спрямування, які пропагуватимуть проукраїнський стиль мислення, українську мову, культуру, життєву активність тощо. Мета фестивалю: піднести українську національну ідею серед молоді та творчих колективів; пропагувати серед молоді життєву активність та здоровий спосіб життя; увіковічнити образ Степана Бандери як національного символу; допомогти обдарованій молоді; утверджувати бережливе ставлення до навколишнього середовища та екологічного виховання; пропагувати українську мову, культуру, духовні цінності та рідну музику.

Фестиваль мистецтв “Пісні Великої Волині” проходить на Театральному майдані м. Луцька. Учасники фестивалю – творчі колективи та майстри народного мистецтва з історичної Великої Волині (Волинська, Рівненська,

Тернопільська, Житомирська, Хмельницька, Вінницька області, Берестейщина, Підляшшя). Також на фестивалі виступають гості з Південно-Східної України.

Міжнародний джазовий фестиваль “Art Jazz Cooperation” відомий не лише в Україні а й за кордоном. Багато хто називає його джазовою візитівкою Волині, адже відбувається він одночасно в найбільших містах Великої Волині – Луцьку та Рівному. З 2007-го року «Art Jazz Cooperation» проходить наприкінці серпня, тоді ж, коли відзначаються Дні міст, що є гарним доповненням до загальної святкової програми.

Музичний фестиваль “Стравінський і Україна” називають єдиним фестивалем класичної музики на Волині. Концерти в межах фестивалю проходять у Луцьку та Устилузі (неподалік Володимира–Волинського), де функціонує музей композитора Ігоря Стравінського. Особливістю заходу й обов’язковою умовою для учасників є те, що виконуються мелодії лише композитора, ім’ям якого названий захід. Гала-концерт події проходить просто неба, біля садиби геніального композитора.

“Музичні діалоги” – це джаз-фольк фестиваль, традиційно присвячений до днів Європи в Луцьку. Фестиваль покликаний розвивати етнічну музику різних народів у поєднанні з імпровізаційною музикою – джазом. “Музичні діалоги” – це транскордонний проект, передусім, орієнтований на залучення музикантів із Польщі, Білорусі та інших європейських країн.

У День святого рівноапостольного князя Володимира м. Володимир-Волинський відзначає свої іменини. Тут традиційно відбувається Всеукраїнський конкурс молодих виконавців сучасної української пісні “Володимир”. У межах фестивалю, окрім конкурсу молодих виконавців сучасної української пісні, проходять спортивні змагання, “свято морозива”, свято вуличного танцю, презентація діючих моделей із робототехніки, виставка моделей гуртка науково-технічної творчості, майстер-клас із виготовлення робіт у техніці пап’є-маше, міні-атракціони, запуск повітряних зміїв, конкурс дитячого тематичного малюнка на асфальті, ушанування “золотих” подружніх пар”. З кожним роком шириться географія фестивалю і все більше гостей ознайомлюються з містом, яке має багатюще історичне минуле та цікаве сьогодення. Цей фестиваль утвердив свій статус міжнародного, так як на ньому побували представники не лише багатьох міст України, а й міст-побратимів Володимира-Волинського за кордоном, зокрема Кентшина і Грубешова (Республіка Польща), та Іваново (Республіка Білорусь).

На початку жовтня у Володимирі-Волинському традиційно проходить фестиваль “Український коровай – сузір’я”. Основна мета цього унікального дійства – відродження і популяризація народних традицій, звичаїв і обрядів, української пісні, вишивки та випікання короваю за унікальними старовинними рецептами. До цього свята у селах району збираються весільні світлини, споглядаючи які можна простежити динаміку розвитку фотомистецтва, зміни у весільній моді. Відкривається фестиваль зазвичай театралізованим вуличним дійством – “весільною” ходою з троїстими музикантами, що є окрасою всього мистецького заходу. На майдані міста в межах фестивалю проходить ярмарок дарів осені, виставка-розпродаж хлібопекарської продукції “Хлібе-короваю,

рости в край із краю”, працюють етнографічні куточки, що їх представляють усі сільські ради Володимир-Волинського району. Відвідувачів та учасників фестивалю пригощають весільними короваями, спеченими кращими коровайницями району. Крім того, тут можна побачити старовинні весільні світлини періоду 20–70 рр. ХХ ст., експонованих на вишитих рушниках, виставки-конкурси дитячого малюнка “Коровай – родинний оберіг”.

Фестиваль української естрадної пісні “На хвилях Світязя” традиційно проходить щороку в липні на живописних берегах оз. Світязь, що в Шацькому районі, під час всенародного фольклорного свята Івана Купала. Неповторний ландшафт, екологічно чиста місцевість, благодатний клімат, цілюща вода озера дали поштовх організаторам на ідею проведення фестивалю-конкурсу української естрадної пісні. Традиційно фестиваль проходить на базі “Гарт” Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Комфортні умови проживання, налагоджений сервіс, теплий Світязь, оточений сосновим лісом, створюють незабутню атмосферу для його учасників. Серед особливих здобутків фестивалю – те, що він набув статус міжнародного, адже крім студентів українських вишів, у співочому конкурсі змагаються і їх зарубіжні ровесники.

Музичний фестиваль “Перлина Заходу” відбувається в м. Нововолинську, де на одній сцені виступають рок-гурти з різних українських міст, зокрема Володимира-Волинського, Львова, Червонограда, Ковеля.

Щорічний музичний фестиваль “Ковель ENERGY” відбувається в Ковелі. Фестиваль уперше пройшов у липні 2012 року й одразу зібрав понад 3 тис. відвідувачів. Уже через рік – у липні 2013 року – відбувся другий фест, який зібрав майже вдвічі більшу аудиторію – понад 5 тис. відвідувачів. Серед відомих українських гуртів тут виступають “Viscula”, “Фіолет”, “Тартак”, “ФлайzZa”, “Дзідзьо”, “С.К.А.Й.”, “Ріплей”, та ін.

Фестиваль поліського фольклору “Співає Полісся” проходить у смт Любешові. Тут можна ознайомитися з мистецьким доробком краю, розмаїттям традицій, народними ремеслами. У програмі фестивалю – виступи аматорів з Любешівщини та інших регіонів України, фольклорних колективів Могилевської, Мінської, Брестської областей Республіки Білорусь, виставка-ярмарок декоративно-прикладного й образотворчого мистецтва, традиційних поліських напоїв і страв; конкурси та розваги.

У межах обласного фестивалю мистецтв “З кобзарем у серці”, присвяченого 200-річчю від дня народження Т.Г. Шевченка в м. Нововолинську проходить творчий звіт аматорських колективів та окремих виконавців міста “Нас єднає Шевченкове слово”. Тут у залі міського Палацу культури аматори міста зачитують високе слово Шевченка.

Фестиваль козацької пісні “Козацькому роду – нема переводу” в м. Берестечко проходить у формі масштабного дійства просто неба, наповненого козацьким колоритом і духом української етнокультури. Тут ушановують козаків, загиблих у битві під Берестечком. Гості цього фестивалю можуть поринути в атмосферу козацтва та народних традицій разом з вокально-хоровими, фольклорними колективами Волині, Рівненщини, Львівщини. На

фестивалі відбувається традиційна козацька забава, у якій чоловіки проявлять справжню козацьку силу, витримку та міцний дух.

Фестиваль “Польські пісні” відбувається у будинку культури Любомля. Тут можна почути польські пісні у виконанні ансамблю “Співаночки”, з районної гімназії імені Наталії Ужвій.

Культурно-історичні театралізовані шоу. “Ніч у Луцькому замку” – щорічний арт-фестиваль на території історико-культурного заповідника “Старий Луцьк”, що проходить в останню неділю червня. Уперше фестиваль відбувся 2007 року, здобувши популярність і міжнародне визнання. Його проведення відіграло суттєву роль під час прийняття рішення щодо визначення Луцького замку переможцем у Всеукраїнській акції “7 чудес України”. Проект визнано кращим у рейтингу серед мистецьких подій Волині та внесено до списку 100 кращих подій для туризму України 2012 року, що підтверджено відповідним сертифікатом. Перемога в рейтинговій акції “Людина року Волинського краю –2010” у номінації “Подія року” – свідчення популярності заходу серед волинян. Організаційно-мистецький рівень проекту високо оцінили експерти з питань культурної політики Ради Європи. Частина арт-шоу “Ніч у Луцькому замку” – імпровізовані лицарські бої та середньовічні розваги, театралізовані дійства, майстер-класи народних майстрів із гончарства, лозоплетіння, соломоплетіння, флористики й ковальства, дегустація та приготування національних страв. Під покривом найкоротшої літньої ночі кожен учасник має можливість перевтілитися в лицаря, вінценосну особу, придворного слугу чи ремісника. Старовинна романтична атмосфера, створена танцями та музикою середньовіччя, лицарськими турнірами, а також безліч свічок, вогняне шоу, глінтвейн за старовинними рецептами, прогулянки утаємниченими підземеллями та вздовж багатовічних мурів повертають у минуле.

“Ніч у Луцькому замку” – це поєднання давнього та сучасного, історії, мистецтва. Нічна феєрія дає змогу познайомитися з багатьма жанрами мистецтва та популярними виконавцями. Майстер-класи проводять відомі майстри народної творчості, художники, режисери кіно та відео арту, учасники клубів історичної реконструкції.

Фестиваль середньовічної культури “Меч Луцького замку” став традиційним для мешканців і гостей обласного центру. У межах фестивалю відбуваються гуртові бої. Крім того, учасники фестивалю можуть продемонструвати середньовічні танці, а також бої на ристалищі, тобто одиночні бої – лицар проти лицаря. Відбуваються також конкурси середньовічного чоловічого та жіночого костюму. Упродовж 2007–2012 рр. у межах цього фестивалю в стінах Луцького замку атмосферу середньовіччя відтворювали музичні гурти "Stary Olsa" та "Testamentum Terrae" з Білорусі, "Tryzna" з Польщі, "Bakchus" із Чехії, "Львівські менестрелі" та "Kings & Beggars" з України, а також литовський театр історичної реконструкції "Viduramziai", клуб історичної реконструкції "Аквітанія" (Луцьк). Сучасне музичне мистецтво презентували Славко Вакарчук і гурт "Океан Ельзи", Олег Скрипка та гурт "ВВ", Руслана, популярні музичні колективи "Гайдамаки",

"Rock-H" (Україна), "Zdob si zhub" (Молдова), "Mgzavrebi" (Грузія) та багато інших.

Найбільш визначним та масштабним зі свят безперечно можна назвати День незалежності України, який відзначається щороку 24 серпня. Успішність цього свята полягає не лише в історичному аспекті важливої для кожного українця події, а й у тому, що відбувається він у найкращу пору року – влітку. Оскільки йдеться про незалежність і про Україну, то організатори заходів зазвичай намагаються показати своє, українське, автентичне. Наймасштабніші заходи проходять в обласному центрі. Під дату відзначення Дня незалежності намагаються підлаштувати святкування Дня міста. Серед заходів Дня незалежності України, які відбуваються лише в цей день, варто відзначити "День вишиванки", який проходить у Луцьку. Цього дня мешканці та гості міста приходять на Театральну площу Луцька у вишиванках і складають фігуру або напис, які несуть певний символізм для України чи для міста.

Уже традиційно на День Незалежності України в Любешові проходить "Парад вишиванок". Крім того, на це свято приїжджають представники різних установ, організацій району, сільських рад і здійснюють ходу колонами в національних костюмах, вишиванках. Цього дня сільські ради району представляють святкові виставки, на яких демонструють свої традиції, побут, майстерні роботи з вишивання, багатства поліських страв. Учасники свята мають можливість насолоджуватися пісennими номерами народних аматорів району, брати участь у вікторинах, лотереях, спортивних змаганнях.

На оз. Велике Згоранське проходить національно-патріотичний табір "Згоранська варта". Офіційна частина заходу розпочинається з хресної ходи до місця бою героїв УПА з німецькими загарбниками. Як установили дослідники, 16 липня 1943 року близько десятка упівців напали на німецьку автоколонну, яка збиралася вивозити місцеву молодь на каторжні роботи до Німеччини. За інформацією німецької канцелярії, після того бою окупанти змушені були замовляти 43 труни. Загинуло й четверо упівців на чолі з Володимиром Кушніром, який кулеметним вогнем прикривав відступ побратимів. На камені-стелі біля підніжжя хреста на місці загибелі упівців нині викарбувані рядки з Євангелія від Івана: "Ніхто не має більшої любові над ту, як хтось покладе душу свою за друзів своїх..."

Спортивні заходи. Визначною подією року серед велолюбителів можна назвати Всеукраїнську акцію "Велодень", що пропагує активний спосіб життя. В основі події – масовий велопробіг центральними вулицями міста Луцька. 2009 року під час Велодня в обласному центрі організатори провели I Міжнародний з'їзд Велофорум-2009. Масовий велопробіг відкривали послі європейських держав, які відзначали в Луцьку Дні Європи. Зазвичай, Велодень проводять в останню суботу травня в найбільших українських містах. Серед них традиційно й Луцьк. Крім велопробігу, тут проходять спортивні або показові змагання, виставки, конкурсні програми.

На Волині популярним є байкер-шоу "Адреналін", яке щороку проводять на околицях м. Луцька. У програмі заходу – мотозмагання, армреслінг, лицарські бої, концерт, показові виступи. Байкер-шоу завжди супроводжується

парадом, який поступово переміщується в місце проведення самого шоу – спортивно-розважального комплексу “Адреналін”, що в Луцьку.

Міжнародний фестиваль з екстремального водного туризму проводять у день професійного свята працівників природоохоронної справи в національному природному парку “Прип’ять-Стохід”. У межах фестивалю – змагання на байдарках та спортивно-культурні дійства, присвячені святкуванню Івана Купала. Маршрут “Поліської регати” проходить річками Стохід, Прип’ять. Традиційно учасники фестивалю ночують у селі Сваловичі, де р. Стохід впадає в Прип’ять, а фінішують на оз. Люб’язь. Окрім головних змагань фестивалю, біля оз. Люб’язь традиційно проходить ще багато інших цікавих заходів, зокрема змагання на байдарках на короткій дистанції, а також на традиційному для цієї місцевості дерев’яному весловому човні, турніри з пляжного волейболу та футболу.

У Любомльському районі відбувається фестиваль фізичної культури і спорту. Тут у прибузькому с. Гущі визначають кращих у гирьовому спорті, метанні колоди, армрестлінгу та інших видів спорту. Захопливими є командні змагання з перевезення навантаженого воза та перетягування линви.

Уже традиційним стало проведення в рекреаційній зоні с. Згорани Любомльського району обласного фестивалю з пляжного волейболу на кубок Волинського обласного центру фізичного здоров’я населення “Спорт для всіх”.

Позмагатися з волейболу на поліському піску приїжджають команди із Млинова та Кузнецовська Рівненської, Львова та Червонограда Львівської областей. Змагання проходять на спортивних майданчиках біля оз. Згоранське, де команди демонструють видовищну гру й дарують багато позитивних емоцій і вражень від змагань відпочивальникам, а також мешканцям с. Згорани.

У с. Дачному та на закинутому аеродромі у с. Крупі, що в Ківерцівському районі лучани мають змогу відвідати авто-, мотофестиваль Auto WESTern. Мета фестивалю – ознайомлення населення Західного регіону України із сучасним авто-ринком і ринком супутніх товарів та послуг. Фестиваль передбачає велику виставку сучасних автовиробників, виставку ретроавтомобілів, тюнінгованих автомобілів і авт із аерографією; виставку виробників супутніх товарів; автозмагання (фішка змагання – заїзди на чверть милі – драгрейсінг), мотозмагання, змагання автомайстерень, визначення переможців у низці номінацій, картинг-змагання і, безумовно, насичену шоу-програму на два дні.

На обласному фестивалі “Козацькі розваги” з нагоди Дня Берестечка та в межах Всеукраїнського Олімпійського дня проводяться змагання справжніх богатирів. Цей, уже традиційний на Волині, захід має за мету не лише пропаганду здорового активного способу життя, поширення ідей олімпізму й розвиток олімпійського руху в області, а й відродження історико-культурних та народних традицій, духовності українського народу шляхом залучення молоді та широких верств населення області до рухової активності, занять фізичною культурою та спортом. Учасники змагань демонструють свою силу, витривалість та швидкість у чотирьох вправах: “Чумаки”, “Колода”, “Козацька

вдача”, “Котигорошко”. Богатирі штовхають на дальність колоду, перетягують лину, переносять 50-тикілограмові мішки.

Релігійні (релігійні свята, ходи, події). Православний молодіжний фестиваль “Фавор” відбувається біля оз. Тросне, що в селі Карасин Маневицького району. Мета фестивалю – зацікавити молодих людей православним вченням, надати їм можливості розширити коло друзів, відчутти радість спілкування з однодумцями і єдиновірцями. У програмі фестивалю – традиційні розважальні та спортивні заходи, вихід до озера, майстер класи, тематичні бесіди з духівниками, екскурсії. Фестиваль зорієнтований на представників православної молоді віком від 18 до 35 років, духовні потреби яких не завершуються недільною молитвою в храмі. Це люди, які основою свого життя хотіли б мати православну віру й сіяти зерно Слова Божого серед ближніх.

Отож на Волині досить широкий спектр можливостей розвитку подієвого туризму, який представлений різними його видами. Найбільш різноманітні події, що можуть привабити туристів, відбуваються у Луцькому та Любешівському районах. Це музичні фестивалі, етнофестивалі, спортивно-оздоровчі заходи, національні свята.

Можна констатувати, що подієвий туризм має невичерпний ресурсний потенціал і є дуже перспективним. Однак і на обласному, і на національному рівні не розроблено маркетингові заходи для просування продукту подієвого туризму. Нині немає чіткого розуміння подієвого туризму як явища, відповідно недостатньо розвинена інфраструктура, немає центру, який об’єднував би представників владних структур, підприємців, туристичні фірми, заклади готельного й ресторанного господарств, транспортного забезпечення для здійснення управління, організації масштабних заходів. Досить важливим завданням є підготовка фахівців, які могли б надавати високоякісні послуги туристам.

Отже, для динамічного розвитку подієвого туризму в області доцільно сформулювати єдиний координаційний та інформаційний центр сприяння розвитку туризму на Волині, який об’єднував би представників органів державної влади та місцевого самоврядування, фірм, організацій, підприємств, громадян, інших зацікавлених осіб.

РОЗДІЛ 4. ОЦІНКА РІВНЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

4.1. Методика дослідження рівня розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону

Вивчення праць науковців, які досліджували проблеми розвитку рекреаційної сфери показує, що системного підходу до аналізу та оцінки стану розвитку ТРК, який надавав би повну та достовірну інформацію по Україні загалом і регіонах зокрема, немає. Тому необхідно розробити систему показників, які б дали можливість визначити тенденції розвитку рекреаційної діяльності, напрями та перспективи задіяння природних рекреаційних ресурсів (ПРР), враховуючи особливості їх просторового розміщення, доцільності та можливостей експлуатації для задоволення рекреаційних потреб. Вважаємо, що для вивчення стану розвитку ТРК регіону доцільно використати таку схему дослідження:

- 1) вивчення природоресурсних умов формування ТРК;
- 2) аналіз сучасного стану використання ПРР на основі функціонального, територіального та компонентного підходів;
- 3) оцінка природно-рекреаційного потенціалу (ПРП) регіонів;
- 4) аналіз розвитку інфраструктури туристично-рекреаційного комплексу регіону;
- 5) аналіз обсягів споживання туристично-рекреаційних послуг;
- 6) оцінка ефективності розвитку ТРК регіону на основі якісних показників.

Для дослідження сучасного стану використання ПРР доцільно використати системно-структурний аналіз, що включає аналіз компонентної структури, яка характеризує внутрішньовидові співвідношення ресурсів чи територій; функціональної, яка відображає класифікацію рекреаційних ресурсів за їх здатністю до формування спеціалізації територій; територіальної, яка характеризує просторове розміщення рекреаційних ресурсів і територій.

Компонентний аналіз передбачає виявлення внутрішньо- та міжвидових співвідношень природних ресурсів (лісових, земельних, водних), які склалися на певній території (країна, регіон тощо). При аналізі компонентної структури природних рекреаційних ресурсів виявляється своєрідність їх складу, оцінюються якісні, кількісні показники та співвідношення видів ресурсів. Для повноти уявлення про компонентну структуру необхідно виявити кількісні співвідношення, пропорції між окремими її елементами. Функціональний аналіз ПРР відображає їх класифікацію за здатністю до формування рекреаційних комплексів та участі у територіальному поділі праці, що визначає господарську спеціалізацію окремих територій. Функціональні характеристики рекреаційних ресурсів визначають територіальну цілісність, зв'язок з певними підгалузями рекреаційного господарства. В основу побудови функціональної структури ПРР покладено типологію рекреаційних ресурсів за виконуваними функціями.

Відповідно до цього можна виділити чотири основних функціональні типи ПРР: лікувальний, оздоровчий, спортивний, пізнавальний.

Аналіз територіальної структури ПРР та розкриття її сутності полягає у виділенні відповідного набору структурних елементів та встановленні територіальних співвідношень між ними.

Для визначення рівня розвитку інфраструктури туристично-рекреаційного комплексу регіону можна використати дані статистичної звітності, що дозволить оцінити регіональний розподіл відповідних закладів, їх потужність, кількісні показники надання послуг, що визначатиме фактичний стан розвитку ТРК.

Статистичні показники, як одиничні дані, мають обмежену цінність, оскільки необхідна оцінка загальних тенденцій. Для цього можна використати методи багатовимірної статистики, а потім – кластерний метод для групування регіонів за подібністю тенденцій розвитку, що забезпечить прийняття стратегічних рішень та полегшить процес формування заходів для реалізації цих стратегій. Такий підхід підкреслює переваги системного аналізу, оскільки дає можливість забезпечити регіональні органи управління інформацією для узгодженості рішень як за напрямками, так і рівнем формування (стратегічні, тактичні, оперативні).

Для проведення дослідження використана адаптована схема дослідження [1] оцінки перспективності розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону (рис. 4.1).

Рівень розвитку ТРК визначається виходячи з рівня природно-рекреаційного потенціалу та його освоєння, локалізації попиту на рекреаційні послуги, рівня розвитку безпосередньої та загальної інфраструктури туристично-рекреаційного комплексу регіону.

В основі моделі – інтегральний показник рівня розвитку ТРК, що визначається з використанням методів багатовимірної статистики.

Побудова моделі передбачає такі кроки:

- 1) обґрунтування груп показників, які будуть використані;
- 2) наповнення груп показників;
- 3) розрахунок якісних показників;
- 4) переведення різнорозмірних показників і характеристик у індивідуальні індекси (стандартизація);
- 5) вибір методів обробки даних;
- 6) розрахунок індексів підгруп і груп показників (групових індексів);
- 7) розрахунок інтегрального індексу;
- 8) групування регіонів за рівнем розвитку ТРК;
- 9) визначення сильних і слабких сторін, загроз та можливостей для окремих (прийнятих як репрезентативні) регіонів.

Для дослідження прийняті такі групи показників: природно-ресурсні, економічні, соціальні.

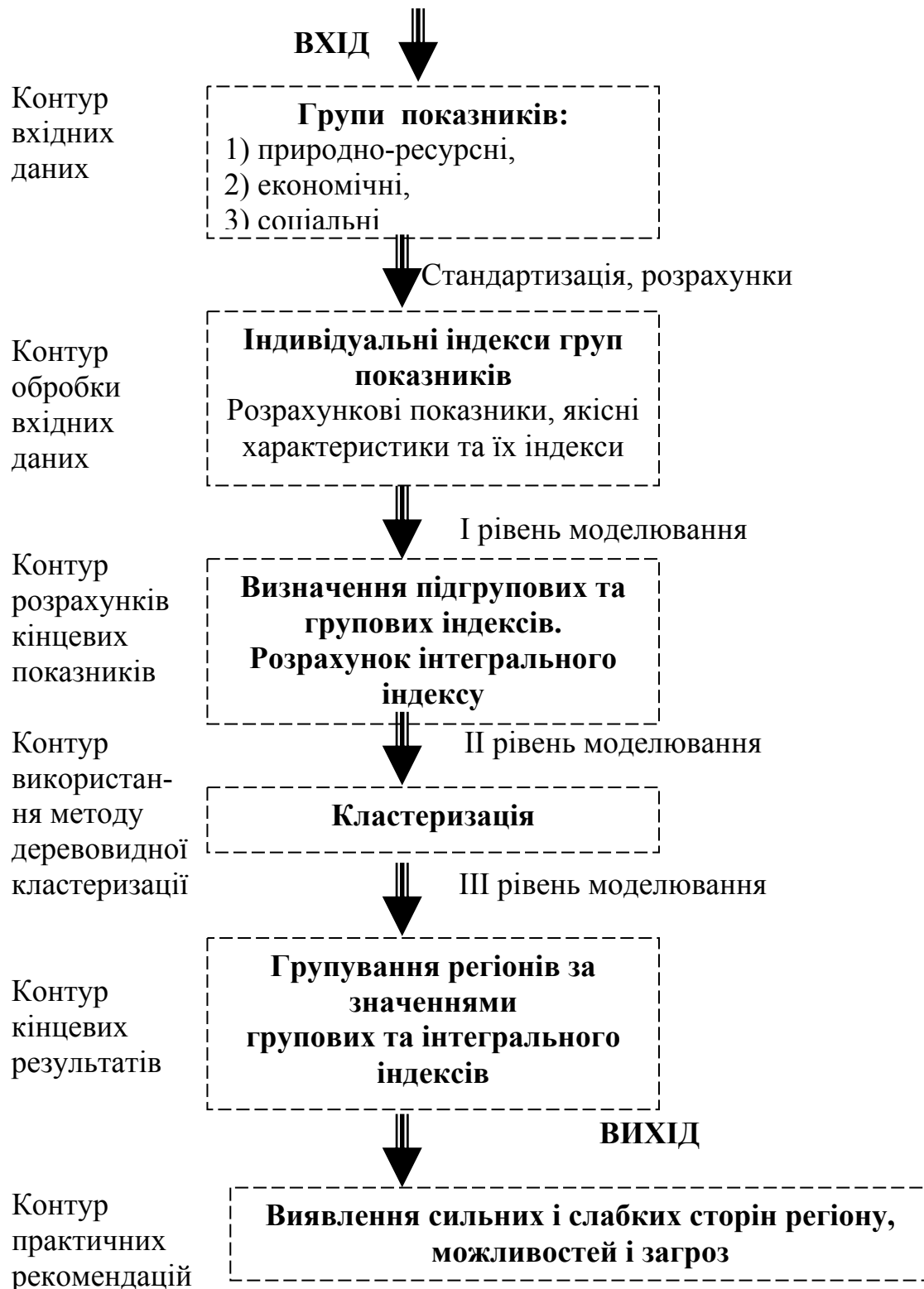

Рис. 4.1. Схема оцінки рівня розвитку ТРК регіону

При наповненні груп показників до уваги брались такі умови: можливості отримання достовірної інформації, неповторюваність в індикаторі вже існуючої інформації (якщо існує між окремими факторними ознаками дуже щільний статистичний зв'язок і є можливість виразити один показник через інший, то обидва вони у модель не включаються), можливості поповнення інформації у часі для виявлення змін одного і того ж показника, вибір лише основних характеристик певного явища чи процесу, які суттєво на нього впливають.

Група природно-ресурсних показників включає:

- прогнозні показники рівня природно-рекреаційного потенціалу регіонів;
- фактичні показники площі земель рекреаційного, оздоровчого, культурно-історичного та природоохоронного призначення за даними Земельного кадастру України;
- оцінку рівня використання природно-рекреаційного потенціалу регіонів;
- обсяги розвіданих запасів спеціальних рекреаційних ресурсів.

Група економічних показників включає:

- показники розвитку безпосередньої інфраструктури рекреаційної сфери: кількість санаторіїв, пансіонатів з лікуванням, будинків та баз відпочинку, дитячих заміських оздоровчих таборів;
- показники розвитку загальної інфраструктури: транспортної системи, забезпечення закладами харчування, проживання, розвитку торговельної мережі.

Група соціальних показників включає:

- чисельність оздоровлених у санаторно-курортних закладах;
- чисельність туристів, які перебували на території регіонів України;
- чисельність екскурсантів у регіонах України.

Частина з цих показників відображена у статистичній звітності, частина – розрахункові показники на основі статистичних даних, частина – результат експертних оцінок.

Здійснюючи оцінку кожного із групових індексів, використовуємо узагальнену форму запису індивідуальних індексів у вигляді суми стандартизованих за максимальним значенням ознак (показників):

$$k_i = p_i^n / p_i^{max}, \quad (4.1)$$

де k_i – стандартизований показник i -го регіону;

p_i^n – фактичний показник i -го регіону;

p_i^{max} – показник еталонного регіону, що вибирається за максимальним значенням.

Певні групи показників у процесі розрахунків поділяються на підгрупи. Зокрема, у групі природно-ресурсних показників розраховуються підгрупи індексів забезпечення землями рекреаційного призначення (фактичного рекреаційного землекористування) та підгрупи індексів забезпечення природними рекреаційними ресурсами (рівня природно-рекреаційного потенціалу). У групі економічних показників розраховуються підгрупи індексів

розвитку рекреаційної інфраструктури, розвитку загальної інфраструктури, індексу обсягів наданих послуг.

Груповий індекс *j*-тої групи показників визначається як їх сума (індивідуальних або підгрупових):

$$I_j = k_1 + k_2 + \dots + k_i, \quad (4.2)$$

де k_i – окремі індекси *j*-тої групи.

Використовується саме цей підхід, оскільки є певні показники, значення яких рівне 0.

Інтегральний показник рівня перспективності розвитку рекреаційного природокористування *I* визначається за формулою:

$$I = \sum_1^n I_j, \quad (4.3)$$

де I_j – груповий індекс показників *j*-тої групи;
n – кількість груп індикаторів.

Перевага моделі полягає у можливості використання не лише кінцевого результату, а й проміжних результатів обчислень, які дають можливість визначити:

- динаміку споживання рекреаційних послуг;
- рівень розвитку інфраструктури туристично-рекреаційного комплексу регіону;
- рівень освоєння природно-рекреаційного потенціалу;
- рівень забезпечення ПРР;
- концентрацію природно-рекреаційного потенціалу та земель рекреаційного призначення на 1 тис. га площі регіону, на 1 тис. жителів регіону, на одного рекреанта;
- концентрацію рекреаційних закладів на 1 тис. га площі регіону, на 1 тис. жителів регіону, на одного рекреанта.

Це важливі характеристики рівня регіонального забезпечення ПРР. Окрім того, можна провести ранжування регіонів за цими показниками, визначити сильні та слабкі сторони, загрози та можливості регіонів з точки зору перспектив розвитку рекреаційного природокористування.

4.2. Аналіз основних показників функціонування туристично-рекреаційного комплексу Волинської області в структурі Західного регіону України

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується складними та неоднозначними трансформаційними процесами, які до певної міри відображені в соціально-економічному розвитку регіонів. Наявні відмінності та диспропорції у потенційних можливостях соціально-економічного розвитку регіонів істотно позначаються на функціонуванні об'єктів різних сфер господарювання. Західний регіон України – це частина території країни, яка об'єднує 8 областей, а саме: Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Рівненську, Тернопільську, Хмельницьку і Чернівецьку, які системно між собою пов'язані. Його загальна площа становить 131,2 тис. км² або 21,7 % загальної території України. У регіоні проживає більше 10 млн. осіб або майже 1/4 чисельності населення країни. Західний регіон України розташований в межах помірно-континентального кліматичного поясу. Його характерними особливостями є прохолодний і сухий клімат з невисокою температурою повітря, а також мала швидкість вітру (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Кліматичні особливості областей Західного регіону

Область	Середня температура, °С		Атмосферні опади, мм за рік
	січня	липня	
Волинська	-4,4...-5,1	+18,8	550-640
Закарпатська	-2...-3	+19...+21	642-1411, залежно від висоти
	в горах		
	-5...-9	+9...+13	
Івано-Франківська	-4...-4,5	+18...+19,5	600-1400, залежно від висоти
	в горах		
	-6	+16	
Львівська	Поділля		
	-4,7	+18,7	641-742
	Передкарпаття		
	-6,1	+18	685-773
	Карпати		
	-6,6	+16	до 1000
Рівненська	-4,8...-5,6	+18,1...+18,6	600-650
Тернопільська	-4,5...-5,5	+18...+19	520-800
Хмельницька	-5...-6	+18,3...+19,5	560-640
Чернівецька	рівнина		
	-4,8...-5	+18,8...+19,5	500-600
	передгір'я		
	-4,8...-5,5	+16,2...+19	600-700
	гори		
	-6...-10	+13...+16	800-1200

Середня температура повітря регіону у січні коливається в межах від -2 до -10 °С, а у липні – від +9 до +19,5 °С залежно від області і висоти над рівнем моря. Такі температурні характеристики є досить комфортними для людського організму, а також сприяють проведенню широкого комплексу кліматолікування.

Кількість атмосферних опадів на території Західного регіону збільшується із півночі на південь, а також залежно від висоти підйому в гори. Найбільша кількість опадів випадає в горах – 1400 мм і більше (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька області), а найменша – 500 – 600 мм на рік – на рівнинній частині території (Волинська, Тернопільська, Чернівецька області).

Протягом року відбувається зміна вітрового режиму. Зміни відбуваються у напрямі і швидкості вітру. Вони залежать від центрів атмосферного тиску. Середня швидкість вітру в Західному регіоні складає 4 м/сек.

Параметри кліматичних умов Західного регіону входять в межі оптимальних для розвитку основних видів рекреаційної діяльності як у зимові, так і у літні місяці.

В організації рекреації особлива роль належить водним об'єктам. Можливість займатися різноманітними видами спорту, мікрокліматичний комфорт, естетична дія берегових мальовничих ландшафтів, зміна вражень – все це, діючи в комплексі, сприяє тому, що водойми цілком можна вважати природними лікувальними об'єктами.

Основу водних об'єктів нашої країни становлять ріки, тому проаналізуємо наявність річок у областях Західного регіону України (рис. 4.2).

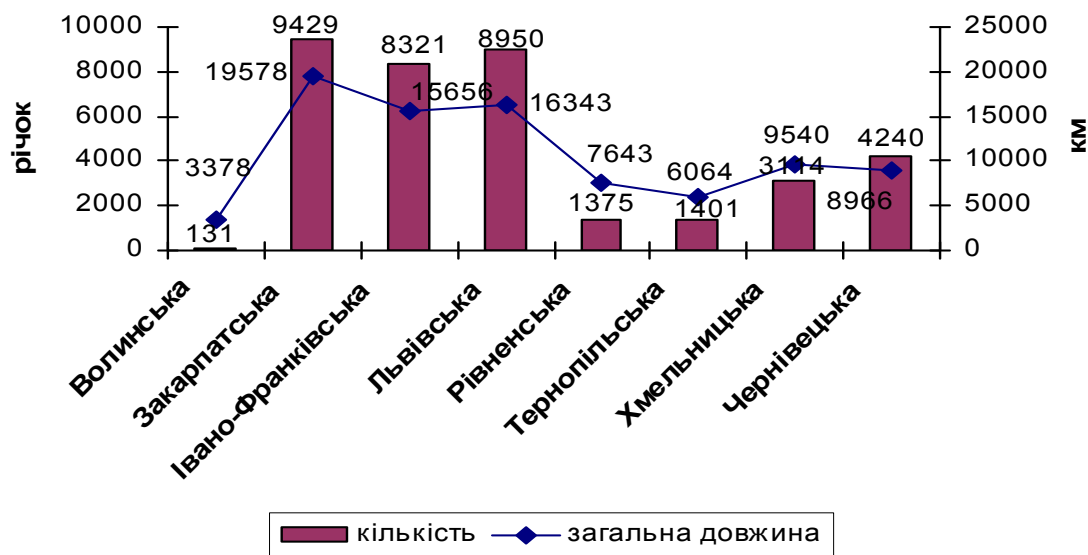

Рис. 4.2. Наявність річок у областях Західного регіону України

Найбільша кількість річок зосереджена в Закарпатській, Івано-Франківській і Львівській областях – 9429, 8321, 8950 річок відповідно. У зв'язку з цим у цій частині регіону й найбільша загальна довжина річок, а саме 51577 км загалом. Найменша кількість річок зосереджена саме у Волинській області – 131 річка, загальною довжиною – 3378 км. Це пов'язано з тим, що на

території області протікають переважно невеликі річки, а також досить велика заболоченість.

На території Західного регіону знаходиться більше 800 озер різного походження (карстові, заплавні та інші), значна частина яких зосереджена в Рівненській (500) і Волинській (220) областях. Найглибшим озером як регіону, так і України є озеро Світязь, максимальна глибина якого становить 58,4 м, а середня – 6,3 м. Також це озеро входить до списку найбільших озер України, площа його водозабору становить 112 км², а водної поверхні – 28 км².

Що ж стосується штучних водоймищ, то у регіоні наявні 6153 ставки і водосховища, загальний об'єм води яких становить 1071,68 м³ (рис. 4.3). Найбільший об'єм води у ставках і водосховищах в Хмельницькій області – 147,20 м³ і 157,05 м³ відповідно. Така ситуація зумовлена тим, що в цій області розміщене одне із найбільших в Україні водосховищ – Дністровське, загальна площа водозабору якого – 40500 км². Найменший об'єм ставків і водосховищ у Чернівецькій області – 41,28 м³ і 4,53 м³ відповідно. Що ж стосується об'єму вод, то в більшості областей, крім Волинської і Чернівецької, у водосховищах він більший ніж у ставках. Проте у всіх областях регіону спостерігається перевищення кількості ставків над кількістю водосховищ.

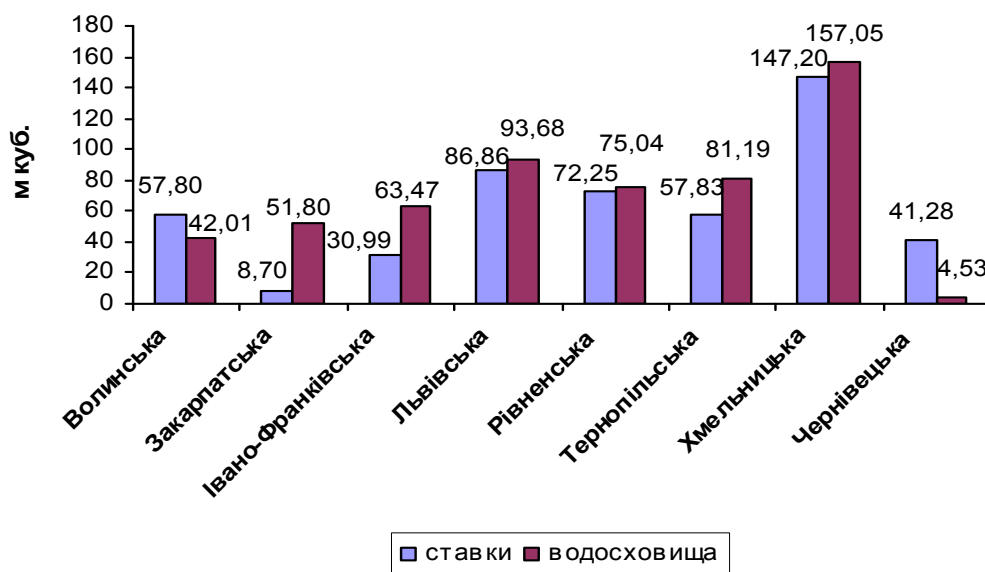

Рис. 4.3. Об'єм води ставків і водосховищ в областях Західного регіону

Одним із найважливіших чинників лікувальної та оздоровчої рекреації є наявність природних мінеральних вод. На території Західного регіону присутні родовища мінеральних вод 3-х типів, що дає можливість розвивати санаторно-курортне лікування. Родовища мін вод Волинської області відображені у табл. 4.2. Значна частина родовищ мінеральних підземних вод (11 із 19 або 57,8 %) зосереджена у Закарпатській області з досить великим добовим запасом води – від 88 до 871 м³/добу. Їх цілющі властивості відомі ще з першої половини XIX ст.

У загальному, на території Західного регіону переважають сульфатні, хлоридні, натрієві води, також існують значні запаси вуглекислих і гідрокарбонатних вод. За газовим складом основна частина мінеральних вод – вуглекислі (75,0 %), азотні та азотно-метанові (18,0 %), сульфідні (7,0 %).

Таблиця 4.2

Родовища мінеральних підземних вод у Західному регіоні

Назва родовища і місцезнаходження	Початок експлуатації	Запаси, м ³ /добу	Тип води за використанням
Закарпатська область			
Береговське, м. Берегово	1973	871	бальнеологічна
Горнотисовське, м. Рахів	1958	422	лік.-пит./бальн.
Новополянське, м. Хуст	1952	303	лік.-пит./бальн.
Шаянське, м. Хуст	1957	252	лік.-пит./бальн.
Сойминське, смт. Міжигір'я	1958	743	лік.-пит./бальн.
Синянське, с. Синяк	1956	90	бальнеологічна
Полянське, с. Поляна	1946	535	лікувально-питна
Голубинське, с. Солочин	1956	342	лік.-пит./бальн.
Плосківське, с. Плоске	1823	88	лікувально-питна
Тисівське, с. Буштино	1986	103	бальнеологічна
Келечинське, с. Келелечин	1876	500	лікувально-питна
Львівська область			
Великолюбенське, с. Великий Любень	XV ст.	576	бальнеологічна
Східницьке, м. Дрогобич	1964	64,6	лікувально-питна
Нафтуся, м. Трускавець	1827	47,2	лікувально-питна
Трускавецьке, м. Трускавець	1833	495,8	лік.-пит./бальн.
Моршинське, м. Моршин	1877	30	лік.-пит./бальн.
Тернопільська область			
Новозбручанське, с. Гусятин	1983	152	лік.-пит./бальн.
Хмельницька область			
Збручаньке, м. Сатанов	1976	257	лікувально-питна
Маківське, с. Маков	1982	103	лікувально-питна

Мінеральні води Західного регіону використовуються для бальнеотерапії у лікувальних ваннах і басейнах, а також для питного лікування. У регіоні організований промисловий розлив мінеральних вод “Лужанська”, “Поляна квасова”, “Свалява”, “Трускавецька”, “Моршинська”, “Драгівська” й інших, відомих далеко за межами Західного регіону і які користуються широким попитом.

Звичайно, на даний час, велика кількість мінеральних лікувально-столових вод видобуваються з нерозвіданих запасів. Проте, навіть якщо врахувати запаси і якість розвіданих родовищ, то можна говорити про досить високий санаторно-курортний потенціал Західного регіону, адже мінеральні води є чудовою базою для організації курортного лікування.

Важливою складовою рекреаційних ресурсів є ліси. Протягом 2005-2012 рр. площа земель лісового фонду Західного регіону становила більше 4200 тис. га. Показник лісистості становив понад 30%. Найбільш поширеними видами лісової рекреації в Західному регіоні є лікувальна, оздоровча, спортивно-туристична, утилітарна та пізнавальна. Лікувальна й оздоровча рекреація базується на використанні оздоровчих властивостей лісів у комплексі з мінеральними водами, грязями, ваннами та кліматотерапією. Невпинно зростає і використання лісів для масового відпочинку населення. Удосконалення руху громадського транспорту, збільшення кількості транспортних засобів в індивідуальному користуванні, будівництво нових доріг – все це значно розширює можливості нестационарної оздоровчої рекреації.

Західний регіон має найбагатші мисливські угіддя в Україні (табл. 4.3), територію яких заселяють десятки видів тварин і птахів, які є постійними об'єктами мисливського промислу і любительського мисливства. Саме тому, Західний регіон є досить перспективним щодо розвитку спортивно-туристичної рекреації.

Таблиця 4.3

Динаміка площі мисливських угідь у областях Західного регіону, тис.га

Область	1991	1995	2000	2005	2010
Волинська	1814,1	1841,8	1581,5	1583,7	1575,1
Закарпатська	1074,1	1074,7	1026,3	1146,5	1037,3
Івано-Франківська	1157,5	877,6	1012,2	968,7	989
Львівська	1807,1	1881,5	1752,3	1752,3	1793,8
Рівненська	1785,5	1638,1	1682,2	1567,2	1401,5
Тернопільська	1135,4	1041,6	973	972,9	972,9
Хмельницька	1741,5	1711,2	1563,1	1573,3	1575,2
Чернівецька	696,4	721,1	642,7	642,7	636,4
Західний регіон:	11211,6	10787,6	10233,3	10207,3	9981,2
Середнє	1401,5	1348,5	1279,2	1275,9	1247,7

В середньому площа мисливських угідь у Західному регіоні кожні п'ять років зменшувалася на 307,6 тис. га або на 2,9 %. У всіх областях спостерігалася така ж тенденція. Найбільше зменшення відбувалося у Рівненській області – в середньому кожні п'ять років площа мисливських угідь зменшувалася на 96 тис. га або на 5,9 %. Найменше – у Львівській – на 3,3 тис. га або в 0,998 рази.

Перспективною формою рекреаційного використання мисливських угідь Західного регіону є організація спортивно-мисливського полювання, зокрема проведення турів для вітчизняних та іноземних мисливців-спортсменів. За видовою характеристикою мисливських тварин у Західному регіоні найбільше пернатої дичини. На другому місці – хутрові звірі, а на третьому – копитні тварини. Спостерігається тенденція збільшення кількості усіх мисливських тварин.

Особливу цінність у розвитку рекреаційної сфери становлять об'єкти природно-заповідного фонду, зокрема природні, біосферні заповідники,

національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади дендрологічні, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. Найбільша частка у структурі площ земель природно-заповідного фонду Західного регіону протягом припадає на Хмельницьку область – до 48,25 % (рис. 4.5). За рейтинговою оцінкою Міністерства екології і природних ресурсів України Хмельниччина займає третє місце за показником відношення площі природно-заповідного фонду до загальної площі області – 12,7 %. Саме тут розташований ботанічний сад Подільського державного аграрно-технічного університету, урочище “Круглик”, регіональний ландшафтний парк “Мальованка”, ботанічний заказник “Пановецька дача”, національний природний парк “Подільські Товтри”, пам'ятка садово-паркової архітектури загальнодержавного значення “Полонський парк”.

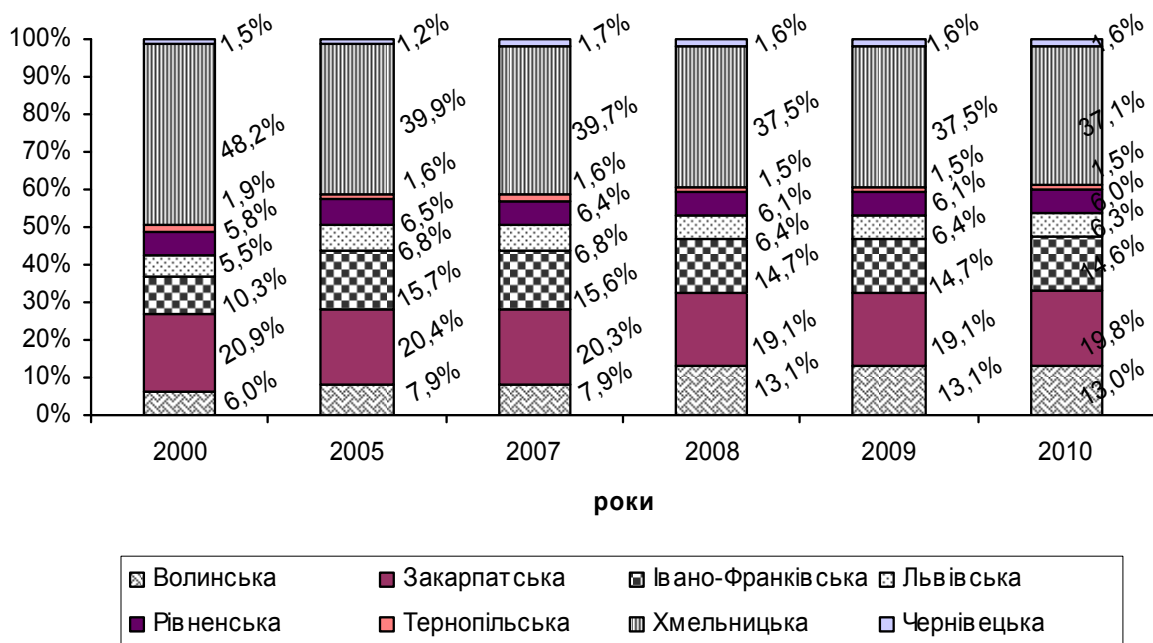

Рис. 4.5. Динаміка структури площ земель природно-заповідного фонду Західного регіону в розрізі областей у 2000-2010 рр.

На другому місці, за даними знаходиться Закарпатська область – 20%. Найбільшими об'єктами природно-заповідного фонду Закарпаття є ботанічні заказники “Сілаш”, “Ардов”, “Буштинський парк Льодовикового періоду”, регіональний ландшафтний парк “Притисянський”. На третьому місці – Івано-Франківська область – 15%. В Івано-Франківській області створено понад 450 природоохоронних територій, найбільшими з яких є: природний заповідник “Торгани”, Карпатський національний природний парк, національний природний парк “Гуцульщина”, ботанічна пам'ятка природи “Тарниці”, Джурджійський ландшафтний заказник.

Найбільшим серед заповідників та національних природних парків Західного регіону є Карпатський біосферний заповідник, площа природно-заповідного фонду якого становить 53630 га, а найменший – природний заповідник “Розточчя” – 2084,5 га, який знаходиться у Львівській області.

Найбільшою у Західному регіоні є група великих заповідників та національних природних парків (понад 30000 га). Їх кількість складає 8 одиниць – по 2 у Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській областях і по 1 у Львівській і Рівненській областях.

Переважну більшість рекреаційних зон об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення складають рекреаційні зони заповідників і національних природних парків (до 90% рекреаційних зон природно-заповідного фонду), рекреаційні території яких є ключовою складовою територіальних рекреаційних комплексів. За останні роки значно активізувалася науково-дослідна, виставкова, видавнича діяльність заповідників і національних парків. Ці заклади постійно вишукують можливість залучити додаткові позабюджетні кошти для фінансування своєї діяльності, розширюють надання платних послуг.

Досить поширена в Західному регіоні пізнавальна рекреація, мета якої – духовний розвиток людини, збагачення її знань щодо живої і неживої природи, рослинного і тваринного світу. Вона здійснюється переважно шляхом організованих походів у парки, клубні заклади, перегляду різноманітних фільмів, прослуховування звукових файлів. Проаналізуємо кількість парків, об'єктів дозвілля і їх загальну (рис. 4.6).

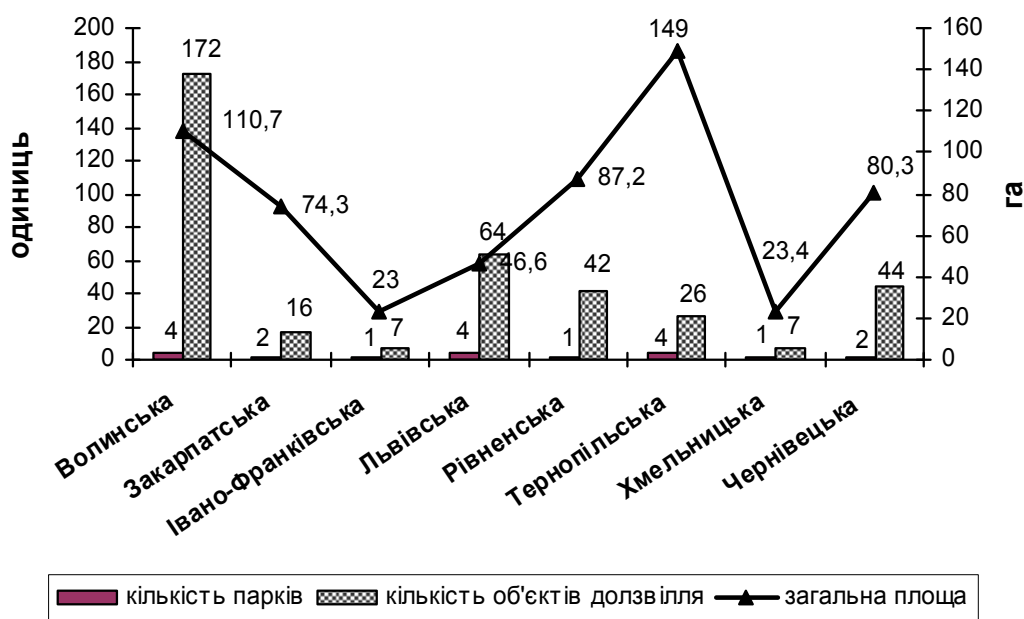

Рис. 4.6. Кількість парків, об'єктів дозвілля і їх загальна площа в областях Західного регіону в 2012 році

Найбільша кількість парків у Волинській, Львівській, Тернопільській областях – по 4 у кожній. Відповідно, тут зосереджено і достатньо велика кількість об'єктів дозвілля – 172 одиниці, 64 одиниці і 26 одиниць відповідно. Велику історичну і культурну цінність мають палацо-паркові ансамблі-садиби шляхетських родів Острозьких-Любомирських, Радзивилів, Чарторийських, Стецьких.

У Рівненській області хоча й існує всього 1 парк, кількість об'єктів дозвілля складає 42 одиниці, а у Чернівецькій – 44 одиниці у 2 парках. Специфікою цих парків є те, що вони розвиваються як поліфункціональні заклади комплексу дозвілля, поєднуючи природне середовище з технічними досягненнями, сприяють популяризації культури свого народу на фестивалях, в ігрових конкурсах, національних святах, днях мистецтва, охороні та збереженню навколишнього середовища.

Важливу розважально-рекреаційна функцію, яка направлена в першу чергу на вирішення питань організації відпочинку різних груп населення з використанням різноманітних клубних форм: вечори відпочинку, конкурсно-ігрові програми, дискотеки, клубні вітальні тощо, виконують клубні заклади. В останні роки спостерігається зменшення кількості клубних закладів. Станом на 01.01.2014 року рекреаційна інфраструктура Західного регіону представлена 1348 колективними засобами розміщення (КЗР), що складає 42,9 % від загальної по Україні кількості (табл. 4.4).

Таблиця 4.4

Кількісні показники колективних засобів розміщення у 2013 році

Область	Колективні засоби розміщення		У тому числі		Місткість КЗР / Коефіцієнт використання місткості
	усього, одиниць	у % до загальної кількості	готелі та аналогічні засоби розміщення	спеціалізованих засобах розміщення	
<i>Юридичні особи</i>					
Волинська	101	2,9	22	79	1 363/0,69
Закарпатська	92	2,6	49	43	4 109/0,15
Івано-Франківська	80	2,3	49	31	4 668/0,93
Львівська	206	5,9	136	70	12 586/-
Рівненська	35	1,0	16	19	1 106/-
Тернопільська	30	0,9	17	13	1 439/0,04
Хмельницька	49	1,4	34	15	2 213/0,06
Чернівецька	31	0,9	21	10	1 930/-
<i>Фізичні особи-підприємці</i>					
Волинська	49	1,7	45	4	723
Закарпатська	192	6,6	179	13	5 584
Івано-Франківська	145	5,0	144	1	3 395
Львівська	136	4,7	136	-	3 608
Рівненська	36	1,2	36	-	733
Тернопільська	43	1,5	42	1	1 077
Хмельницька	57	2,0	56	1	1 452
Чернівецька	66	2,3	66	-	1 732
Разом	1348	42,9	1048	300	226 822

Примітка. Складено на основі джерела [2].

Готелів та аналогічних засобів розміщення – 1048 одиниць, спеціалізованих засобів розміщення – 300. Середня місткість готелів та аналогічних засобів розміщення юридичних осіб коливається від 62 у Волинській області до 95 місць в Івано-Франківській області, спеціалізованих

засобів розміщування – від 54 у Волинській області до 225 у Львівській. Найбільша кількість із них – 342 у Львівській області. Львівщина поступається лише Автономній Республіці Крим і посідає 2-ге місце в Україні. У Волинській області 150 закладів, у тому числі 67 готельного типу і 83 – спеціалізовані. За останні роки суттєво збільшилась кількість закладів фізичних осіб-підприємців. В основному це невеликі заклади з обмеженим набором послуг.

Місткість КЗР Західного регіону становить 226822 місця. Значення цього показника найбільше у Львівській області – 16194 місця. У Волинській області цей показник складає 2086 місць. Регіон має великі потужності щодо збільшення обсягів обслуговування, так як Коефіцієнт використання місткості спеціалізованих засобах розміщування досить низький. Серед спеціалізованих закладів у регіоні розміщено 87 санаторіїв, 30 дитячих санаторіїв, 9 пансіонатів з лікуванням, 20 санаторіїв-профілакторіїв, 9 пансіонатів відпочинку та 123 бази відпочинку (табл. 4.5).

Таблиця 4.5

Спеціалізовані засоби розміщування Західного регіону в 2013 р.

Область	Санаторії	Дитячі санаторії	Пансіонати з лікуванням	Санаторії-профілакторії	Пансіонати відпочинку	Бази відпочинку, інші заклади відпочинку
Волинська	5	2	-	1	1	70
Закарпатська	18	2	2	4	2	12
Івано-Франківська	7	4	4	3	1	12
Львівська	41	5	2	5	4	13
Рівненська	4	3	-	4	-	7
Тернопільська	4	5	-	2	-	2
Хмельницька	7	6	-	1	-	1
Чернівецька	1	3	1	-	1	3
Разом	87	30	9	20	9	123

Примітка. Складено на основі джерела [2].

За кількістю санаторно-курортних закладів Львівщина поступається лише А Р Крим і посідає 2-ге місце в Україні. За кількістю ліжок (місць) у санаторно-курортних (оздоровчих) закладах – 7-ме місце по Україні і 1-ше у Західному регіоні. Для виявлення територіальної структури санаторіїв та закладів відпочинку тривалого перебування, проаналізуємо структуру санаторно-курортних і оздоровчих закладів в областях Західного регіону у 2010 році (рис. 4.7). У всіх областях, окрім Волинської, у структурі санаторно-курортних й оздоровчих закладів тривалого перебування переважають санаторії. Так, у Хмельницькій області їх частка становить 87,5 % від загальної кількості, у Тернопільській – 55,6 %, Львівській – 46,3 %. Це пов'язано з розміщенням на цих територіях значної частини природних мінеральних вод, лікувальних грязей, соляних озер, що стало основою санаторно-лікувальної діяльності. Також причинами таких змін було перепрофілювання низки пансіонатів з лікуванням у санаторії та закриття нерентабельних санаторіїв-профілакторіїв. На другому місці знаходяться бази та інші заклади відпочинку. Особливо

велика їх частка на Волині – 81,7 % від загальної кількості по області, вони здебільшого зосередженні в районі Шацьких озер (“Світязь-Центр”, “Шацькі озера”, “NESS”).

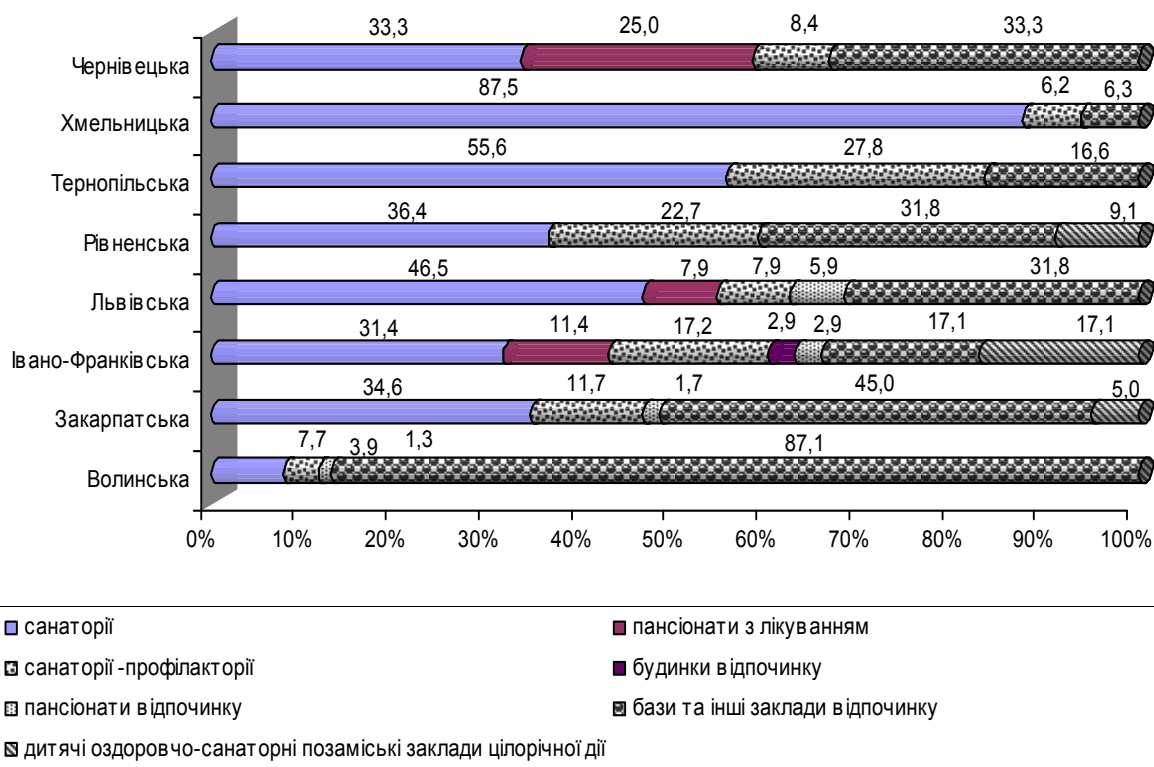

Рис. 4.7. Структура санаторно-курортних і оздоровчих закладів тривалого перебування в областях Західного регіону

Дані про обсяги обслуговування КЗР у 2013 р. відображені у табл. 4.6. Як бачимо, лідером за чисельністю оздоровлених осіб у Західному регіоні є Львівська область, на яку припадає 9,4 % юридичними особами та 5,2 % - фізичними особами, у Волинській області цей показник склав 1,3 % юридичними особами та 1,8 % - фізичними особами.

Таблиця 4.6

Чисельність оздоровлених осіб у 2013 р. в областях Західного регіону

Область	Кількість розміщених, осіб		З них у			
	усього, осіб	%	готелях та аналогічних засобах розміщування	у %	спеціалізованих засобах розміщування	%
1	2	3	4	5	6	7
<i>Юридичні особи</i>						
Україна	6 757 152	100,0	4 160 963	100,0	2 596 189	100,0
Волинська	90 030	1,3	58 877	1,4	31 153	1,2
Закарпатська	153 863	2,3	84 156	2,0	69 707	2,7

Продовження табл. 4.6

1	2	3	4	5	6	7
Івано-Франківська	171 692	2,5	138 512	3,3	33 180	1,3
Львівська	637 082	9,4	412 450	9,9	224 632	8,7
Рівненська	80 763	1,2	57 991	1,4	22 772	0,9
Тернопільська	64 754	1,0	51 405	1,2	13 349	0,5
Хмельницька	154 691	2,3	137 753	3,3	16 938	0,7
Чернівецька	71 977	1,1	69 758	1,7	2 219	0,1
<i>Фізичні особи-підприємці</i>						
Україна	1 545 931	100,0	1 306 852	100,0	239 079	100,0
Волинська	27 909	1,8	26 305	2,0	1 604	0,7
Закарпатська	91 800	5,9	88 507	6,8	3 293	1,4
Івано-Франківська	80 747	5,2	79 472	6,1	1 275	0,5
Львівська	80 747	5,2	80 747	6,2	-	-
Рівненська	68 035	4,4	68 035	5,2	-	-
Тернопільська	82 873	5,4	82 023	6,3	850	0,4
Хмельницька	42 167	2,7	42 132	3,2	35	0,02
Чернівецька	48 521	3,1	48 521	3,7	-	-

Примітка. Розроблено на основі даних джерела [2].

Детальніша інформація про обсяги оздоровлення у спеціалізованих засобах розміщення відображена у таблиці 4.7.

Таблиця 4.7

Чисельність обслужених рекреантів у спеціалізованих закладах
у 2013 році, осіб

Область	У санаторіях	У дитячих санаторіях	У санаторіях-профілакторіях	На базах відпочинку, інших закладах відпочинку	У тому числі, іноземців
Україна	1 030 002	218 733	129 752	745 300	349 952
Волинська	12 278	3 141	667	11 097	304
Закарпатська	57 293	1 680	1 791	4 277	4 047
Івано-Франківська	8 633	5 100	1 506	12 311	469
Львівська	195 386	7 479	2 700	16 993	35 532
Рівненська	10 373	1 520	2 593	4 593	85
Тернопільська	7 998	4 035	1 051	265	122
Хмельницька	9 994	6 084	655	205	84
Чернівецька	406	831	-	110	-
Разом	302 361	29 870	10 963	49 851	40 643

Примітка. Розроблено на основі даних джерела [2].

Як бачимо, найбільша чисельність рекреантів оздоровлювалась у санаторіях (302361 особа), а регіональному аспекті найбільші обсяги обслуговування у Львівській області по всіх позиціях. Великим попитом користуються санаторно-курортні послуги серед іноземців. У 2013 році загальна кількість іноземних громадян, оздоровлених у санаторно-курортних і

оздоровчих закладах Західного регіону склала 40643 особи. Високий попит іноземців свідчить про позитивні зрушення у розвитку рекреаційної сфери, які проявляються у залученні інвестицій, популяризації санаторно-курортних можливостей регіону за кордоном, підвищенні якості та розширенні асортименту послуг.

Лідером за кількістю оздоровлених іноземних громадян є Львівська область, на яку припадає 90,05 % оздоровлених іноземців від загальної кількості в Західному регіону. Серед оздоровлених 58,4% – з Російської Федерації, 12,2% – з Білорусі, 10,3% – з Республіки Молдова, 7,7% – з Азербайджану, 3,1% – з Польщі, 2,4% – з Німеччини і 9,6% – з інших країн. Це пов'язано з тим, що саме тут зосереджено велику кількість санаторіїв, профілакторіїв, будинків відпочинку, які мають не лише високорозвинену інфраструктуру, а й проводять високоефективне санаторне лікування. Також у санаторіях Львівщини щорічно проводиться сертифікація, що дає можливість рекреантам одразу знати, на який рівень обслуговування вони можуть розраховувати.

Дев'ять з десяти іноземних рекреантів на Львівщині для оздоровлення і лікування обирає місто Трускавець – курорт державного значення, де діють 23 санаторії, 6 пансіонатів з лікуванням, 3 пансіонати відпочинку, 1 курортна поліклініка і база відпочинку. Тут лікують захворювання нирок і сечовивідних шляхів, шлунка, печінки, жовчних шляхів, порушення обміну речовин, супутні захворювання серцево-судинної системи.

Лікування в санаторно-оздоровчих закладах Західного регіону – це не лише лікування і діагностика, але і високий професіоналізм фахівців. Загальна середньооблікова чисельність працюючих у КЗР Західного регіону у 2013 році склала 23820 осіб, у спеціалізованих закладах – 16226 осіб, з них 983 особи – лікарі (табл. 4.8).

Таблиця 4.8

Середньооблікова чисельність працюючих у КЗР Західного регіону у 2013 році

Область	Усього у колективних засобах розміщування	У готелях та аналогічних засобах розміщування	У спеціалізованих засобах розміщування	Лікарів у спеціалізованих засобах розміщування
Волинська	1 425	346	1 079	42
Закарпатська	3 791	893	2 898	151
Івано-Франківська	2 652	921	1 731	93
Львівська	11 732	4 081	7 651	526
Рівненська	1 069	305	764	40
Тернопільська	1 027	195	832	60
Хмельницька	1 349	511	838	53
Чернівецька	775	342	433	18
Разом	23 820	7 594	16 226	983

Примітка. Розраховано на основі даних джерела [2].

У всіх областях Західного регіону переважає обслуговуючий персонал (понад 70 %). Це пов'язано з тим, що сюди входять педагоги (вихователі),

кухарі, прибиральники тощо. Поряд з цим, значну частку серед працюючих складає середній медичний персонал: у Закарпатській, Рівненській, Тернопільській, Хмельницькій областях більше 20 % від загальної кількості. Найбільша середньооблікова чисельність працюючих у Львівській області – 11732 особи, а найменша – у Чернівецькій – 775 осіб.

Отже, як показав проведений аналіз, незаперечними лідерами є туристично-рекреаційні комплекси Львівської, Закарпатської областей, аутсайдерами – Волинської та Рівненської. Проте це узагальнені показники, на основі яких неможливо судити про перспективність розвитку ТРК регіону. Результати такого дослідження представлені в наступному підрозділі.

4.3. Позиціонування туристично-рекреаційного комплексу Волинської області на основі оцінки рівня розвитку регіонів України

Як зазначалось, для оцінки рівня розвитку ТРК регіону необхідно оцінити три групи показників. Статистичні дані за 2013 рік, представлені у додатках.

На основі аналізу кількісних показників природно-рекреаційного потенціалу та земель рекреаційного призначення, які фактично використовуються, проведено аналіз якісних показників забезпечення регіонів рекреаційними ресурсами та територіями (додаток Б). Для цього розраховані такі показники:

- рівень забезпечення регіонів мінеральними водами;
- рівень забезпечення регіонів лікувальними грязями;
- рівень природно-рекреаційного потенціалу (ПРП) регіонів, що визначається як його частка у загальному ПРП;
- рівень концентрації природно-рекреаційного потенціалу на одиницю площі регіону, що визначається як його відношення до загальної площі регіону;
- рівень концентрації природно-рекреаційного потенціалу на 1 тис. жителів регіону;
- рівень концентрації природно-рекреаційного потенціалу на одного рекреанта;
- рівень забезпечення регіонів природно-рекреаційним потенціалом, що визначається як відношення потенційної потреби до величини природно-рекреаційного потенціалу;
- рівень забезпечення регіонів землями рекреаційного призначення, що визначається як відношення потенційної потреби до площі цих земель;
- рівень концентрації рекреаційних земель на одиницю площі регіону;
- рівень концентрації рекреаційних земель на 1 тис. жителів регіону;
- рівень концентрації рекреаційних земель на одного рекреанта.

Ці показники відображено у табл. 4.9. За рівнем забезпечення землями рекреаційного призначення загалом лідирують Хмельницька, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька та Чернігівська області. Це обумовлено особливостями регіонального землекористування та

господарською спрямованістю регіонів: це непромислові області, розташовані у Поліському та Карпатському рекреаційних регіонах, де високий рекреаційний потенціал і низький та середній рівень його використання. Найнижчі показники у Дніпропетровській, Київській, Вінницькій, Донецькій, Запорізькій, Кіровоградській, Харківській, Черкаській областях. В основному – це області з розвинутою промисловістю, що обумовлює пріоритети землекористування. За рівнем концентрації земель на одного рекреанта найвищі позиції займають Чернівецька, Хмельницька, Чернігівська, Волинська, Івано-Франківська, Рівненська, Сумська, Тернопільська області, де рівень рекреаційного навантаження один з найменших за кількістю рекреантів.

Таблиця 4.9

Результати розрахунку рівня концентрації природно-рекреаційного потенціалу та земель рекреаційного призначення

Адміністративні утворення	Рівень концентрації ПРП			Рівень концентрації земель рекреаційного призначення		
	на 1000 км ²	на 1 тис. жителів	на 1 рекреанта	на 1000 км ²	на 1 тис. жителів	на 1 рекреанта
АР Крим	7,088	0,093	0,000	5,203	0,068	0,000
Вінницька	5,098	0,079	0,002	1,045	0,016	0,000
Волинська	11,089	0,214	0,006	8,282	0,160	0,004
Дніпропетровська	1,577	0,014	0,000	0,975	0,009	0,000
Донецька	1,985	0,011	0,000	3,140	0,018	0,000
Житомирська	10,569	0,235	0,012	2,679	0,060	0,003
Закарпатська	33,273	0,341	0,006	11,359	0,116	0,002
Запорізька	0,640	0,009	0,000	2,188	0,032	0,000
Івано-Франківська	13,223	0,131	0,004	18,482	0,184	0,005
Київська	6,192	0,098	0,002	1,036	0,016	0,000
Кіровоградська	2,386	0,054	0,004	0,472	0,011	0,001
Луганська	4,247	0,046	0,002	2,708	0,030	0,001
Львівська	15,587	0,131	0,001	5,344	0,045	0,000
Миколаївська	0,898	0,018	0,000	2,272	0,045	0,000
Одеська	2,093	0,029	0,000	3,444	0,047	0,000
Полтавська	3,844	0,070	0,002	4,073	0,075	0,002
Рівненська	5,522	0,096	0,004	9,323	0,161	0,006
Сумська	6,437	0,123	0,009	6,563	0,126	0,010
Тернопільська	7,000	0,086	0,005	8,558	0,105	0,006
Харківська	5,627	0,062	0,002	1,723	0,019	0,001
Херсонська	0,414	0,010	0,000	5,832	0,146	0,001
Хмельницька	6,078	0,090	0,007	15,024	0,223	0,017
Черкаська	5,761	0,089	0,003	1,526	0,024	0,001
Чернівецька	7,911	0,070	0,021	8,321	0,074	0,022
Чернігівська	5,322	0,143	0,008	7,781	0,209	0,011

Примітка. Розраховано на основі даних джерела [2].

Рівень концентрації природно-рекреаційного потенціалу найвищий у Закарпатській, Житомирській, Чернівецькій, Волинській, Хмельницька, Сумській, Івано-Франківській, Чернігівській, Львівській областях. Найнижчі показники у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Миколаївській,

Херсонській областях. Найбільший вплив на ці показники мала частка природно-рекреаційного потенціалу у структурі ПРП потенціалу регіону, що значною мірою визначило площі земель, які використовуються чи можуть використовуватися для розвитку рекреаційного природокористування. За рівнем концентрації природно-рекреаційного потенціалу на одного рекреанта найвищі показники у Чернівецькій, Житомирській, Сумській, Хмельницькій, Чернігівській областях, що знову ж таки пов'язано з низьким рівнем рекреаційного навантаження.

Крім того, проаналізовано рівень забезпечення регіонів мінеральними водами та лікувальними грязями, визначено рівень забезпечення регіонів землями рекреаційного призначення як відношення наявних площ до потреби. Дані стандартизовано, розраховано індекси підгруп і загальний індекс природно-ресурсного забезпечення регіонів (табл. 4.10, вихідні дані та проміжні розрахунки приведені у додатку Б).

Таблиця 4.10

Результати розрахунку загального індексу групи показників природно-ресурсного забезпечення регіонів (групового індексу)

Адміністративні утворення	Індекс рівня концентрації		Індекс забезпеченості регіону		Індекс забезпечення землями рекреаційного призначення	Індекс частки природно-рекреаційного потенціалу в ПРП регіону	Груповий індекс
	ПРП	рекреаційних земель	мінеральними водами	лікувальними грязями			
1	2	3	4	5	6	7	8
АР Крим	0,494	0,593	0,047	0,173	0,072	0,434	1,814
Вінницька	0,474	0,146	0,142	0,143	0,102	0,317	1,323
Волинська	1,236	1,361	0,030	0,498	0,566	0,525	4,217
Дніпропетровська	0,106	0,102	0,043	0,000	0,042	0,118	0,412
Донецька	0,101	0,262	0,185	0,000	0,091	0,123	0,763
Житомирська	1,588	0,552	0,116	0,000	0,264	0,741	3,262
Закарпатська	2,268	1,224	0,661	0,146	0,202	1	5,500
Запорізька	0,050	0,272	0,055	0,000	0,119	0,040	0,537
Івано-Франківська	0,965	2,066	0,520	0,350	0,432	0,431	4,764
Київська	0,589	0,148	0,059	0,000	0,025	0,408	1,230
Кіровоградська	0,421	0,109	0,163	0,000	0,044	0,137	0,876
Луганська	0,358	0,337	0,089	0,000	0,316	0,266	1,365
Львівська	0,919	0,512	0,844	1,000	0,173	0,797	4,246
Миколаївська	0,087	0,344	0,063	0,000	0,216	0,051	0,762

1	2	3	4	5	6	7	8
Одеська	0,160	0,418	0,087	0,000	0,312	0,163	1,140
Полтавська	0,400	0,633	0,285	0,134	0,337	0,259	2,049
Рівненська	0,625	1,515	0,081	0,228	0,827	0,260	3,535
Сумська	0,999	1,349	0,028	0,000	0,495	0,359	3,231
Тернопільська	0,693	1,203	1,000	0,009	0,517	0,226	3,650
Харківська	0,464	0,211	0,106	0,000	0,057	0,414	1,254
Херсонська	0,046	1,010	0,081	0,000	0,588	0,027	1,752
Хмельницька	0,777	2,588	0,266	0,000	1,000	0,293	4,925
Черкаська	0,584	0,226	0,063	0,000	0,069	0,282	1,225
Чернівецька	1,444	1,782	0,039	0,000	0,274	0,150	3,689
Чернігівська	0,941	1,861	0,283	0,033	0,380	0,398	3,898

На основі індексів підгруп індикаторів здійснено групування регіонів за рівнем концентрації земель рекреаційного призначення, природно-рекреаційного потенціалу, рівнем забезпечення землями рекреаційного призначення, спеціальними ПРР, часткою природно-рекреаційного потенціалу в ПРП регіону (табл. 4.11).

Таблиця 4.11

Групування регіонів за індексами підгруп показників природно-ресурсного забезпечення

	Адміністративні утворення		
	високий	середній	низький
За рівнем кон- центрації земель рекреаційного призначення	Хмельницька Івано- Франківська Рівненська	Чернігівська Чернівецька Волинська Сумська Тернопільська Херсонська Закарпатська	Полтавська, Житомирська АР Крим, Одеська, Луганська Львівська, Миколаївська Запорізька, Донецька, Черкаська, Вінницька, Харківська Київська, Кіровоградська Дніпропетровська
За рівнем концентрації ПРП	Закарпатська Львівська	Житомирська Волинська, Сумська Івано-Франківська Тернопільська Чернігівська, Чернівецька Хмельницька	АР Крим, Вінницька, Київська Полтавська, Кіровоградська Харківська, Черкаська Запорізька, Луганська, Одеська Донецька, Миколаївська Херсонська, Дніпропетровська
За рівнем забезпечення землями рекреаційного	Волинська Рівненська Сумська Тернопільська Херсонська Хмельницька	Житомирська, Закарпатська Луганська, Львівська Одеська, Полтавська Івано- Франківська, Чернігівська Миколаївська Чернівецька,	АР Крим, Вінницька, Київська Дніпропетровська Донецька Запорізька Кіровоградська Харківська Черкаська
За рівнем забезпечення спеціальними ПРР	Львівська, Івано- Франківська Волинська Тернопільська Закарпатська Полтавська	АР Крим, Донецька Вінницька, Рівненська Хмельницька Чернігівська	Житомирська, Сумська Запорізька, Київська Черкаська, Кіровоградська Херсонська, Луганська Одеська, Миколаївська Харківська, Чернівецька

Економічні показники, на основі яких здійснені розрахунки, відображені в додатку В. Основні в цій групі – показники розвитку інфраструктури туристично-рекреаційного комплексу регіону: кількість туристично-рекреаційних закладів, їх місткість (табл. 4.12).

Таблиця 4.12

Вихідні дані для розрахунку рівнів концентрації місць та індексів рекреаційних закладів¹

Адміністративні утворення	Площа регіону, ² тис.км ²	Населення, тис.осіб	Місткість		
			санаторіїв та пансіонатів з лікуванням	будинків та пансіонатів відпочинку	закладів готельного типу
АР Крим	26,1	1994,3 ²	57 439	48 003	42521
Вінницька	26,5	1614121	5 264	52 175	2 310
Волинська	20,2	1043553	1 516	2 757	2 086
Дніпропетровська	31,9	3281098	4 465	12 656	8 274
Донецька	26,5	4320821	6 746	31 117	7 570
Житомирська	29,9	1259667	1756	402	2 054
Закарпатська	12,8	1259068	5 828	849	9 693
Запорізька	27,2	1769399	6 633	16 821	6 189
Івано-Франківська	13,9	1382748	2 472	1 187	8 063
Київська	28,1	4597708	7 556	9 176	24993
Кіровоградська	24,6	984006	392	7 164	1 820
Луганська	26,7	2228481	2 531	1 052	2 078
Львівська	21,8	2536326	14 991	818	16 194
Миколаївська	24,6	1166224	4 562	16 205	3 046
Одеська	33,3	2394328	14 266	22 785	10 863
Полтавська	28,8	1452587	4 115	1 842	4 396
Рівненська	20,1	1161068	1948	696	1 839
Сумська	23,8	1126868	890	1 239	1 473
Тернопільська	13,8	1071231	1653	200	2 516
Харківська	31,4	2727968	3 748	7 873	5 969
Херсонська	28,5	1069738	2803	23 739	4 175
Хмельницька	20,6	1304690	1533	45	3 665
Черкаська	20,9	1255945	1 852	2 498	2 859
Чернівецька	8,1	908751	819	758	3 662
Чернігівська	31,9	1060973	1345	2 256	1 796

Примітка. 1. Дані Державного управління статистики України на 1 вересня 2014 року.

2. Чисельність населення тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м.Севастополя неточна.

Локалізація закладів готельного типу визначається такими передумовами як рівень ділової активності, наявність екскурсійних об'єктів, рівнем розвитку подієвого туризму, тому їх найбільша місткість в АР Крим (42521 місце), Дніпропетровській (8274 місця), Донецькій (7570 місць), Закарпатській (9693 місця), Івано-Франківській (8063 місця), Київській (24993 місця), Львівській (16194 місця), Одеській (10863 місця) областях. Розміщення санаторно-курортних закладів обумовлено особливостями природно-рекреаційного потенціалу регіонів. Саме там, де виявлені поклади лікувальних грязей,

озокериту, відкриті джерела цінних мінеральних вод найбільша місткість санаторних закладів. До того ж, ці регіони мають сприятливі природно-кліматичні умови, що дозволяє розвивати курортно-санаторну сферу не лише для задоволення внутрішнього попиту на санаторні послуги, ці регіони мають санаторії загальнодержавного значення, а також надають послуги іноземним рекреантам. Найбільша кількість будинків і пансіонатів відпочинку знаходиться в АР Крим – 48003 місця, Вінницькій області – 52175 місць, Донецькій області – 31117 місць, Запорізькій – 16821 місце, Миколаївській – 16 205 місць, Одеській – 22785 місць, Херсонській – 23739 місць областях. Зауважимо, що на відміну від санаторно-курортних закладів, будинки та пансіонати відпочинку розміщені у регіонах зі сприятливими природно-кліматичними умовами та великою чисельністю населення. За кількістю і охопленням переважають бази та інші заклади відпочинку. Найбільша кількість зафіксована в АР Крим, Донецькій, Запорізькій, Одеській, Херсонській областях. Вони є в усіх областях, розташовуються в приміських зонах великих міст і рекреаційних зонах регіонального рівня. Тому найбільша їх кількість зосереджена в регіонах з великою чисельністю населення та Чорноморсько-Азовському регіоні, де розміщені численні бази відпочинку великих підприємств з усієї України. Дитячих оздоровчих таборів загалом найбільше у Харківській, Одеській, Полтавській, Черкаській, Луганській, Дніпропетровській, Хмельницькій областях. Проте за кількістю місць лідерами є АР Крим, Донецька, Запорізька, Харківська, Херсонська області (додаток В). На основі кількісних здійснено аналіз якісних показників забезпечення регіонів рекреаційними закладами. Для цього зроблено розрахунки їх індексів (табл. 4.13).

Таблиця 4.13

Результати розрахунку рівня концентрації місць у КЗР

Адміністративні утворення	Санаторіях, І1	Базах відпочинку, І2	Готельних закладах, І3	Загалом по КЗР, Ігр
1	2	3	4	5
АР Крим	2,252	1,730	2,805	6,787
Вінницька	0,412	3,000	0,473	3,885
Волинська	0,315	0,158	0,433	0,906
Дніпропетровська	0,422	0,322	0,535	1,279
Донецька	0,421	0,819	0,619	1,859
Житомирська	0,408	0,017	0,505	0,93
Закарпатська	0,590	0,058	1,472	2,12
Запорізька	0,530	0,612	0,984	2,126
Івано-Франківська	0,458	0,072	1,052	1,582
Київська	0,547	0,340	1,423	2,31
Кіровоградська	0,206	0,372	0,549	1,127
Луганська	0,337	0,035	0,318	0,69
Львівська	0,692	0,030	1,129	1,851
Миколаївська	0,784	0,772	0,664	2,22
Одеська	0,672	0,662	0,837	2,171
Полтавська	0,318	0,108	0,558	0,984
Рівненська	0,365	0,039	0,303	0,707
Сумська	0,339	0,061	0,427	0,827

Продовження табл. 4.13

1	2	3	4	5
Тернопільська	0,415	0,022	0,436	0,873
Харківська	0,333	0,222	0,480	1,035
Херсонська	0,459	1,113	1,262	2,834
Хмельницька	0,298	0,005	0,463	0,766
Черкаська	0,276	0,125	0,528	0,929
Чернівецька	1,077	0,115	0,822	2,014
Чернігівська	0,522	0,105	0,404	1,031

Групування регіонів за рівнем забезпечення рекреаційними закладами відображено у вигляді матриці (табл. 4.14).

Таблиця 4.14

Групування регіонів за рівнем забезпечення КЗР

Рівень забезпечення Вид закладу	Високий	Середній	Низький
Санаторії та пансіонати з лікуванням	АР Крим, Одеська Закарпатська Запорізька Київська, Львівська Миколаївська Чернівецька Чернігівська	Вінницька Волинська Дніпропетровська Житомирська Івано-Франківська Тернопільська Херсонська	Кіровоградська Луганська, Сумська Полтавська Рівненська Харківська Хмельницька Черкаська
Пансіонати та будинки відпочинку	АР Крим, Одеська Вінницька Донецька Запорізька Миколаївська Херсонська	Волинська Дніпропетровська Київська Кіровоградська Полтавська Харківська	Рівненська, Сумська Тернопільська Хмельницька Черкаська Чернівецька Чернігівська
Готельні заклади	АР Крим, Одеська Закарпатська Запорізька Івано-Франківська Київська, Львівська Херсонська Чернівецька	Дніпропетровська Донецька Кіровоградська Миколаївська Полтавська Черкаська	Луганська Рівненська Сумська Тернопільська Харківська Хмельницька Чернігівська
КЗР загалом	АР Крим, Вінницька Закарпатська, Запорізька, Київська, Одеська, Миколаївська, Херсонська, Чернівецька	Дніпропетровська, Донецька Івано-Франківська Кіровоградська Львівська Харківська Чернігівська	Луганська Полтавська Рівненська Сумська Тернопільська Хмельницька Черкаська

Напрями та динаміка розвитку ТРК значною мірою визначається рівнем розвитку загальної інфраструктури регіонів, зокрема, транспортної системи, закладів харчування, проживання. Для урахування впливу цих чинників на тенденції розвитку ТРК використані інтегральні індекси облаштування життєдіяльності та благоустрою території, забезпеченості шляхами сполучення. Ці показники відображені у табл. Д.1, Д.2 додатку Д. Згідно з використаними даними, найкращі позиції у таких регіонів: Одеська, Харківська, Донецька, Запорізька, Київська, Львівська, Івано-Франківська, Дніпропетровська, Вінницька області, АР Крим.

Ці проміжні результати дають можливість визначити індекс групи економічних показників. Результати розрахунку групового індексу відображені у таблиці 4.15.

Таблиця 4.15

Результати розрахунку загального індексу групи економічних показників

Адміністративні утворення	Індекси підгруп показників		Груповий індекс
	рекреаційної інфраструктури	загальної інфраструктури	
АР Крим	6,787	1,853	8,64
Вінницька	3,885	2,048	5,933
Волинська	0,906	1,519	2,425
Дніпропетровська	1,279	2,491	3,77
Донецька	1,859	2,994	4,853
Житомирська	0,93	1,517	2,447
Закарпатська	2,12	1,56	3,68
Запорізька	2,126	2,562	4,688
Івано-Франківська	1,582	2,516	4,098
Київська	2,31	2,358	4,668
Кіровоградська	1,127	1,301	2,428
Луганська	0,69	1,745	2,435
Львівська	1,851	2,407	4,258
Миколаївська	2,22	1,211	3,431
Одеська	2,171	7,843	10,014
Полтавська	0,984	1,653	2,637
Рівненська	0,707	1,35	2,057
Сумська	0,827	1,453	2,28
Тернопільська	0,873	1,609	2,482
Харківська	1,035	2,15	3,185
Херсонська	2,834	1,02	3,854
Хмельницька	0,766	1,673	2,439
Черкаська	0,929	1,407	2,336
Чернівецька	2,014	1,506	3,52
Чернігівська	1,031	1,184	2,215

Наступним кроком є аналіз надання туристично-рекреаційних послуг за чисельністю рекреантів, оздоровлених у певних закладах, показників внутрішнього туризму. Дані по Україні відображено у таблиці 4.16.

Таблиця 4.16

Обслуговано приїжджих у колективних засобах розміщування у 2013 році за типами засобів, осіб

Адміністративні утворення	Усього обслуговано, осіб	У готелях та аналогічних засобах розміщування	У спеціалізованих засобах розміщування	У тому числі	
				у санаторних та оздоровчих закладах	у пансіонатах і базах відпочинку
Україна	8 303 083	5 467 815	2 835 268	1 549 728	1 046 461
АР Крим	1 368 988	545545	823 443	553 049	245 007
Вінницька	134 551	74140	60 411	59 830	581
Волинська	117 939	85182	32 757	16 086	15 067
Дніпропетровська	557 428	356401	201 027	34 928	161 707
Донецька	454 175	233969	220 206	64 749	134 473
Житомирська	76 390	60119	16 271	12 837	-
Закарпатська	245 663	172663	73 000	64 720	4 987
Запорізька	287 319	103322	183 997	54 607	95 180
Івано-Франківська	252 439	217984	34 455	19 220	13 960
Київська	242 648	195427	47 221	27 092	19 229
Кіровоградська	66 909	48921	17 988	5 173	12 645
Луганська	145 289	101945	43 344	24 043	13 801
Львівська	717 829	493197	224 632	206 444	18 188
Миколаївська	201 736	73802	127 934	19 617	64 310
Одеська	567 678	295298	272 380	128 794	73 581
Полтавська	218 208	153102	65 106	62 621	557
Рівненська	148 798	126026	22 772	18 179	4 593
Сумська	65 012	50883	14 129	7 348	6 781
Тернопільська	147 627	133428	14 199	13 084	265
Харківська	320 915	256111	64 804	39 537	23 608
Херсонська	190 759	47775	142 984	20 923	103 579
Хмельницька	196 858	179885	16 973	16 733	205
Черкаська	129 630	96654	32 976	24 034	8 658
Чернівецька	120 498	118279	2 219	2 008	211
Чернігівська	80 239	69234	11 005	7 118	3 887
м. Київ	1 164 100	1119400	44 700	40033	4 667
м. Севастополь	83 458	59123	24 335	4 664	18 991

Примітка. Складено на основі даних джерела [2].

Згідно статистичних даних, у 2013 році було оздоровлено протягом тривалого часу 2 835 268 осіб, з них у санаторіях – 1 549 728 осіб, у будинках та базах відпочинку 1 046 461 особа. Найбільша чисельність рекреантів оздоровлювалась і відпочивала в АР Крим (31% від загальної кількості по Україні), Донецькій (9%), Запорізькій (7%), Львівській (8%), Миколаївській (4%), Одеській (8,3%), Херсонській (6,1%) областях. Це досить стійка тенденція за останні роки. Проте зауважимо на суттєві відмінності у формуванні цих показників. Так, показники АР Крим, Львівської та Одеської області

сформувались з урахуванням приїжджих рекреантів, Донецької, Запорізької, Дніпропетровської, Харківської – на основі внутрішнього попиту.

У Волинській області ці показники значно менші, проте є тенденція до збільшенні чисельності рекреантів як за рахунок місцевих відпочивальників, так і приїжджих. Результати розрахунку індексу рівня обслуговування відображені в табл. 4.17.

Таблиця 4.17

Результати розрахунку індексу рівня обслуговування рекреантів, екскурсантів та туристів

Адміністративні утворення	Індекс обслуговування у КЗР	Індекс обслуговування туристів	Індекс обслуговування екскурсантів	Індекс підгрупи
АР Крим	1	0,658	0,110	1,768
Вінницька	0,093	0,029	0,019	0,142
Волинська	0,081	0,017	0,025	0,123
Дніпропетровська	0,384	0,027	0,005	0,416
Донецька	0,313	0,117	0,020	0,450
Житомирська	0,053	0,003	0,003	0,058
Закарпатська	0,169	0,028	0,005	0,203
Запорізька	0,198	0,045	0,047	0,290
Івано-Франківська	0,174	0,277	1,000	1,451
Київська	0,969	1,000	0,143	2,112
Кіровоградська	0,046	0,006	0,017	0,070
Луганська	0,100	0,024	0,012	0,136
Львівська	0,494	0,166	0,059	0,719
Миколаївська	0,139	0,018	0,003	0,160
Одеська	0,391	0,028	0,058	0,477
Полтавська	0,150	0,010	0,043	0,203
Рівненська	0,102	0,003	0,004	0,108
Сумська	0,045	0,025	0,008	0,078
Тернопільська	0,102	0,024	0,009	0,135
Харківська	0,221	0,136	0,009	0,366
Херсонська	0,131	0,018	0,015	0,164
Хмельницька	0,136	0,025	0,024	0,185
Черкаська	0,089	0,015	0,035	0,139
Чернівецька	0,083	0,014	0,004	0,101
Чернігівська	0,055	0,001	0,025	0,081

Динаміка дитячого відпочинку в регіональному розрізі відображена додатку В, табл. В.9. Найбільша кількість дітей оздоровлювалась в АР Крим, Дніпропетровській, Донецькій, Одеській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій областях. На основі аналізу кількісних показників надання послуг здійснене групування регіонів у табл. 4.18.

Таблиця 4.18

Групування регіонів за обсягами наданих послуг

Рівень Показники	Високий	Середній	Низький
Кількість обслугованих осіб	АР Крим Дніпропетровська Донецька Івано-Франківська Київська Львівська Одеська Харківська	Закарпатська Запорізька Миколаївська Полтавська Херсонська Хмельницька	Вінницька, Волинська, Житомирська, Кіровоградська, Луганська, Рівненська, Сумська, Тернопільська Чернівецька, Черкаська Чернігівська

Ці проміжні результати дають можливість визначити інтегральний індекс рівня розвитку ТРК регіонів України (табл. 4.19).

Таблиця 4.19

Результати розрахунку інтегрального індексу рівня розвитку ТРК регіонів України

Адміністративні утворення	Індекси групових показників			Інтегральний індекс
	природно-ресурсного забезпечення	економічних показників	обсягів обслуговування	
АР Крим	1,814	8,64	1,768	12,222
Вінницька	1,323	5,933	0,142	7,398
Волинська	4,217	2,425	0,123	6,765
Дніпропетровська	0,412	3,77	0,416	4,598
Донецька	0,763	4,853	0,450	6,066
Житомирська	3,262	2,447	0,058	5,767
Закарпатська	5,5	3,68	0,203	9,383
Запорізька	0,537	4,688	0,290	5,515
Івано-Франківська	4,764	4,098	1,451	10,313
Київська	1,23	4,668	2,112	8,01
Кіровоградська	0,876	2,428	0,070	3,374
Луганська	1,365	2,435	0,136	3,936
Львівська	4,246	4,258	0,719	9,223
Миколаївська	0,762	3,431	0,160	4,353
Одеська	1,14	10,014	0,477	11,631
Полтавська	2,049	2,637	0,203	4,889
Рівненська	3,535	2,057	0,108	5,7
Сумська	3,231	2,28	0,078	5,589
Тернопільська	3,65	2,482	0,135	6,267
Харківська	1,254	3,185	0,366	4,805
Херсонська	1,752	3,854	0,164	5,77
Хмельницька	4,925	2,439	0,185	7,549
Черкаська	1,225	2,336	0,139	3,7
Чернівецька	3,689	3,52	0,101	7,31
Чернігівська	3,898	2,215	0,081	6,194

На основі даних табл. 4.19 здійснене групування регіонів за індексом групи економічних показників (табл. 4.20).

Таблиця 4.20

Групування регіонів за індексом групи економічних показників

	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Регіони	АР Крим, Київська Закарпатська Івано-Франківська Львівська, Одеська Хмельницька Чернівецька	Вінницька, Харківська Волинська Житомирська Полтавська Сумська Тернопільська Рівненська Чернігівська, Донецька Запорізька, Херсонська	Дніпропетровська Кіровоградська Луганська Черкаська Миколаївська

На основі SWOT-аналізу виявлено сильні та слабкі сторони, можливості та загрози для трьох репрезентативних областей (табл. 4.21).

Таблиця 4.21

SWOT-аналіз для репрезентативних областей України

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Чернівецька область (1 група)	Вигідне географічне розташування Сприятливі кліматичні умови. Наявність різноманітних ПРР. Багатонаціональний склад населення. Низький рівень урбанізації. Міцні національно-культурні традиції, численні пам'ятки	Низький рівень конкурентоспроможності рекреаційних послуг Низька інвестиційна привабливість регіону. Невисокий рівень розвитку загальної інфраструктури
Волинська область (2 група)	Вигідне географічне розташування. Сприятливі кліматичні умови. Наявність різноманітних ПРР. Толерантне населення. Низький рівень урбанізації. Збережені національно-культурні традиції, пам'ятки	Низький рівень конкурентоспроможності рекреаційних послуг Низька інвестиційна привабливість регіону. Невисокий рівень розвитку транспортної системи
Донецька область (3 група)	Висока щільність населення Високий рівень розвитку загальної інфраструктури Висока інвестиційна привабливість	Високий рівень техногенного забруднення території. Низький рівень конкурентоспроможності рекреаційних послуг
	Можливості	Загрози
Чернівецька область (1 група)	Рекреаційна сфера визнана пріоритетною Низький рівень використання ПРП. Реалізація цільових програм розвитку туризму. Розвиненість малого бізнесу Прикордонне розташування, участь у міжнародних програмах розвитку	Недосконале, несприятливе законодавство Проблеми власності на землю Нерозвиненість ринку природних ресурсів. Низький рівень дієвості та повноважень органів самоврядування
Волинська область (2 група)	Рекреаційна сфера визнана пріоритетною Низький рівень використання ПРП Реалізація цільових програм розвитку туризму. Прикордонне розташування, участь у міжнародних програмах	Те ж саме
Донецька область (3 група)	Високий рівень попиту на рекреаційні послуги. Реалізація цільових програм розвитку туризму, використання ПРП. Розвиненість малого та середнього бізнесу	-''- Ризик погіршення екологічної ситуації Ризик вилучення рекреаційних земель для розвитку промисловості

Узагальнимо результати проведеного дослідження.

Таким чином, Волинська область має вигідне географічне розташування, сприятливі кліматичні умови, унікальні природні ландшафти та цінні бальнеологічні ресурси. Рівень використання природно-рекреаційного потенціалу незначний, що робить туристично-рекреаційну сферу перспективною.

На основі результатів проведеного дослідження можна зробити висновки щодо необхідності суттєвих інституційних, організаційних, економічних змін, основні з яких:

- поліпшення стану довкілля, відтворення порушених ландшафтів, пам'яток природи;
- реалізація на практиці закладених в основних законодавчих актах країни положень про експлуатацію земель рекреаційного призначення (в тому числі, законодавчого визнання багатоваріантності форм власності);
- визначення ефективних шляхів, форм і методів стимулювання розвитку підприємництва у сфері рекреаційного природокористування;
- поліпшення інвестиційного клімату та підвищення інвестиційної привабливості рекреаційних територій регіонів;
- удосконалення організаційної структури галузевого управління;
- раціональне використання та відновлення природно-рекреаційного потенціалу;
- впровадження екологічних регламентів рекреаційного природокористування, розробка механізмів їх дії та впровадження у практику управління.

4.4. Рекреаційне районування Волинської області

До визначення рекреаційного району є багато підходів. Є. Котлярів вважає, що рекреаційний район – це цілісна територія, якій характерні сприятливі для рекреації поєднання природних умов, наявність рекреаційних об'єктів, спеціалізація. Це складний адміністративно-господарський організм, який обслуговують сільськогосподарські та промислові підприємства, транспортні, будівельні, культурно-побутові та інші організації [4, с. 58].

Н. Мироненко та М. Бочваров розглядають рекреаційний район як територію, придатну для організації відпочинку і туризму на основі наявних рекреаційних ресурсів, як територію зі спеціалізацією на рекреаційному обслуговуванні, як соціально-географічний район, виділення якого базується на соціологічних і соціо-економічних підходах [5, с.83].

Висловлювалась думка про те, що туристичним районом може бути тільки та територія, де туризм має домінуюче значення. Але такі території дуже рідкісні і навіть в курортно-туристичних районах ми зустрічаємося з багатопрофільним використанням земельного фонду і поліфункціональною структурою господарського комплексу. За визначенням В. Стаускаса, рекреаційним районом доцільно вважати таку територію, де функція організації рекреації або курортного лікування стає конкурентоспроможною з іншим

способом використання території, де ця функція відіграє або буде відігравати провідну роль [6, с. 164].

За визначенням І. Пирожника, рекреаційний район – це соціально-економічна територіальна система, сукупність взаємозв'язаних територіальних рекреаційних систем (ТРС) всіх рангів та інфраструктурних підприємств, які забезпечують виконання цільової функції ТРС, і характеризується спільністю рекреаційної спеціалізації і соціально-економічних умов розвитку відпочинку і туризму. Рекреаційні райони виділяються за ознакою взаємопов'язаності їх структурних елементів. При цьому районоутворюючими є не лише інфраструктурні зв'язки, але й зв'язки по кооперуванню і комбінуванню в наданні рекреаційних послуг [7, с. 21].

Таким чином, рекреаційний район – це цілісна територія, яка складається з двох взаємопов'язаних елементів: ТРС і оточуючого соціально-економічного простору, що забезпечує її ефективну діяльність і для якої властива рекреаційна спеціалізація, або рекреаційна галузь є чи може стати конкурентоспроможною. Межі ТРС відображаються в земельному плані і порівняно строго фіксовані (землі курортів, зон відпочинку, лісопарки), тоді як рекреаційні райони не мають чітко виражених меж і визначаються із врахуванням соціально-економічного тяжіння, виробничо-економічних зв'язків ТРС з іншими системами, формування систем розселення і адміністративного поділу території. Якщо межі рекреаційного району охоплюють кілька адміністративних районів, можна їх розглядати як рекреаційні підрайони, що зручно з точки зору управління та регулювання рекреаційними процесами.

В межах рекреаційного району функціонують такі таксономічні одиниці: рекреаційний пункт, рекреаційний вузол, рекреаційний підрайон.

Рекреаційний пункт – це чітко обмежена територія, об'єкти якої виконують одну або кілька споріднених рекреаційних функцій. В умовах адміністративної області не варто говорити про комбінат чи рекреаційний центр в тому розумінні, в якому вони вживались вище. Ми вважатимемо рекреаційним центром місце зосередження рекреаційних об'єктів, органів та установ управління і організації рекреаційної діяльності, природних та культурно-історичних комплексів, при тому, що це не об'єднання, а лише проста їх сума. Визначальною для рекреаційного центру є організаційна, управлінська, координуюча, планувальна функції.

Рекреаційний вузол – це поєднання кількох рекреаційних пунктів, як однотипних, так і різнотипних. Для вузла найбільш характерним є компактність території, використання єдиної інфраструктури, однорідність рекреаційних потоків. Рекреаційний підрайон – це сукупність рекреаційних пунктів та вузлів, що використовують на певній території спільну інфраструктуру та рекреаційні ресурси.

Результати аналізу природних, культурно-історичних ресурсів, соціально-економічних факторів, територіальних аспектів їх розміщення дозволяють перейти до вирішення проблем рекреаційного районування регіону.

Районування ми розглядаємо як процес поділу території на відносно цілісні частини, як систематизацію за галузевою ознакою. Рекреаційне

районування необхідне для територіального управління та регулювання, проведення внутрішньорегіональної рекреаційної політики, посилення рекреаційної спеціалізації, яка дасть поштовх до вирівнювання соціально-економічної ситуації в усіх адміністративних районах області, подолає відставання поліських районів.

В основу рекреаційного районування покладені принципи:

- змістовності, який визначає, що рекреаційному району притаманні єдність, цілісність рекреаційних процесів, структурне наповнення виділених таксонів;

- комплексності, який полягає в необхідності єдиного розгляду всіх основних факторів рекреаційного районування в їх взаємозв'язку;

- системності, згідно якого таксони нижчого рангу розглядаються як підсистеми найбільшого таксону;

- однорідності, який полягає в тому, що поділ територій на таксони різного ієрархічного рівня проводиться, виходячи з відносної спільності природних і економічних умов, ступінь однорідності яких визначається глибиною районування;

- територіальної єдності та відповідності рекреаційного районування адміністративному поділу області;

- перспективності, згідно якого шляхом рекреаційного районування вирішуються прогностичні завдання, враховуються майбутні тенденції розвитку рекреаційної галузі регіону;

- динамічності, як постійного розвитку ТРС, зміни параметрів її функціонування.

В основу сучасного рекреаційного районування слід покласти такі критерії:

- територіальну структуру сучасного стану та організації рекреаційної галузі;

- питому вагу зайнятих в рекреаційному господарстві від загальної чисельності працюючого населення;

- рівень кооперування рекреаційної галузі з іншими галузями господарства;

- рівень розвитку рекреаційної інфраструктури;

- рекреаційні ресурси, як основу формування рекреаційних районів та фактор, що визначає їх спеціалізацію;

- екологічність території;

- економіко-географічне розміщення;

- сучасну і перспективну потребу населення в рекреаційних послугах.

В колективній монографії “Єврорегіон Буг: Волинська область” [8, с. 349] запропоновано схему організації ТРС області, яку складають п'ять рекреаційних районів – Шацько-Любомльський, Луцько-Ківерцівський, Володимир-Волинсько-Берестечківський, Ковельсько-Камінь-Каширський, Прип'ять-Любешівський. Кожен з цих районів поділяється на кілька підрайонів: Шацько-Любомльський район складається з Шацького і Любомльського; Луцько-Ківерцівський – з Луцького і Ківерцівського;

Володимир-Волинсько-Берестечківський – з Володимир-Волинського, Нововолинського і Берестечківського; Ковельсько-Камінь-Каширський – з Ковельського і Камінь-Каширського; Прип'ять-Любешівський – з Прип'ятського і Любешівського. В залежності від переважаючого характеру РР, райони поділяються на зони пізнавального туризму, стаціонарно-оздоровчого та змішаного відпочинку. Також виділяють планувальні осі I і II порядку та центри трьох рівнів.

У Волинській області Камінь-Каширський, Любешівський, Маневицький, Ратнівський, Старовижівський (північна частина) райони визнані як території дуже забруднені. Рекреаційна привабливість південно-західних районів – незначна. Економічна доцільність районування вимагає більш чіткої прив'язки до адміністративних районів з точки зору вдосконалення процесів управління рекреаційною сферою області, поєднання галузевого і територіального планування і управління, підвищення його ефективності. Це сприятиме оптимізації рекреаційної діяльності в адміністративній області в цілому і розвиватиме ефективні, раціональні зв'язки та взаємовигідні позиції на міжрайонному рівні.

Ми пропонуємо виділити такі рекреаційні райони: Шацько-Любомльський, Луцько-Ківерцівський, Ковельсько-Турійський. Ці райони поділяються на підрайони: Шацько-Любомльський – на Шацький та Любомльський; Луцько-Ківерцівський – на Луцький та Ківерцівський; Ковельсько-Турійський – на Ковельський та Турійський.

Слід зауважити, що сформованим є лише Шацько-Любомльський рекреаційний район, особливо Шацький рекреаційний підрайон. В основі формування Шацького рекреаційного підрайону лежить унікальне поєднання високобонітетних, фітонцидних лісів, мальовничих, зі сприятливими умовами для купання, рибалки, водних видів спорту озер, особливого лікувального мікроклімату, сприятливого екологічного фону, родовищ лікувальних мінеральних вод, грязей, сапропелів, лікарських рослин, іхтіофауни, мисливської фауни. Це дало поштовх для бурхливого рекреаційного освоєння цих ресурсів у 60-ті роки. В даний час цей підрайон має сформовану МТБ та інфраструктуру рекреації.

В Любомльському підрайоні особливо актуальним є створення мережі закладів для короточасного відпочинку (кемпінгів, мотелів, готелів, автостоянок, рекреаційних куточків) для транзитних закордонних та вітчизняних туристів. В даному рекреаційному районі чітко виділяються Пісочненський, Шацький, Світязький та Згоранський рекреаційні вузли. Рекреаційними центрами району є смт. Шацьк і м. Любомль. Функціонально-територіальна структура Шацького рекреаційного підрайону зображена на рис. 4.8.

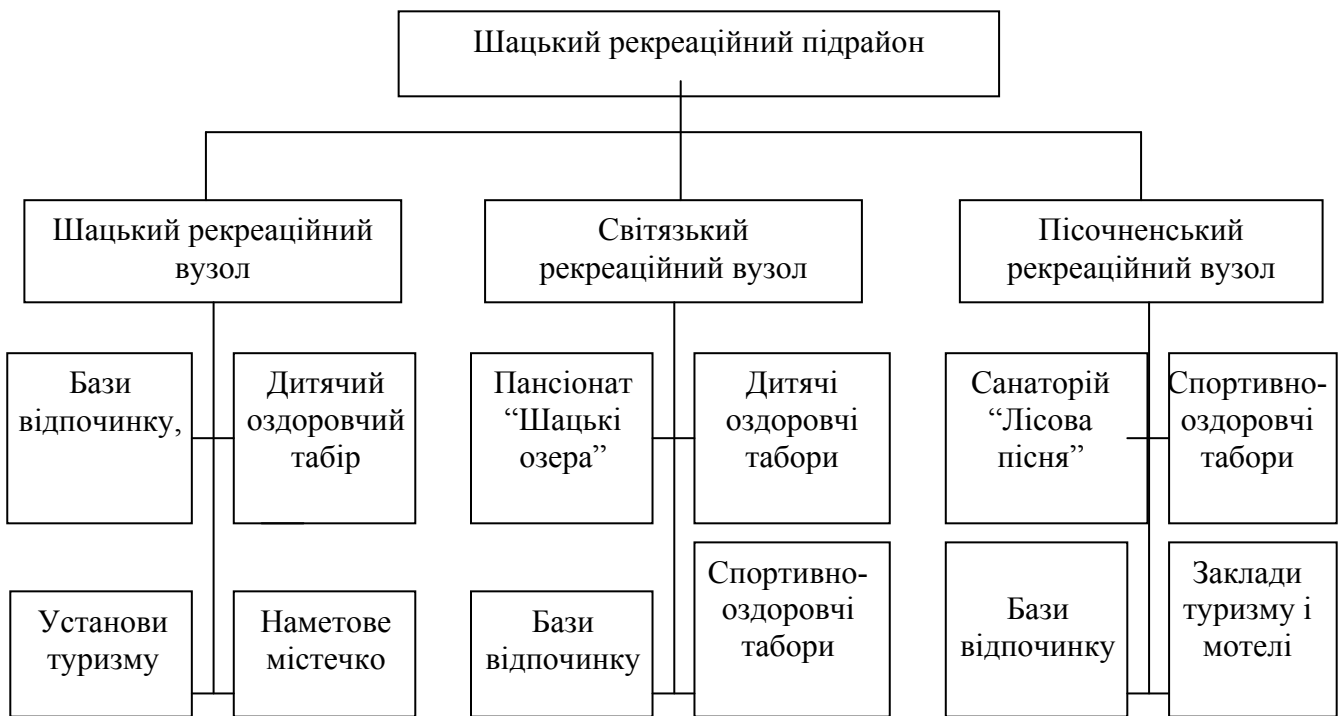

Рис. 4.8. Структура Шацького рекреаційного підрайону

Ковельсько-Турійський рекреаційний район почав формуватись на основі цінних, високоатрактивних лісо-озерних комплексів, мережі мисливських господарств, санаторно-курортних ресурсів. Особливої уваги заслуговує Озерянський лісо-озерний комплекс, де розташовані бази відпочинку, будинки рибалок та мисливців. Надзвичайно чиста вода, піщане дно та пляжі озер, оточення високобонітетними сосново-дубовими лісами, відносно невелика заболоченість території, наявність грибних та ягідних місць дуже приваблює туристів. На думку спеціалістів, цей комплекс доцільно включити як філію до складу Шацького національного природного парку. Вигідне географічне розміщення озер цієї групи, наближеність їх до великих міст області, розвинена транспортна мережа дали б можливість швидко розвивати рекреаційну галузь. Резервом для рекреаційного будівництва є оз. Велимче Турійського району, де з рекреаційних закладів функціонує лише будинок рибалки. В Ковельсько-Турійському рекреаційному районі нараховується близько 50 малих та середніх озер, придатних для рекреаційного використання. В рекреаційному районі можна виділити Ковельський, Озерянський та Соминський рекреаційні вузли. Рекреаційними центрами є м. Ковель та смт. Турійськ.

До рекреаційних центрів Волинської області, як місць зосередження рекреаційних закладів, екскурсійних об'єктів належать міста Луцьк, Ковель, Володимир-Волинський, Ківерці, Берестечко, смт. Шацьк.

Рекреаційні зони, які є основою рекреаційного районування, представлені санаторно-курортними зонами, пізнавального туризму, спортивно-оздоровчими, стаціонарно-оздоровчими, комбінованого відпочинку, що відповідає основним функціональним типам територіальних рекреаційних

систем: лікувальному, оздоровчо-спортивному, пізнавальному. Цей поділ досить умовний, тому що існує тісне переплетіння при споживанні різних видів рекреаційних послуг. Але поділ на функціональні рекреаційні зони необхідний для організації ефективної рекреаційної діяльності та досягнення якнайкращих економічних і соціальних результатів.

У Шацькому, Ківерцівському, Ковельському підрайонах функціонують наступні рекреаційні зони – санаторна, стаціонарно-оздоровча, спортивно-оздоровча, комбінованого відпочинку, пізнавального туризму. В Любомльському підрайоні є зони стаціонарно-оздоровчі, спортивно-оздоровчі, комбінованого відпочинку. У Луцькому та Ковельському підрайонах найчіткіше виділяються зони пізнавального туризму, спортивно-оздоровчі, комбінованого відпочинку.

Таким чином, проведене рекреаційне районування відображає сформовану, з перспективою на подальший розвиток, функціонально-територіальну структуру ТРК Волинської області.

ВИСНОВКИ

У монографії здійснено аналіз показників сучасного стану туристично-рекреаційного комплексу Волинської області, виявлено загальні тенденції та особливості. Здійснено оцінку сучасного стану розвитку ТРК регіонів України для виявлення місця ТРК Волинської області. Результати аналізу дозволяють зробити такі узагальнення та висновки.

1. Основою формування ТРС є рекреаційні ресурси (природні, культурно-історичні, соціально-економічні). В процесі вивчення ПРР території важливе місце займає положення про природний рекреаційний потенціал. Природний рекреаційний потенціал – це здатність розвіданих та експлуатаційних природних рекреаційних ресурсів сприяти відновленню здоров'я людей, їх відпочинку, фізичному, інтелектуальному та духовному розвитку і обумовлюється територіальними, часовими межами, технічними, науковими, фінансовими можливостями освоєння та експлуатації. Методика компонентної оцінки ПРП полягає у визначенні сукупної можливості природних рекреаційних ресурсів задовольняти рекреаційні потреби. Критеріями цієї оцінки є продуктивність РР. Показником продуктивності природного потенціалу є кількість людей, яким можна надати лікування і відпочинок, а також туристичні послуги, виходячи з запасів ПРР регіону за рік. Саме за такою методикою здійснено оцінку природно-рекреаційного потенціалу Волинської області. Її результати свідчать про достатньо високий рівень та здатність забезпечувати розвиток основних субгалузей рекреації.

2. У першому розділі монографії доведено, що в країні існує достатньо потужний потенціал розвитку рекреаційної сфери. Проте його використання нерациональне, що призводить до зниження показників ефективності розвитку їх ТРК. Оцінка та прогнозування фактичного та нормативного потенціалу рекреаційних систем регіонів дозволили виявити стратегічний потенціал. При цьому фактичний потенціал – це сучасний стан сукупного, а нормативний – це величина потенціалу, необхідного для задоволення існуючого попиту, який розраховується на основі навантажень на рекреаційні ресурси та території. Якісна оцінка стратегічного потенціалу дає можливість зробити висновки, що Волинська область відноситься до регіонів, які мають високий рівень стратегічного потенціалу, до того ж за типом він відноситься до рівноважного. Проведена оцінка стратегічного потенціалу субгалузей рекреації показала, що Волинська область володіє найкращими можливостями для розвитку оздоровчої та спортивної субгалузів рекреації. Результати аналізу сукупного та оцінки стратегічного потенціалу регіонів є основою для обґрунтування та вибору стратегій розвитку рекреаційних систем, розробки програм та заходів щодо реалізації стратегічного потенціалу.

3. Рекреаційні заклади області здатні задовольнити попит населення області та приїжджих рекреантів на більшість видів рекреаційних послуг. Досить чітко виділяються території концентрації рекреаційних установ та території, перспективні для рекреаційного освоєння. Але варто відмітити невисокий рівень рекреаційного сервісу, обмеженість спектру спеціальних

рекреаційних та побутових послуг, сезонність в роботі більшості установ, недоліки в комплектуванні рекреаційних закладів обслуговуючим персоналом, нестачу спеціалістів, менеджерів невиробничої сфери, некомпетентність ведення рекреаційного господарства в ринкових умовах господарювання. Рівень забезпечення населення Волинської області рекреаційними закладами в порівнянні з загальноукраїнським є значно нижчим.

4. Туристична складова ТРК Волинської області досить різноманітна, проте найефективніше розвиваються екологічний, сільський, спортивний, подієвий та оздоровчий туризм. Проте потенціал цих сфер значно більший, тому доцільно зосередити увагу на реалізації наявних можливостей для розвитку інших видів – етнотуризму, ділового, наукового; активізувати розвиток транскордонного співробітництва.

5. Для оцінки місця та ролі ТРК Волинської області серед регіонів України розроблена модель, в основі якої лежить інтегральний індекс, визначений з урахуванням індексів трьох груп індикаторів: природно-ресурсних, економічних, соціальних. Її використання дало можливість визначити однорідні групи регіонів за рівнем розвитку ТРК. Так, за показником концентрації земель рекреаційного призначення Волинська область відноситься до регіонів з високим рівнем, за показником концентрації природно-рекреаційного потенціалу – з середнім, за показником забезпечення землями рекреаційного призначення – з високий, за показником забезпечення спеціальними ПРП – з високим, за часткою природно- рекреаційного потенціалу в ПРП регіону – з високим рівнем. Волинська область відноситься до регіонів з низьким рівнем концентрації рекреаційних закладів та обсягів наданих рекреаційних послуг. Якщо розглядати рівень забезпечення окремими видами рекреаційних закладів, то санаторіями та пансіонатами з лікуванням він середній, пансіонатами та будинками відпочинку – низький, дитячими оздоровчими таборами – середній.

6. На основі кластерного аналізу цих індикаторів визначені характерні групи регіонів з високим, середнім і низьким рівнем розвитку ТРК. Волинська область відноситься до групи регіонів з середнім рівнем. Застосування SWOT-аналізу дало можливість визначити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози репрезентативних регіонів з названих груп, на основі чого можна формувати типові стратегії розвитку ТРК.

8. Рекреаційне районування необхідне для територіального управління та регулювання, проведення внутрішньорегіональної рекреаційної політики, посилення рекреаційної спеціалізації, яка дасть поштовх до вирівнювання соціально-економічної ситуації в усіх адміністративних районах області, подолає відставання поліських районів. У Волинській області визначено три рекреаційні райони: Шацько-Любомльський, Луцько-Ківерцівський, Ковельсько-Турійський. Вони поділяються на шість підрайонів, в межах яких знаходяться рекреаційні вузли. Рекреаційними центрами Волинської області є міста Берестечко, Володимир-Волинський, Ківерці, Ковель, Луцьк, смт.Шацьк.

Таким чином, розвиток ТРК регіону – один з найефективніших шляхів, який привів би до соціально-економічних зрушень, підвищення життєвого рівня населення, подолання депресивного характеру економіки регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Перелік посилань до розділу 1

1. Долішній М. Ринкові механізми регіонального управління / М. Долішній, О. Мошенець // Регіональна економіка. – 2001. – № 1. – С. 7-15.
2. Руденко В. П. Географія природно-ресурсного потенціалу України / В. П. Руденко. – Львів : Світ, 1993. – 240 с.
3. Рекреация: социально-экономические и правовые аспекты / В. К. Мамутов, А. И. Амоша, Т. Н. Дементьева и др. – К. : Наукова думка, 1992. – 142 с.
4. Шаблій О. Нові підходи до категорії “рекреаційний потенціал” / О. Шаблій, З. Шаблій // Проблеми регіональної політики. Зб. наук. праць. – Львів : 1995. – С. 101-109.
5. Павлов В. І. Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика, перспективи : монографія / В. І. Павлов, Л. М. Черчик. – Луцьк : Надстир'я, 1998. – 122 с.
6. Черчик Л. М. Формування ринкових відносин у рекреаційному природокористуванні : Монографія / Л. М. Черчик. – Луцьк : ЛДТУ, 2006. – 352 с.
7. Черчик Л. М. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка : монографія / Л. М. Черчик, Н. В. Коленда. – Луцьк : ЛНТУ, 2008. – 224 с.

Перелік посилань до розділу 2

Перелік посилань до підрозділу 2.1

1. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/URL : www.lutsk.ukrstat.gov.ua](http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua)
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/URL : www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
3. <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>

Перелік посилань до підрозділу 2.2

1. Аніщенко О. В. Проблеми розвитку регіонального санаторно-курортного комплексу / О. В. Аніщенко // Науково-технічний збірник Комунальне господарство міст. – № 108. – 2013. – С. 581-590
2. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/URL : www.lutsk.ukrstat.gov.ua](http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua)
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/URL : www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
4. Закон України “Про курорти” (№2026-III від 05.10.2000 р.) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
5. Звіт “Про підсумки оздоровлення та відпочинку дітей влітку 2013 року” Управління у справах, молоді та спорту [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.voladm.gov.ua>
6. Курорти та санаторії України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.sanikur.com>
7. Літо... Табір... Друзі... Інформаційний збірник. – Луцьк: Волинська книга, 2007. – 168 с.

8. Павлов В. І. Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика, перспективи : монографія / В. І. Павлов, Л. М. Черчик. – Луцьк : Надстир'я, 1998. – 124 с.
9. Потал про здоров'я людини [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://likar.info>
10. Санаторій “Дачний” [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.vodtmo.itt.net.ua/udachny.htm>
11. Санаторій-профілакторій Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.eenu.edu.ua>

Перелік посилань до підрозділу 2.3

1. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/URL : www.lutsk.ukrstat.gov.ua](http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua)
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/URL : www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
3. Дмитрук О. Ю. Спортивно-оздоровчий туризм : навчальний посібник / О. Ю. Дмитрук, Ю. В. Щур. – К.: Альтерпрес, 2003. – 280 с.
4. Єрко А. В. Роль маршрутно-кваліфікаційних комісій в розвитку спортивно-оздоровчого туризму Волинської області // А. В. Єрко / Наук. вісник Волин. нац. у-ту. Сер. Географічні науки. – Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – № 8 – 2009. – С. 151-155.
5. Закон України “Про мисливське господарство та полювання” (№1478 – III від 22.02.2000 р.) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
6. Павлов В. І. Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика, перспективи : монографія / В. І. Павлов, Л. М. Черчик. – Луцьк : Надстир'я, 1998. – 124 с.
7. Пансіонат “Шацькі озера” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/URL : www.shatski-ozera.org.ua](http://www.shatski-ozera.org.ua)
8. Положення про туристські маршрутно-кваліфікаційні комісії федерації спортивного туризму України – колегії суддів змагань туристських спортивних походів. Затверджено постановою Президії Федерації спортивного туризму України протокол № 2, п. № 8 від 08.12.2001р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
9. Послуги туристичні. Засоби розміщення : ДСТУ 4268 : 2003. – [Чинний від 2004.01.07]. – К. : Держстандарт України, 2004. – 12 с.
10. Прип'ять – Стохід [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.pripyat-stohid.com.ua>
11. Проект організації території, охорони, відтворення та рекреаційного використання, природних комплексів і об'єктів Шацького національного природного парку. Том 2. – К., 2005. – 201 с.

Перелік посилань до підрозділу 2.4

1. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/URL : www.lutsk.ukrstat.gov.ua](http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua)
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/URL : www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)

3. Звіт “Про підсумки оздоровлення та відпочинку дітей влітку 2013 року” Управління у справах, молоді та спорту [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.voladm.gov.ua>
4. Літо... Табір... Друзі... Інформаційний збірник. – Луцьк: Волинська книга, 2007. – 168 с.

Перелік посилань до розділу 3

1. Агросадиби Волині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vturyzm.com.ua/publ/volin/2/>
2. Генсирук С. А. Рекреационное использование лесов / С. А. Генсирук, М. С. Нижник, Р. Р. Возняк. – К. : Урожай, 1987. – 246 с.
3. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/URL : www.lutsk.ukrstat.gov.ua](http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua).
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/URL : www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).
5. Дмитрук О. Ю. Спортивно-оздоровчий туризм : навчальний посібник / О. Ю. Дмитрук, Ю. В. Щур. – К.: Альтерпрес, 2003. – 280 с.
6. Єрко А. В. Роль маршрутно-кваліфікаційних комісій в розвитку спортивно-оздоровчого туризму Волинської області // А. В. Єрко / Наук. вісник Волин. нац. у-ту. Сер. Географічні науки. – Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – № 8 – 2009. – С. 151-155.
7. Закон України “Про мисливське господарство та полювання” (№1478 – III від 22.02.2000 р.) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
8. Звіт з фізичної культури і спорту станом на 1 січня 2013 року Управління у справах, молоді та спорту [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.voladm.gov.ua>
9. Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень. Державні будівельні норми України 360-92 [Електронний ресурс] : Наказ Держкоммістобудування від 17.04.92. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN35002.html. – Назва з монітора.
10. Міщенко О. В. Нормативно-правові аспекти оцінки рекреаційної місткості ландшафтних комплексів національних природних парків / О. В. Міщенко // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту. Серія: географія Спеціальний випуск: стале природокористування: підходи, проблеми, перспектива. – Тернопіль : СМП “Тайп”. – № 1. – 2010. – С. 33–37.
11. Павлов В. І. Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика, перспективи : монографія / В. І. Павлов, Л. М. Черчик. – Луцьк : Надстир’я, 1998. – 124 с.
12. Пансіонат “Шацькі озера” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/URL : www.shatski-ozera.org.ua](http://www.shatski-ozera.org.ua).
13. Положення про туристські маршрутно-кваліфікаційні комісії федерації спортивного туризму України – колегії суддів змагань туристських спортивних походів. Затверджено постановою Президії Федерації спортивного туризму України протокол № 2, п. № 8 від 08.12.2001р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

14. Послуги туристичні. Засоби розміщення : ДСТУ 4268 : 2003. – [Чинний від 2004.01.07]. – К. : Держстандарт України, 2004. – 12 с.
15. Прип'ять – Стохід [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.pripyat-stohid.com.ua>
16. Проект організації території, охорони, відтворення та рекреаційного використання природних комплексів і об'єктів Шацького НПП. – К.: Центр заповідної справи, 2005. – 226 с.
17. Репшанс Э. А. Определение состояния и экологической емкости рекреационных лесов / Э. Репшанс, Е. Палишкис. – Каунас : ЛитНИИЛХ, 1981. – 148 с.
18. Сільський зелений туризм на Волині виходить на європейський рівень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vidomosti-ua.com/newspaper/19023>.

Перелік посилань до розділу 4

1. Черчик Л. М. Формування ринкових відносин у рекреаційному природокористуванні : Монографія / Л. М. Черчик. – Луцьк : ЛДТУ, 2006. – 352 с.
2. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/URL : www.lutsk.ukrstat.gov.ua](http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua)
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/URL : www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).
4. Котляров Е. Н. География отдыха и туризма / Е. Н. Котлярів. – М. : Мысль, 1978. – 235 с.
5. Рекреационные системы / Ред. Н. С. Мироненко, И. Г. Твердохлебов и др. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1986. – 180 с.
6. Стаускас В. П. Градостроительная организация районов и центров отдыха / В. П. Стаускас. – Л. : Стройиздат, 1977. – 164 с.
7. Пирожник И.И. География туризма и экскурсионного обслуживания / И. И. Пирожник. – Минск : БГУ, 1987. – С.9-30.
8. Єврорегіон Буг: Волинська область / Під ред. Б. П. Клімчука, П. В. Луцишина, В.Й. Лажніка. – Луцьк : Ред.-вид. відд. ВДУ, 1997. – 448 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Результати розрахунку інтегрального індексу сукупного потенціалу оздоровчої субгалузі рекреації¹

Вид потенціалу	Природно-рекреаційний			Земельний			Інфраструктурний			Трудовий			Фінансовий			Екологічний			Інтегральний індекс	
	водними ресурсами	лісовими ресурсами	кліматичними ресурсами	індекс підгрупи	землями оздоровчого призначення	індекс підгрупи	пансіонатами та будівництвом оздоровчих таборів	індекс підгрупи	пансіонатами та будівництвом оздоровчих таборів	індекс підгрупи	індекс підгрупи	індекс підгрупи	індекс підгрупи	індекс підгрупи	індекс підгрупи	індекс підгрупи	індекс підгрупи	індекс підгрупи		індекс підгрупи
Індекси забезпеченості регіону	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Адміністративні утворення																				
АР Крим	1,019	0,400	0,939	2,358	0,110	0,151	0,267	2,509	2,012	4,521	0,200	0,733	0,933	0,28	0,28	0,719	0,536	1,255	7,098	
Вінницька	0,744	0,567	0,799	2,11	0,062	0,027	0,089	0,058	0,423	0,481	0,084	0,389	0,473	0,711	0,711	0,580	0,889	1,469	2,395	
Волинська	2,375	1,585	0,756	4,716	0,027	0,192	0,219	-	0,377	0,377	-	0,414	0,414	0,572	0,572	1,132	0,164	1,296	5,002	
Дніпропетровська	0,417	0,193	0,907	1,517	0,006	0,113	0,119	0,224	0,668	0,892	0,185	0,204	0,389	0,43	0,43	3,299	2,165	5,464	2,117	
Донецька	0,202	0,201	0,836	1,239	0,027	0,153	0,18	0,207	1,349	2,556	0,098	0,173	0,271	0,309	0,309	3,972	2,485	6,457	1,902	
Житомирська	0,390	1,990	0,741	3,121	0,012	0,020	0,032	-	0,295	0,295	-	0,504	0,504	0,568	0,568	1,229	0,502	1,731	2,789	
Закарпатська	1,160	1,786	0,759	3,705	0,054	0,758	0,812	0,022	0,783	0,805	0,094	0,225	0,319	1,054	1,054	0,164	0,260	0,424	6,271	
Запорізька	0,590	0,160	0,863	1,613	0,073	0,119	0,192	0,142	1,186	1,328	0,239	0,112	0,351	0,429	0,429	3,117	1,170	1,287	0,374	
Івано-Франківська	0,479	1,546	0,721	2,746	0,026	1,000	1,026	0,121	0,494	0,615	0,000	0,446	1,446	0,516	1,516	0,414	0,466	0,88	5,469	
Київська	0,733	0,944	0,824	2,501	0,019	0,047	0,066	0,063	0,256	0,319	0,239	1,000	1,239	0,136	1,136	1,652	0,670	2,322	2,939	
Кіровоградська	0,878	0,403	0,755	2,036	0,030	0,035	0,065	0,454	0,398	0,852	0,046	0,193	0,239	0,598	0,598	1,290	0,169	2,459	1,331	
Луганська	0,388	0,468	0,873	1,729	0,007	0,274	0,281	-	0,775	0,775	-	0,114	0,114	0,275	0,275	1,836	0,997	2,833	0,341	

Продовження табл. 2.45

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Львівська	0,953	0,940	0,683	2,576	0,041	0,077	0,118	0,051	0,224	0,275	0,215	0,723	0,938	1,657	1,657	1,406	0,518	1,924	3,64
Миколаївська	0,956	0,219	0,914	2,089	0,007	0,074	0,081	0,985	0,517	1,502	0,091	0,294	0,385	0,512	0,512	1,353	0,729	2,082	2,487
Одеська	0,529	0,244	0,880	1,653	0,087	0,112	0,199	0,222	0,650	0,872	0,123	0,501	0,624	0,6	0,6	1,683	0,868	2,551	1,397
Полтавська	0,709	0,420	0,808	1,937	0,038	0,021	0,059	0,124	0,439	0,563	0,044	0,113	0,157	0,836	0,836	0,470	0,512	0,982	2,57
Рівненська	1,509	1,772	0,756	4,037	1,000	0,036	1,036	-	0,200	0,2	-	0,957	0,957	1	1	1,354	0,200	1,554	5,676
Сумська	1,494	0,982	0,754	3,23	0,008	0,071	0,079	-	0,621	0,621	-	0,126	0,126	0,465	0,465	1,084	0,273	1,357	3,164
Тернопільська	1,215	0,555	0,732	2,502	0,013	0,087	0,1	-	0,340	0,34	-	0,657	0,657	0,877	0,877	0,917	0,448	1,365	3,111
Харківська	0,374	0,469	0,816	1,659	0,069	0,180	0,249	0,200	0,533	0,733	0,057	0,229	0,286	0,658	0,658	0,419	1,112	1,531	2,054
Херсонська	0,823	0,269	0,984	2,076	0,013	0,081	0,094	1,899	1,502	3,401	0,119	0,083	0,202	0,376	0,376	0,903	0,487	1,39	4,759
Хмельницька	1,346	0,598	0,723	2,667	0,044	0,252	0,296	-	0,311	0,311	-	0,368	0,368	1	1	1,226	0,356	1,582	3,06
Черкаська	1,664	0,663	0,819	3,146	0,009	0,081	0,09	-	0,404	0,404	-	0,491	0,491	0,465	0,465	0,894	0,607	1,501	3,095
Чернівецька	1,455	1,939	0,691	4,085	0,000	0,385	0,385	-	1,649	1,649	-	0,348	0,348	0,877	0,877	0,128	0,580	0,708	6,636
Чернігівська	0,829	1,393	0,749	2,971	0,006	0,071	0,077	0,103	0,391	0,494	0,131	0,261	0,392	0,948	0,948	1,188	0,248	1,436	3,446

Примітка. ¹Розраховано колоною Н.В.

Таблиця А.2

Результати розрахунку інтегрального індексу сукупного потенціалу лікувальної субгалузі рекреації

Вид потенціалу	Природно-рекреаційний		Земельний		Інфраструктурний		Трудовий		Фінансовий		Екологічний			Інтегральний індекс
	мінеральні води	лікувальні грязі	кліматичні ресурси	індекс	оздоровчі	призначення	санаторії та пансіонати	індекс	індекс	фінансові ресурси	індекс	екологічності	екологічності	
Адміністративні утворення														
АР Крим	0,047	0,173	0,939	1,159	0,110	0,110	2,096	0,496	0,496	0,229	0,229	0,719	0,136	0,855
Вінницька	0,142	0,143	0,799	1,084	0,062	0,062	0,310	1,000	1,000	0,358	0,358	0,580	0,539	1,119
Волинська	0,030	0,498	0,756	1,284	0,027	0,027	0,281	0,478	0,478	0,422	0,422	1,132	0,055	1,187
Дніпропетровська	0,043	0,000	0,907	0,95	0,006	0,006	0,275	0,454	0,454	0,746	0,746	3,299	1,000	4,299
Донецька	0,185	0,000	0,836	1,021	0,027	0,027	0,259	0,555	0,555	0,696	0,696	3,972	0,485	4,457
Житомирська	0,116	0,000	0,741	0,857	0,012	0,012	0,279	0,543	0,543	0,542	0,542	1,229	0,151	1,38
Закарпатська	0,661	0,146	0,759	1,566	0,054	0,054	0,462	0,611	0,611	0,539	0,539	0,164	0,072	0,236
Запорізька	0,055	0,000	0,863	0,918	0,073	0,073	0,304	0,497	0,497	0,458	0,458	3,117	0,285	3,402
Івано-Франківська	0,520	0,350	0,721	1,591	0,026	0,026	0,346	0,510	0,510	0,628	0,628	0,414	0,049	0,463
Київська	0,059	0,000	0,824	0,883	0,019	0,019	0,459	0,188	0,188	0,433	0,433	1,652	0,400	2,052
Кіровоградська	0,163	0,000	0,755	0,918	0,030	0,030	0,086	0,828	0,828	0,908	0,908	1,290	0,780	2,07
Луганська	0,089	0,000	0,873	0,962	0,007	0,007	0,262	0,629	0,629	1,000	1,000	1,836	0,302	2,138
Львівська	0,844	1,000	0,683	2,527	0,041	0,041	0,881	0,705	0,705	0,344	0,344	1,406	0,200	1,606
Миколаївська	0,063	0,000	0,914	0,977	0,007	0,007	0,208	0,298	0,298	0,377	0,377	1,353	0,188	1,541
Одеська	0,087	0,000	0,880	0,967	0,087	0,087	0,600	0,387	0,387	0,226	0,226	1,683	0,189	1,872
Полтавська	0,285	0,134	0,808	1,227	0,038	0,038	0,342	0,583	0,583	0,344	0,344	0,470	0,119	0,589
Рівненська	0,081	0,228	0,756	1,065	1,000	1,000	0,172	0,572	0,572	0,751	0,751	1,354	0,058	1,412
Сумська	0,028	0,000	0,754	0,782	0,008	0,008	0,139	0,485	0,485	0,737	0,737	1,084	0,069	1,153
Тернопільська	1,000	0,009	0,732	1,741	0,013	0,013	0,294	0,508	0,508	0,584	0,584	0,917	0,086	1,003
Харківська	0,106	0,000	0,816	0,922	0,069	0,069	0,232	0,593	0,593	0,466	0,466	0,419	0,428	0,847
Херсонська	0,081	0,000	0,984	1,065	0,013	0,013	0,203	0,276	0,276	0,455	0,455	0,903	0,061	0,964
Хмельницька	0,266	0,000	0,723	0,989	0,044	0,044	0,294	0,558	0,558	0,696	0,696	1,226	0,041	1,267
Черкаська	0,063	0,000	0,819	0,882	0,009	0,009	0,204	0,525	0,525	0,503	0,503	0,894	0,362	1,256
Чернівецька	0,039	0,000	0,691	0,73	0,000	0,000	1,085	0,235	0,235	0,858	0,858	0,128	0,122	0,25
Чернігівська	0,283	0,000	0,749	1,032	0,006	0,006	0,200	0,418	0,418	0,453	0,453	1,188	0,043	1,231

Таблиця А.3

Результати розрахунку інтегрального індексу сукупного потенціалу пізнавальної субгалузі рекреації¹

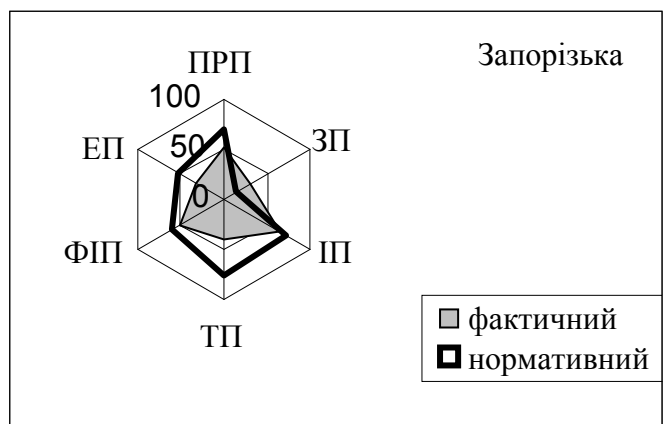
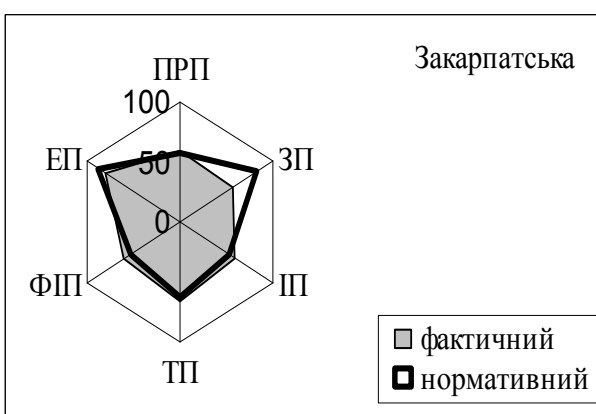
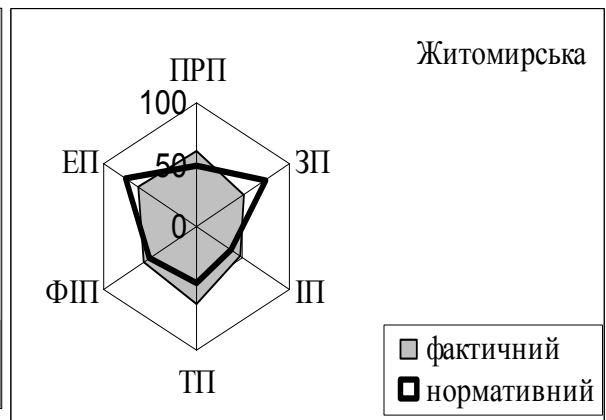
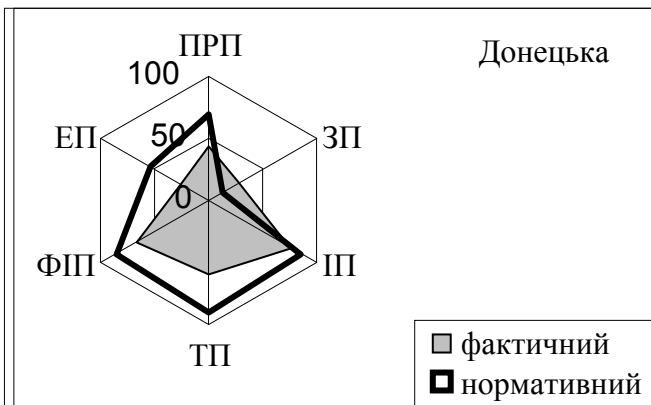
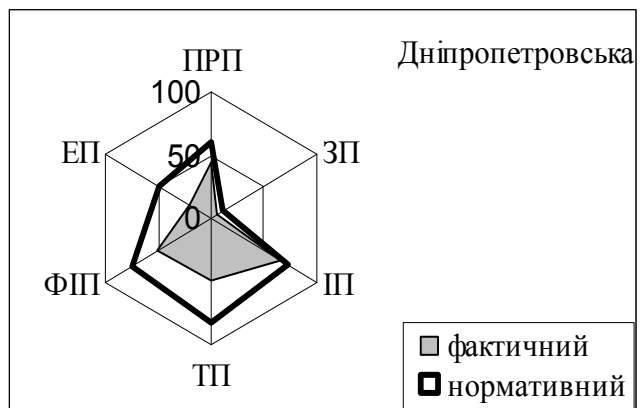
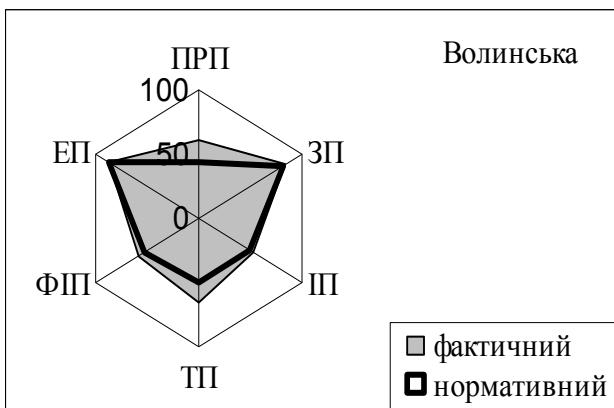
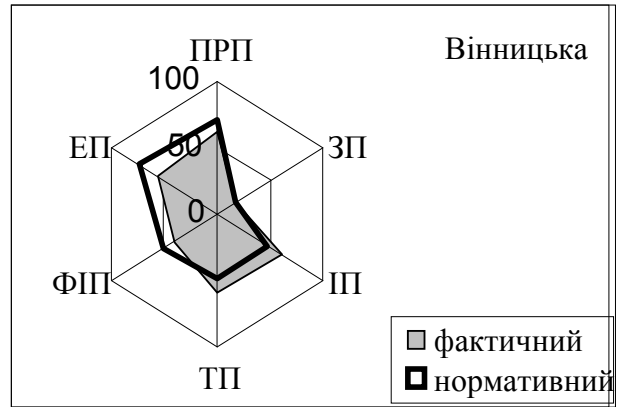
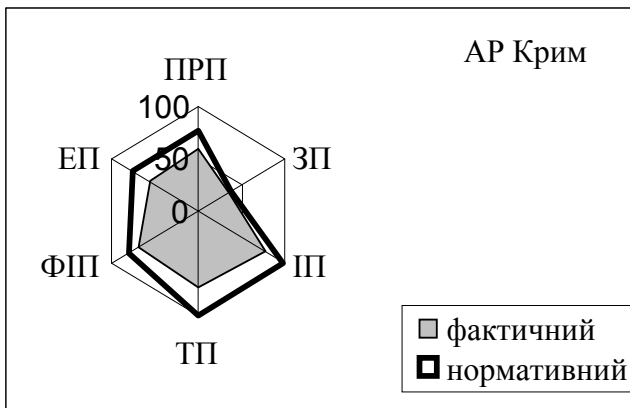
Вид потенціалу	Природно-рекреаційний				Земельний				Інфраструктурний				Трудовий		Фінансовий			Екологічний			Інтегральний індекс
	Історичними пам'ятками	об'єктами ЦЗФ	природно-географічні	індекс шкідливості	природоохоронного	історико-культурного	індекс шкідливості	індекс шкідливості	готелями	персоналом готелів	індекс шкідливості	інвестиційними ресурсами	фінансовими ресурсами	індекс шкідливості	екологічності	екологічності	екологічності	індекс шкідливості	індекс шкідливості	індекс шкідливості	
Індекси забезпеченості регіону	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
Адміністративні утворення																					
1																					
АР Крим	1,142	0,244	0,681	2,067	0,266	0,372	0,638	0,655	0,069	1,00	1,72	0,82	0,82	1,000	1,751	2,751	1,469	0,536	2,005	5,996	
Вінницька	1,220	0,000	0,566	1,786	0,052	0,275	0,327	0,904	0,120	0,40	1,42	0,64	0,64	0,010	0,314	0,324	1,080	0,889	1,969	2,539	
Волинська	1,730	0,199	0,277	2,206	0,477	0,023	0,5	0,759	0,084	0,43	1,27	0,74	0,74	0,087	0,547	0,634	1,482	0,164	1,646	3,719	
Дніпропетровська	0,349	0,014	0,434	0,797	0,049	0,028	0,077	0,770	0,134	0,63	1,54	0,72	0,72	0,015	0,839	0,854	4,299	2,165	6,464	-2,468	
Донецька	0,291	0,165	0,435	0,891	0,171	0,221	0,392	0,805	0,169	0,49	1,46	0,93	0,93	0,442	0,927	1,369	4,472	2,485	6,957	-1,906	
Житомирська	1,565	0,077	0,346	1,988	0,152	0,015	0,167	0,743	0,100	0,33	1,17	0,40	0,40	0,003	0,278	0,281	1,729	0,502	2,231	1,784	
Закарпатська	1,286	0,511	0,387	2,184	0,617	0,017	0,634	0,693	0,134	0,54	1,36	0,88	0,88	0,223	0,543	0,766	0,964	0,260	1,224	4,611	
Запорізька	0,446	0,000	0,465	0,911	0,114	0,042	0,156	0,668	1,000	0,43	2,10	0,63	0,63	0,371	0,653	1,024	4,117	1,170	5,287	-0,458	
Івано-Франківська	1,604	0,393	0,439	2,436	1,000	0,032	1,032	0,799	0,972	0,39	2,16	0,82	0,82	0,015	1,073	1,088	0,964	0,466	1,43	6,115	
Київська	0,393	0,000	0,373	0,766	0,077	0,048	0,125	0,783	0,807	0,38	1,97	0,65	0,65	0,652	1,09	1,742	2,652	0,670	3,322	1,937	
Кіровоградська	3,289	0,000	0,488	3,777	0,026	0,009	0,035	0,671	0,105	0,38	1,16	0,22	0,22	0,017	0,488	0,505	2,240	1,169	3,409	2,291	
Луганська	0,463	0,008	0,365	0,836	0,141	0,008	0,149	0,575	0,118	0,34	1,04	0,71	0,71	0,005	0,37	0,375	2,636	0,997	3,633	-0,521	

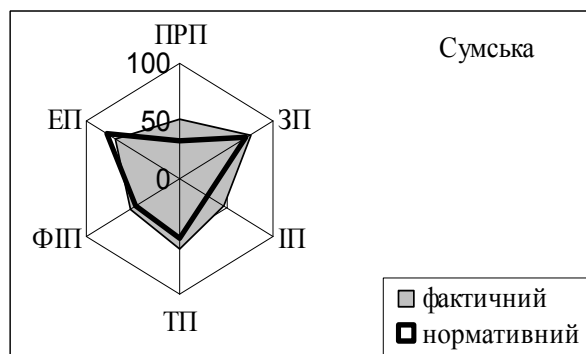
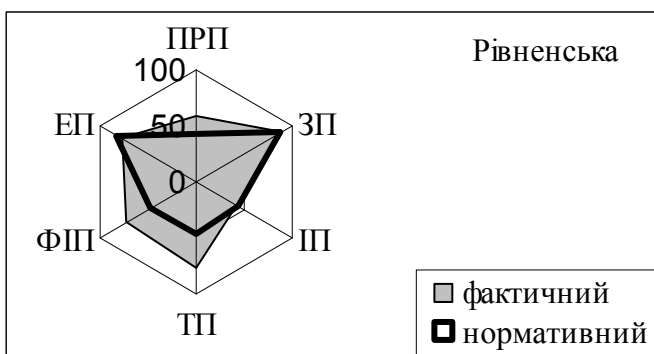
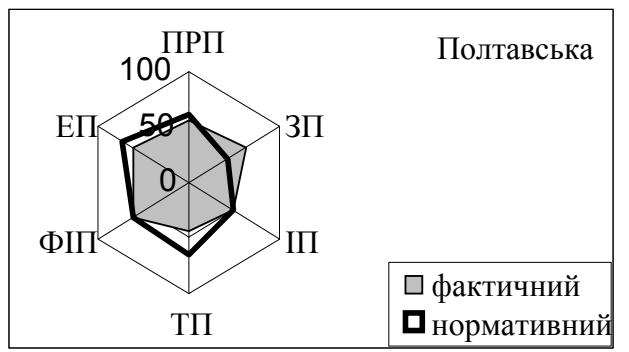
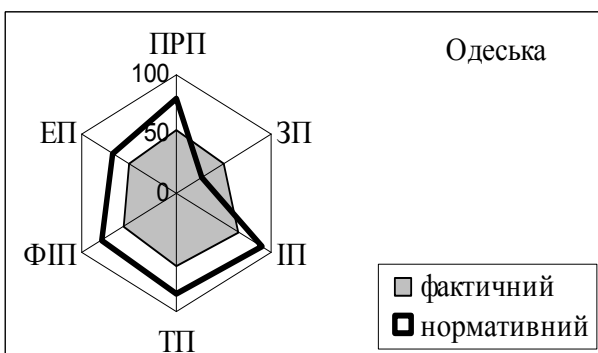
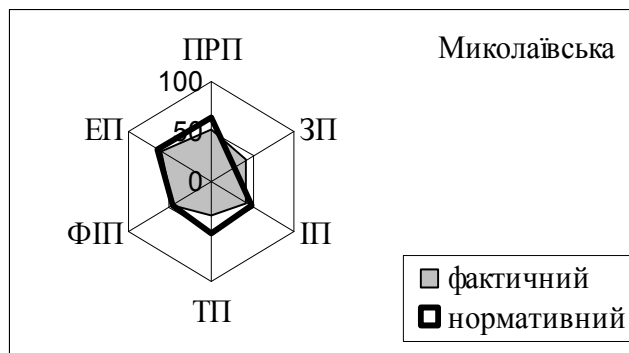
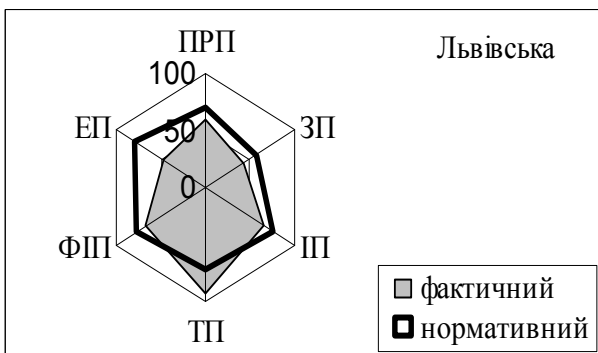
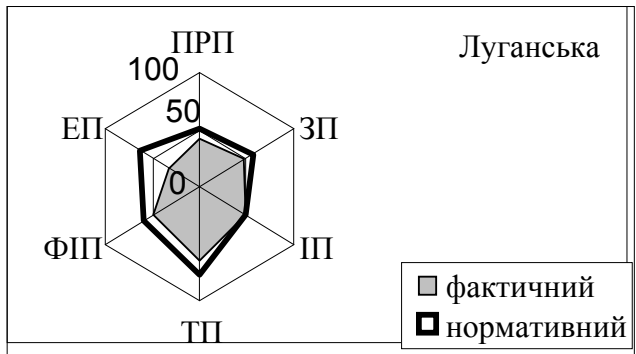
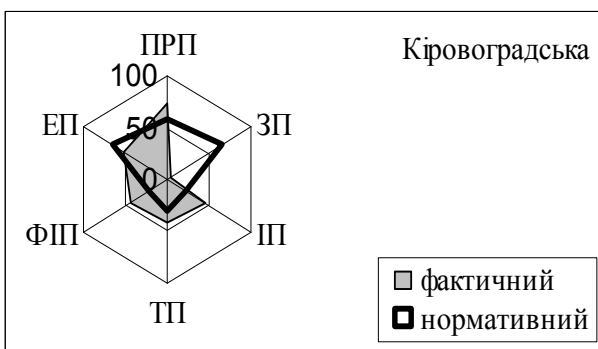
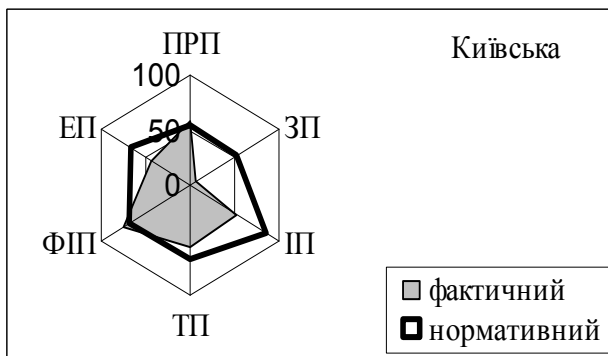
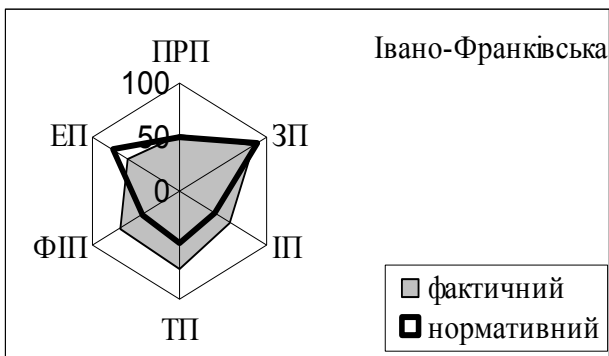
Продовження табл. А.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Львівська	2,209	0,170	0,413	2,792	0,294	0,114	0,408	1,000	0,163	518	681	0,000	0,000	0,006	0,604	0,61	2,156	0,518	2,674	3,817
Миколаївська	0,636	0,006	0,486	1,128	0,133	0,028	0,161	0,524	0,082	313	919	641	641	0,159	0,591	0,75	1,753	0,729	2,482	1,117
Одеська	0,701	0,192	0,559	1,452	0,188	0,000	0,188	0,644	0,091	524	259	825	825	0,260	0,963	1,223	2,033	0,868	2,901	2,046
Полтавська	0,888	0,000	0,425	1,313	0,231	0,095	0,326	0,821	0,082	361	264	691	691	0,007	0,533	0,54	1,120	0,512	1,632	2,502
Рівненська	1,396	0,162	0,328	1,886	0,482	0,000	0,482	0,663	0,080	687	1,43	663	663	-	0,584	0,584	1,754	0,200	1,954	3,091
Сумська	1,169	0,062	0,308	1,539	0,377	0,307	0,684	0,733	0,091	283	107	882	882	0,009	0,203	0,2039	1,534	0,273	1,807	2,6089
Терно- пільська	2,199	0,040	0,588	2,827	0,479	0,016	0,495	0,973	0,114	639	726	357	357	0,001	0,351	0,352	1,617	0,448	2,065	3,692
Харківська	0,588	0,055	0,384	1,027	0,097	0,022	0,119	0,789	0,133	434	356	980	980	0,003	0,617	0,62	0,869	1,112	1,981	2,121
Херсонська	0,785	0,668	0,531	1,984	0,329	0,064	0,393	0,460	0,044	398	902	613	613	0,052	0,475	0,527	1,453	0,487	1,94	2,479
Хмельницька	2,024	1,000	0,456	3,48	0,841	0,044	0,885	0,920	0,099	380	399	733	733	0,009	0,384	0,3849	1,776	0,356	2,132	4,7499
Черкаська	1,001	0,008	0,447	1,456	0,064	0,945	1,009	0,759	0,086	349	194	675	675	0,017	0,335	0,352	1,094	0,607	1,701	2,985
Чернівецька	4,332	0,030	0,509	4,871	0,452	0,028	0,48	0,944	0,144	946	034	666	666	0,053	0,451	0,504	0,578	0,580	1,158	7,397
Чернігівська	2,162	0,037	0,316	2,515	0,407	1,000	1,407	0,599	0,079	259	937	681	681	0,009	1,24	1,2409	1,788	0,248	2,036	4,7449

Примітка. Розраховано автором

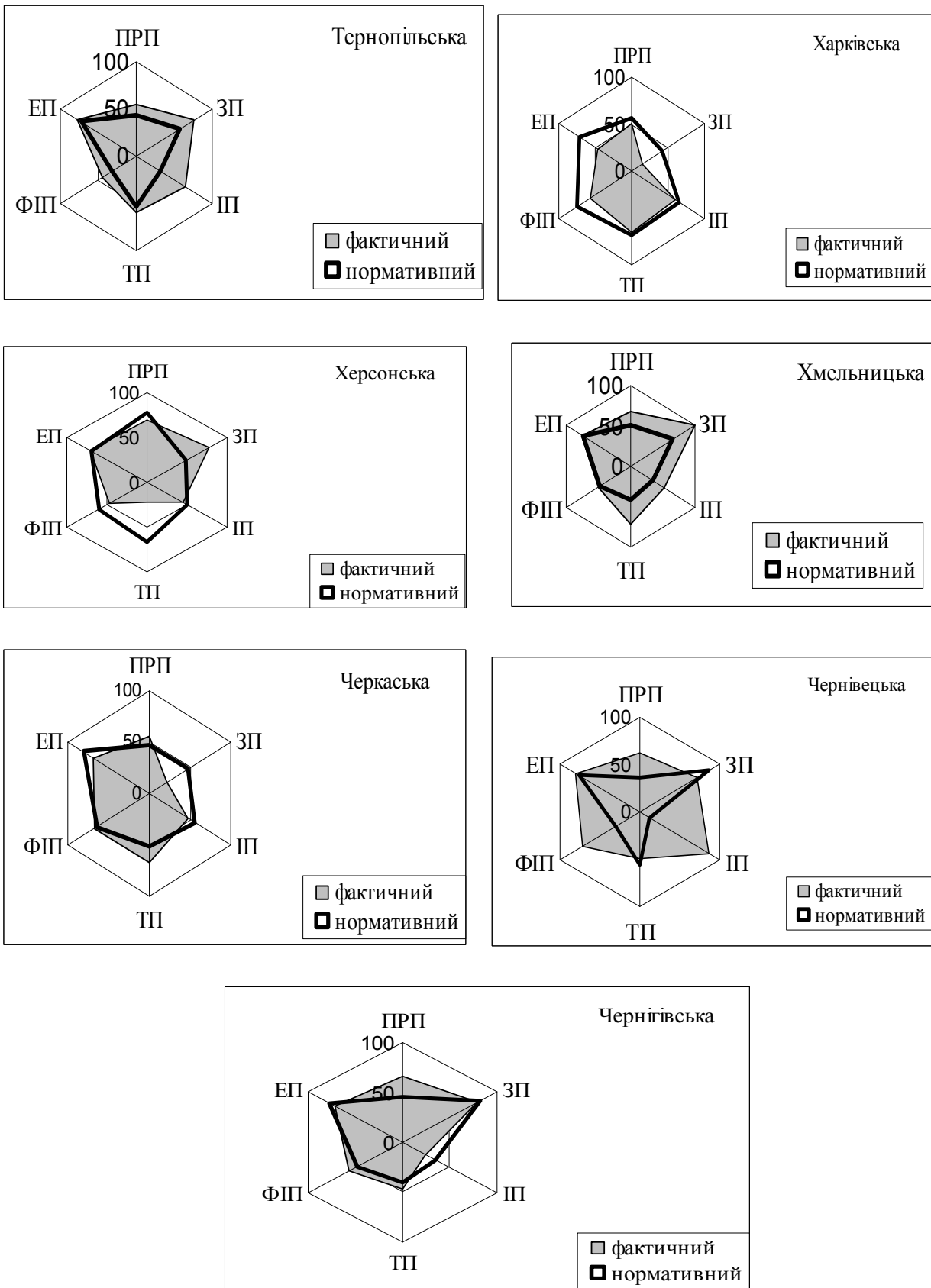

Рис. А.1. Графоаналітична модель шестигранника нормативного та фактичного потенціалів рекреаційних систем регіонів

Додаток Б

Таблиця Б.1

Вихідні дані для розрахунку рівнів концентрації природно-рекреаційного потенціалу та земель рекреаційного призначення

Забезпеченість регіону

Адміністративні утворення	Потреба у рекреаційних територіях, тис. га	Природно-рекреаційний потенціал, тис. га	Землі рекреаційного призначення, тис. га	Забезпеченість регіону		Частка природно-рекреаційного потенціалу в ПРП регіону
				мінеральними водами, м ³ /добу/осіб	лікувальними грязями, м ³ /осіб	
АР Крим	479,1	185,00	135,80	0,024	0,057	5,275
Вінницька	69,5	135,10	27,70	0,072	0,047	3,852
Волинська	75,4	224,00	167,30	0,015	0,164	6,387
Дніпропетровська	187,4	50,30	31,10	0,022	-	1,434
Донецька	234,3	52,60	83,20	0,094	-	1,5
Житомирська	77,4	316,00	80,10	0,059	-	9,01
Закарпатська	183,9	425,90	145,40	0,336	0,048	12,143
Запорізька	127,8	17,40	59,50	0,028	-	0,496
Івано-Франківська	151,5	183,80	256,90	0,264	0,115	5,241
Київська	300,0	174,00	29,10	0,030	-	4,961
Кіровоградська	66,8	58,70	11,60	0,083	-	1,674
Луганська	58,4	113,40	72,30	0,045	-	3,233
Львівська	172,0	339,80	116,50	0,429	0,329	9,688
Миколаївська	65,9	22,10	55,90	0,032	-	0,63
Одеська	93,8	69,70	114,70	0,044	-	1,987
Полтавська	88,7	110,70	117,30	0,145	0,044	3,156
Рівненська	57,8	111,00	187,40	0,041	0,075	3,165
Сумська	80,4	153,20	156,20	0,014	-	4,368
Тернопільська	58,2	96,60	118,10	0,508	0,003	2,754
Харківська	244,0	176,70	54,10	0,054	-	5,038
Херсонська	72,1	11,80	166,20	0,041	-	0,336
Хмельницька	78,9	125,20	309,50	0,135	-	3,57
Черкаська	118,0	120,40	31,90	0,032	-	3,433
Чернівецька	62,8	64,08	67,40	0,020	-	1,827
Чернігівська	166,4	169,78	248,20	0,144	-	4,841

Таблиця Б.2

Результати розрахунку індексів рівня концентрації природно-рекреаційного потенціалу

Адміністративні утворення	Індекси рівня концентрації природно-рекреаційного потенціалу			Індекс підгрупи
	на 1000 км ²	на 1 тис. жителів	на 1 рекреанта	
АР Крим	0,213	0,272	0,009	0,494
Вінницька	0,153	0,230	0,090	0,474
Волинська	0,333	0,628	0,275	1,236
Дніпропетровська	0,047	0,042	0,016	0,106
Донецька	0,060	0,033	0,008	0,101
Житомирська	0,318	0,689	0,582	1,588
Закарпатська	1,000	1,000	0,268	2,268
Запорізька	0,019	0,027	0,004	0,050
Івано-Франківська	0,397	0,385	0,183	0,965
Київська	0,186	0,287	0,117	0,589
Кіровоградська	0,072	0,159	0,190	0,421
Луганська	0,128	0,136	0,094	0,358
Львівська	0,468	0,385	0,065	0,919
Миколаївська	0,027	0,053	0,007	0,087
Одеська	0,063	0,085	0,012	0,160
Полтавська	0,116	0,206	0,078	0,400
Рівненська	0,166	0,280	0,178	0,625
Сумська	0,193	0,361	0,445	0,999
Тернопільська	0,210	0,253	0,230	0,693
Харківська	0,169	0,182	0,113	0,464
Херсонська	0,012	0,030	0,003	0,046
Хмельницька	0,183	0,264	0,330	0,777
Черкаська	0,173	0,260	0,151	0,584
Чернівецька	0,238	0,206	1,000	1,444
Чернігівська	0,160	0,419	0,362	0,941

Результати розрахунку індексів рівня концентрації земель рекреаційного призначення

Адміністративні утворення	Індекси рівня концентрації земель рекреаційного призначення			Індекс підгрупи
	на 1000 км ²	на 1 тис. жителів	на 1 рекреанта	
АР Крим	0,282	0,305	0,006	0,593
Вінницька	0,057	0,072	0,018	0,146
Волинська	0,448	0,718	0,195	1,361
Дніпропетровська	0,053	0,040	0,009	0,102
Донецька	0,170	0,080	0,013	0,262
Житомирська	0,145	0,267	0,140	0,552
Закарпатська	0,615	0,522	0,087	1,224
Запорізька	0,118	0,142	0,011	0,272
Івано-Франківська	1,000	0,823	0,243	2,066
Київська	0,056	0,073	0,019	0,148
Кіровоградська	0,026	0,048	0,036	0,109
Луганська	0,147	0,133	0,057	0,337
Львівська	0,289	0,202	0,021	0,512
Миколаївська	0,123	0,204	0,017	0,344
Одеська	0,186	0,213	0,019	0,418
Полтавська	0,220	0,335	0,078	0,633
Рівненська	0,504	0,724	0,286	1,515
Сумська	0,355	0,563	0,431	1,349
Тернопільська	0,463	0,473	0,267	1,203
Харківська	0,093	0,085	0,033	0,211
Херсонська	0,316	0,655	0,040	1,010
Хмельницька	0,813	1,000	0,775	2,588
Черкаська	0,083	0,105	0,038	0,226
Чернівецька	0,450	0,332	1,000	1,782
Чернігівська	0,421	0,937	0,503	1,861

Таблиця Б.4

Результати розрахунку індексів інших індикаторів групи показників природно-ресурсного забезпечення

Адміністративні утворення	Індекс забезпеченості регіону		Індекс рівня забезпечення землями рекреаційного призначення	Індекс частки природно-рекреаційного потенціалу в ПРП регіону	Рівень забезпечення землями рекреаційного призначення
	мінеральними водами	лікувальними грязями			
АР Крим	0,047	0,173	0,072	0,283	0,434
Вінницька	0,142	0,143	0,102	0,399	0,317
Волинська	0,030	0,498	0,566	2,219	0,525
Дніпропетровська	0,043	0,000	0,042	0,166	0,118
Донецька	0,185	0,000	0,091	0,355	0,123
Житомирська	0,116	0,000	0,264	1,035	0,741
Закарпатська	0,661	0,146	0,202	0,791	1
Запорізька	0,055	0,000	0,119	0,466	0,040
Івано-Франківська	0,520	0,350	0,432	1,696	0,431
Київська	0,059	0,000	0,025	0,097	0,408
Кіровоградська	0,163	0,000	0,044	0,174	0,137
Луганська	0,089	0,000	0,316	1,238	0,266
Львівська	0,844	1,000	0,173	0,677	0,797
Миколаївська	0,063	0,000	0,216	0,848	0,051
Одеська	0,087	0,000	0,312	1,223	0,163
Полтавська	0,285	0,134	0,337	1,322	0,259
Рівненська	0,081	0,228	0,827	3,242	0,260
Сумська	0,028	0,000	0,495	1,943	0,359
Тернопільська	1,000	0,009	0,517	2,029	0,226
Харківська	0,106	0,000	0,057	0,222	0,414
Херсонська	0,081	0,000	0,588	2,305	0,027
Хмельницька	0,266	0,000	1,000	3,923	0,293
Черкаська	0,063	0,000	0,069	0,270	0,282
Чернівецька	0,039	0,000	0,274	1,073	0,150
Чернігівська	0,283	0,033	0,380	1,492	0,398

Додаток В

Таблиця В.1

Окремі показники діяльності колективних засобів розміщування, 2013 р.

Юридичні особи

Адміністративні утворення	Колективні засоби розміщування		У тому числі		Кількість розміщених, осіб	
	усього, одиниць	у % до загальної кількості	готелі та аналогічні засоби розміщування	спеціалізованих засобах розміщування	усього, осіб	у % до загальної кількості
Україна	3 492	100,0	1 298	2 194	6 757 152	100,0
АР Крим	550	15,8	154	396	1 184 029	17,5
Вінницька	49	1,4	21	28	100 095	1,5
Волинська	101	2,9	22	79	90 030	1,3
Дніпропетровська	199	5,7	81	118	519 409	7,7
Донецька	352	10,1	71	281	396 268	5,9
Житомирська	42	1,2	25	17	44 199	0,7
Закарпатська	92	2,6	49	43	153 863	2,3
Запорізька	197	5,6	44	153	202 384	3,0
Івано-Франківська	80	2,3	49	31	171 692	2,5
Київська	127	3,6	51	76	201 156	3,0
Кіровоградська	46	1,3	18	28	53 752	0,8
Луганська	84	2,4	32	52	119 671	1,8
Львівська	206	5,9	136	70	637 082	9,4
Миколаївська	165	4,7	38	127	124 524	1,8
Одеська	303	8,7	77	226	397 423	5,9
Полтавська	89	2,5	54	35	159 742	2,4
Рівненська	35	1,0	16	19	80 763	1,2
Сумська	42	1,2	24	18	52 110	0,8
Тернопільська	30	0,9	17	13	64 754	1,0
Харківська	136	3,9	51	85	250 222	3,7
Херсонська	171	4,9	23	148	153 017	2,3
Хмельницька	49	1,4	34	15	154 691	2,3
Черкаська	78	2,2	30	48	94 706	1,4
Чернівецька	31	0,9	21	10	71 977	1,1
Чернігівська	62	1,8	30	32	66 780	1,0
м. Київ	152	4,4	120	32	1 138 809	16,9
м. Севастополь	24	0,7	10	14	74 004	1,1

Фізичні особи-підприємці

Адміністративні утворення	Колективні засоби розміщення		У тому числі		Кількість розміщених, осіб	
	усього, одиниць	у %	готелі та аналогічні засоби розміщення	спеціалізовані засоби розміщення	усього, осіб	у %
Україна	2 919	100,0	2 284	635	1 545 931	100,0
АР Крим	675	23,1	608	67	184 959	12,0
Вінницька	51	1,7	51	-	34 456	2,2
Волинська	49	1,7	45	4	27 909	1,8
Дніпропетровська	63	2,2	54	9	38 019	2,5
Донецька	106	3,6	68	38	57 907	3,7
Житомирська	35	1,2	32	3	32 191	2,1
Закарпатська	192	6,6	179	13	91 800	5,9
Запорізька	161	5,5	82	79	84 935	5,5
Івано-Франківська	145	5,0	144	1	80 747	5,2
Київська	43	1,5	42	1	41 492	2,7
Кіровоградська	28	1,0	27	1	13 157	0,9
Луганська	21	0,7	19	2	25 618	1,7
Львівська	136	4,7	136	-	80 747	5,2
Миколаївська	151	5,2	55	96	77 212	5,0
Одеська	382	13,1	176	206	170 255	11,0
Полтавська	65	2,2	61	4	58 466	3,8
Рівненська	36	1,2	36	-	68 035	4,4
Сумська	26	0,9	26	-	12 902	0,8
Тернопільська	43	1,5	42	1	82 873	5,4
Харківська	85	2,9	79	6	70 693	4,6
Херсонська	192	6,6	93	99	37 742	2,4
Хмельницька	57	2,0	56	1	42 167	2,7
Черкаська	47	1,6	45	2	34 924	2,3
Чернівецька	66	2,3	66	-	48 521	3,1
Чернігівська	15	0,5	15	-	13 459	0,9
м. Київ	25	0,9	25	-	25 291	1,6
м. Севастополь	24	0,8	22	2	9 454	0,6

Спеціалізовані засоби розміщування, одиниць

Адміністративні утворення	Санаторії	Дитячі санаторії	Пансіонати з лікуванням	Санаторії-профілакторії	Бази відпочинку, інші заклади відпочинку
Україна	282	158	35	164	1 304
АР Крим	89	29	18	3	150
Вінницька	11	11	-	5	1
Волинська	5	2	-	1	70
Дніпропетровська	6	11	-	18	79
Донецька	6	7	2	31	196
Житомирська	3	2	-	5	7
Закарпатська	18	2	2	4	12
Запорізька	9	8	2	12	115
Івано-Франківська	7	4	4	3	12
Київська	6	6	-	5	56
Кіровоградська	2	1	-	2	22
Луганська	5	6	-	17	23
Львівська	41	5	2	5	13
Миколаївська	3	6	1	6	100
Одеська	20	8	-	10	179
Полтавська	9	4	-	5	7
Рівненська	4	3	-	4	7
Сумська	1	3	-	3	11
Тернопільська	4	5	-	2	2
Харківська	9	6	-	8	60
Херсонська	2	6	3	4	101
Хмельницька	7	6	-	1	1
Черкаська	3	5	-	3	36
Чернівецька	1	3	1	-	3
Чернігівська	3	3	-	2	24
м. Київ	8	5	-	5	8
м. Севастополь	-	1	-	-	9

Результати розрахунку рівня концентрації місць
у санаторіях і пансіонатах з лікуванням

Адміністративні утворення	Рівень концентрації місць у санаторіях і пансіонатах з лікуванням		
	на 1000 км ²	на 1 тис. жителів	на 1 рекреанта
АР Крим	2200,73	28,80	0,103
Вінницька	198,64	3,06	0,088
Волинська	75,05	1,45	0,094
Дніпропетровська	139,97	1,28	0,128
Донецька	254,57	1,44	0,104
Житомирська	58,73	1,31	0,137
Закарпатська	455,31	4,67	0,090
Запорізька	243,86	3,53	0,121
Івано-Франківська	177,84	1,77	0,129
Київська	268,90	4,25	0,113
Кіровоградська	15,93	0,36	0,076
Луганська	94,79	1,04	0,105
Львівська	687,66	5,79	0,073
Миколаївська	185,45	3,71	0,233
Одеська	428,41	5,91	0,111
Полтавська	142,88	2,62	0,066
Рівненська	96,92	1,68	0,107
Сумська	37,39	0,72	0,121
Тернопільська	119,78	1,48	0,126
Харківська	119,36	1,32	0,095
Херсонська	98,35	2,46	0,134
Хмельницька	74,42	1,10	0,092
Черкаська	88,61	1,36	0,077
Чернівецька	101,11	0,90	0,408
Чернігівська	42,16	1,13	0,189

Результати розрахунку рівня концентрації місць
у пансіонатах та будинках відпочинку

Адміністративні утворення	Рівень концентрації місць у пансіонатах та будинках відпочинку		
	на 1000 км ²	на 1 тис. жителів	на 1 рекреанта
АР Крим	1839,2	24,07	0,182
Вінницька	1968,9	30,33	89,80
Волинська	136,5	2,64	0,18
Дніпропетровська	396,7	3,64	0,08
Донецька	1174,2	6,66	0,23
Житомирська	13,4	0,30	0
Закарпатська	66,3	0,68	0,17
Запорізька	618,4	8,96	0,18
Івано-Франківська	85,4	0,85	0,09
Київська	326,5	5,16	0,38
Кіровоградська	291,2	6,61	0,567
Луганська	39,4	0,43	0,076
Львівська	37,5	0,32	0,045
Миколаївська	658,7	13,18	0,252
Одеська	684,2	9,43	0,310
Полтавська	64,0	1,17	3,307
Рівненська	34,6	0,60	0,152
Сумська	52,1	1,00	0,183
Тернопільська	14,5	0,18	0,755
Харківська	250,7	2,76	0,333
Херсонська	832,9	20,86	0,229
Хмельницька	2,2	0,03	0,220
Черкаська	119,5	1,84	0,289
Чернівецька	93,6	0,83	3,592
Чернігівська	70,7	1,90	0,580

Результати розрахунку рівня концентрації місьць
у готельних закладах

Адміністративні утворення	Рівень концентрації місьць у дитячих оздоровчих таборах		
	на 1000 км ²	на 1 тис. жителів	на 1 рекреанта
АР Крим	1629,16	21,32	0,070
Вінницька	87,17	1,34	0,031
Волинська	103,27	2,00	0,024
Дніпропетровська	259,37	2,38	0,023
Донецька	285,66	1,62	0,032
Житомирська	68,70	1,53	0,034
Закарпатська	757,27	7,76	0,056
Запорізька	227,54	3,30	0,060
Івано-Франківська	580,07	5,76	0,037
Київська	889,43	14,05	0,019
Кіровоградська	73,98	1,68	0,037
Луганська	77,83	0,85	0,020
Львівська	742,84	6,26	0,033
Миколаївська	123,82	2,48	0,041
Одеська	326,22	4,50	0,037
Полтавська	152,64	2,80	0,029
Рівненська	91,49	1,58	0,015
Сумська	61,89	1,18	0,029
Тернопільська	182,32	2,25	0,019
Харківська	190,10	2,10	0,023
Херсонська	146,49	3,67	0,087
Хмельницька	177,91	2,64	0,020
Черкаська	136,79	2,11	0,030
Чернівецька	452,10	4,02	0,031
Чернігівська	56,30	1,51	0,026

Таблиця В.6

Результати розрахунку індексів рівня концентрації місць
у санаторіях і пансіонатах з лікуванням

Адміністративні утворення	Індекси рівня концентрації місць у санаторіях і пансіонатах з лікуванням			Індекс підгрупи, <i>II</i>
	на 1000 км ²	на 1 тис. жителів	на 1 рекреанта	
АР Крим	1,000	1,000	0,252	2,252
Вінницька	0,090	0,106	0,216	0,412
Волинська	0,034	0,050	0,230	0,315
Дніпропетровська	0,064	0,044	0,314	0,422
Донецька	0,116	0,050	0,255	0,421
Житомирська	0,027	0,045	0,336	0,408
Закарпатська	0,207	0,162	0,221	0,590
Запорізька	0,111	0,123	0,297	0,530
Івано-Франківська	0,081	0,061	0,316	0,458
Київська	0,122	0,148	0,277	0,547
Кіровоградська	0,007	0,013	0,186	0,206
Луганська	0,043	0,036	0,257	0,337
Львівська	0,312	0,201	0,179	0,692
Миколаївська	0,084	0,129	0,571	0,784
Одеська	0,195	0,205	0,272	0,672
Полтавська	0,065	0,091	0,162	0,318
Рівненська	0,044	0,058	0,262	0,365
Сумська	0,017	0,025	0,297	0,339
Тернопільська	0,054	0,051	0,309	0,415
Харківська	0,054	0,046	0,233	0,333
Херсонська	0,045	0,085	0,328	0,459
Хмельницька	0,034	0,038	0,225	0,298
Черкаська	0,040	0,047	0,189	0,276
Чернівецька	0,046	0,031	1,000	1,077
Чернігівська	0,019	0,039	0,463	0,522

Таблиця В.7

Результати розрахунку індексів рівня концентрації місць
у пансіонатах та будинках відпочинку

Адміністративні утворення	Індекси рівня концентрації місць у пансіонатах та будинках відпочинку			Індекс підгрупи, <i>I2</i>
	на 1000 км ²	на 1 тис. жителів	на 1 рекреанта	
АР Крим	0,934	0,794	0,002	1,730
Вінницька	1,000	1,000	1,000	3,000
Волинська	0,069	0,087	0,002	0,158
Дніпропетровська	0,201	0,120	0,001	0,322
Донецька	0,596	0,220	0,003	0,819
Житомирська	0,007	0,010	0,000	0,017
Закарпатська	0,034	0,022	0,002	0,058
Запорізька	0,314	0,295	0,002	0,612
Івано-Франківська	0,043	0,028	0,001	0,072
Київська	0,166	0,170	0,004	0,340
Кіровоградська	0,148	0,218	0,006	0,372
Луганська	0,020	0,014	0,001	0,035
Львівська	0,019	0,011	0,001	0,030
Миколаївська	0,335	0,435	0,003	0,772
Одеська	0,348	0,311	0,003	0,662
Полтавська	0,033	0,039	0,037	0,108
Рівненська	0,018	0,020	0,002	0,039
Сумська	0,026	0,033	0,002	0,061
Тернопільська	0,007	0,006	0,008	0,022
Харківська	0,127	0,091	0,004	0,222
Херсонська	0,423	0,688	0,003	1,113
Хмельницька	0,001	0,001	0,002	0,005
Черкаська	0,061	0,061	0,003	0,125
Чернівецька	0,048	0,027	0,040	0,115
Чернігівська	0,036	0,063	0,006	0,105

Результати розрахунку індексів рівня концентрації місць
у готельних закладах

Адміністративні утворення	Індекси рівня концентрації місць у готельних закладах			Індекс підгрупи, <i>ІЗ</i>
	на 1000 км ²	на 1 тис. жителів	на 1 рекреанта	
АР Крим	1,000	1,000	0,805	2,805
Вінницька	0,054	0,063	0,356	0,473
Волинська	0,063	0,094	0,276	0,433
Дніпропетровська	0,159	0,112	0,264	0,535
Донецька	0,175	0,076	0,368	0,619
Житомирська	0,042	0,072	0,391	0,505
Закарпатська	0,465	0,364	0,644	1,472
Запорізька	0,140	0,155	0,690	0,984
Івано-Франківська	0,356	0,270	0,425	1,052
Київська	0,546	0,659	0,218	1,423
Кіровоградська	0,045	0,079	0,425	0,549
Луганська	0,048	0,040	0,230	0,318
Львівська	0,456	0,294	0,379	1,129
Миколаївська	0,076	0,116	0,471	0,664
Одеська	0,200	0,211	0,425	0,837
Полтавська	0,094	0,131	0,333	0,558
Рівненська	0,056	0,074	0,172	0,303
Сумська	0,038	0,055	0,333	0,427
Тернопільська	0,112	0,106	0,218	0,436
Харківська	0,117	0,098	0,264	0,480
Херсонська	0,090	0,172	1,000	1,262
Хмельницька	0,109	0,124	0,230	0,463
Черкаська	0,084	0,099	0,345	0,528
Чернівецька	0,278	0,189	0,356	0,822
Чернігівська	0,035	0,071	0,299	0,404

Таблиця В.9

Кількість дітей у віці 0-17 років, що перебували у спеціалізованих засобах розміщування у 2013 році за типами засобів та регіонами

Адміністративні утворення	Усього	У санаторіях	У дитячих санаторіях	У дитячих закладах оздоровлення цілорічної дії, дитячих центрах	У пансіонатах відпочинку	На базах відпочинку, інших закладах відпочинку
Україна	623 153	129 438	198 373	64 004	62 431	144 698
АР Крим	200 996	61 653	67 952	18 715	31 999	12 051
Вінницька	8 370	1 390	6 689	-	-	150
Волинська	8 551	3 966	2 557	-	345	1 637
Дніпропетровська	36 899	-	6 091	2 800	580	26 791
Донецька	54 955	1 796	7 275	11 419	11 917	21 757
Житомирська	3 422	239	2 137	-	-	-
Закарпатська	8 157	2 432	1 680	2 551	189	1 063
Запорізька	31 713	3 125	8 587	-	858	17 092
Івано-Франківська	14 308	3 007	5 100	-	-	3 798
Київська	23 715	711	10 321	7 834	-	4 813
Кіровоградська	2 557	-	422	-	-	2 039
Луганська	6 824	1 396	1 655	1 444	-	1 913
Львівська	22 372	14 188	7 479	-	-	608
Миколаївська	24 761	1 893	6 406	-	4 241	11 936
Одеська	60 256	10 139	21 209	11 628	1 470	13 151
Полтавська	6 905	3 457	1 948	-	411	18
Рівненська	10 507	4 599	1 340	3 693	-	875
Сумська	4 041	1 031	2 549	-	-	430
Тернопільська	6 492	2 076	3 833	-	-	248
Харківська	12 692	4 930	3 694	-	-	2 848
Херсонська	33 734	2 710	7 387	-	7 751	15 382
Хмельницька	6 521	468	6 053	-	-	-
Черкаська	10 416	2 189	6 021	-	-	2 198
Чернівецька	1 361	-	831	-	-	-

Обсяги обслуговування та їх індекси

Адміністративні утворення	Кількість обслугованих туристів в межах території України	Індекс підгрупи	Кількість обслугованих екскурсантів	Індекс підгрупи
АР Крим	140584	0,658	37015	0,110
Вінницька	6295	0,029	6532	0,019
Волинська	3653	0,017	8283	0,025
Дніпропетровська	5817	0,027	1645	0,005
Донецька	24909	0,117	6898	0,020
Житомирська	537	0,003	867	0,003
Закарпатська	6073	0,028	1741	0,005
Запорізька	9560	0,045	15945	0,047
Івано-Франківська	59283	0,277	336864	1,000
Київська	213657	1,000	48308	0,143
Кіровоградська	1366	0,006	5798	0,017
Луганська	5070	0,024	4037	0,012
Львівська	35546	0,166	19858	0,059
Миколаївська	3760	0,018	1053	0,003
Одеська	5976	0,028	19396	0,058
Полтавська	2207	0,010	14490	0,043
Рівненська	567	0,003	1227	0,004
Сумська	5364	0,025	2582	0,008
Тернопільська	5058	0,024	2991	0,009
Харківська	29080	0,136	3157	0,009
Херсонська	3765	0,018	5086	0,015
Хмельницька	5261	0,025	8158	0,024
Черкаська	3191	0,015	11916	0,035
Чернівецька	2928	0,014	1450	0,004
Чернігівська	259	0,001	8279	0,025

Результати розрахунку індексу рівня обслуговування рекреантів, екскурсантів та туристів

Адміністративні утворення	Індекс обслуговування у КЗР	Індекс обслуговування туристів в межах України	Індекс обслуговування екскурсантів	Індекс підгрупи
АР Крим	1	0,658	0,110	1,768
Вінницька	0,093	0,029	0,019	0,142
Волинська	0,081	0,017	0,025	0,123
Дніпропетровська	0,384	0,027	0,005	0,416
Донецька	0,313	0,117	0,020	0,450
Житомирська	0,053	0,003	0,003	0,058
Закарпатська	0,169	0,028	0,005	0,203
Запорізька	0,198	0,045	0,047	0,290
Івано-Франківська	0,174	0,277	1,000	1,451
Київська	0,969	1,000	0,143	2,112
Кіровоградська	0,046	0,006	0,017	0,070
Луганська	0,100	0,024	0,012	0,136
Львівська	0,494	0,166	0,059	0,719
Миколаївська	0,139	0,018	0,003	0,160
Одеська	0,391	0,028	0,058	0,477
Полтавська	0,150	0,010	0,043	0,203
Рівненська	0,102	0,003	0,004	0,108
Сумська	0,045	0,025	0,008	0,078
Тернопільська	0,102	0,024	0,009	0,135
Харківська	0,221	0,136	0,009	0,366
Херсонська	0,131	0,018	0,015	0,164
Хмельницька	0,136	0,025	0,024	0,185
Черкаська	0,089	0,015	0,035	0,139
Чернівецька	0,083	0,014	0,004	0,101
Чернігівська	0,055	0,001	0,025	0,081

Додаток Д

Таблиця Д.1

Вихідні дані для розрахунку індексів групи індикаторів загальної інфраструктури

Адміністративні утворення	Щільність автошляхів, км/тис.км ²	Щільність залізниць, км/тис. км ²	Торгова площа магазинів, тис. м ²	Кількість місць на об'єктах ресторанного господарства, тис.
АР Крим	251	24,9	519,7	144,2
Вінницька	336,9	43,7	443,2	137,6
Волинська	279	30,5	274,3	95,2
Дніпропетровська	287,3	48,8	1002,8	163,6
Донецька	300,7	61,3	1269,8	210,3
Житомирська	275,8	36,2	372,8	76,9
Закарпатська	258,7	48,7	293,4	102,0
Запорізька	249,9	36,3	529,6	96,5
Івано-Франківська	300	35,3	325,8	97,5
Київська	297,1	29,3	393,2	89,3
Кіровоградська	250,9	38,1	290,4	58,5
Луганська	213,2	42,7	576,2	123,7
Львівська	372	59,3	606,7	156,6
Миколаївська	195	29,7	336,8	69,2
Одеська	238,3	32,9	771,3	127,0
Полтавська	305,9	29,6	436,6	81,3
Рівненська	246,3	29,2	272,9	79,7
Сумська	271,7	33,2	306,5	78,8
Тернопільська	364,3	41,4	257,5	61,4
Харківська	293,3	48,2	762,7	128,5
Херсонська	169,7	15,9	319,9	54,2
Хмельницька	342,3	35,9	370,3	72,0
Черкаська	277,1	31,2	362,0	57,8
Чернівецька	351,6	52,2	173,5	54,7
Чернігівська	218,9	28,5	321,5	52,8

Результати розрахунку індексів індикаторів загальної інфраструктури

Адміністративні утворення	Індекс щільності шляхів	Індекс щільності залізниць	Індекс торгових площ магазинів	Індекс місткості об'єктів ресторанного господарства	Індекс підгрупи
АР Крим	0,689	0,069	0,409	0,686	1,853
Вінницька	0,925	0,120	0,349	0,654	2,048
Волинська	0,766	0,084	0,216	0,453	1,519
Дніпро- петровська	0,789	0,134	0,790	0,778	2,491
Донецька	0,825	0,169	1,000	1,000	2,994
Житомирська	0,757	0,100	0,294	0,366	1,517
Закарпатська	0,710	0,134	0,231	0,485	1,56
Запорізька	0,686	1,000	0,417	0,459	2,562
Івано- Франківська	0,823	0,972	0,257	0,464	2,516
Київська	0,816	0,807	0,310	0,425	2,358
Кіровоградська	0,689	0,105	0,229	0,278	1,301
Луганська	0,585	0,118	0,454	0,588	1,745
Львівська	1,021	0,163	0,478	0,745	2,407
Миколаївська	0,535	0,082	0,265	0,329	1,211
Одеська	6,541	0,091	0,607	0,604	7,843
Полтавська	0,840	0,082	0,344	0,387	1,653
Рівненська	0,676	0,080	0,215	0,379	1,35
Сумська	0,746	0,091	0,241	0,375	1,453
Тернопільська	1,000	0,114	0,203	0,292	1,609
Харківська	0,805	0,133	0,601	0,611	2,15
Херсонська	0,466	0,044	0,252	0,258	1,02
Хмельницька	0,940	0,099	0,292	0,342	1,673
Черкаська	0,761	0,086	0,285	0,275	1,407
Чернівецька	0,965	0,144	0,137	0,260	1,506
Чернігівська	0,601	0,079	0,253	0,251	1,184

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Лариса Черчик, Ірина Єрко, Наталя Коленда, Олена Міщенко

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО
КОМПЛЕКСУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Монографія

Ч 50 Черчик Л. Сучасний стан розвитку туристично-рекреаційного комплексу Волинської області : Монографія / Л. Черчик, І. Єрко, Н. Коленда, О. Міщенко. – Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. – 152 с.

ISBN

У монографії представлені результати дослідження сучасного стану туристично-рекреаційного комплексу Волинської області, виявлено загальні тенденції та особливості. Здійснено аналіз основних показників функціонування туристично-рекреаційного комплексу Волинської області в структурі західного регіону України та його позиціонування на основі оцінки рівня розвитку регіонів України.

Результати проведеного дослідження будуть корисні науковцям, фахівцям туристично-рекреаційної сфери, представникам державних органів управління, викладачам, студентам.

Підписано до друку 03.06.2014.

Формат 60x84/16. Гарнітура Таймс.

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 9,5. Обл.-вид. арк. 9,0 .

Тираж 300. Ціна вільна. Замовне. Зам. № .

Друк – П. п. Іванюк В.П.

Свідоцтво Держкомінформтелерадіо ВЛн №31 від 24.02.2004 р.

УДК 330.111.4:332.122:379.84
ББК 65.28